

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

“Εφαρμοσμένων Οικονομικών και Περιφερειακής Ανάπτυξης”

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Θέμα: "Οι μακροοικονομικές επιπτώσεις μιας επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής :
Μια Μετακεύνσιανή διερεύνηση"**

ΤΣΑΤΣΑΣΙΔΗΣ ΜΙΧΑΗΛ

A.M. 0819M030

Εξεταστική Επιτροπή:

Κεραμίδου Ιωάννα (Επιβλέπουσα), Επίκουρος Καθηγήτρια

Παλάσκας Θεοδόσιος, Καθηγητής

Λώλος Σαράντης, Επίτιμος Καθηγητής

**Αθήνα
2021**

ΔΗΛΩΣΗ ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΗΨΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ

Έχοντας πλήρη επίγνωση των συνεπειών του νόμου όσον αφορά τα πνευματικά δικαιώματα, επισημαίνω ενυπογράφως ότι είμαι ο αποκλειστικός συγγραφέας της παρούσας Μεταπτυχιακής Διπλωματικής Εργασίας. Οποιαδήποτε βοήθεια για την εκπόνηση της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται λεπτομερώς στην εργασία αυτή. Επιπροσθέτως, όλες οι πηγές χρήσης δεδομένων, απόψεων, θέσεων και προτάσεων, ιδεών και λεκτικών αναφορών έχουν αναφερθεί πλήρως με σαφείς αναφορές, είτε κυριολεκτικά είτε βάσει επιστημονικής παράφρασης. Κατ' ακολουθίαν, αναλαμβάνω την προσωπική και ατομική ευθύνη ότι σε περίπτωση αποτυχίας στην υλοποίηση των ανωτέρω δηλωθέντων στοιχείων, είμαι υπόλογος έναντι λογοκλοπής. Αναφέρω συνεπώς, ότι αυτή η ΜΔΕ ολοκληρώθηκε από εμένα προσωπικά και αποκλειστικά και ότι αναλαμβάνω πλήρως όλες τις κυρώσεις του νόμου σε ενδεχόμενη απόδειξη, διαχρονικώς, ότι η εργασία καθαυτή ή τμήμα της δεν μου ανήκει λόγω του ότι είναι προϊόν λογοκλοπής άλλης πνευματικής ιδιοκτησίας.

Όνομα & Επώνυμο Συγγραφέα: Τσατσασίδης Μιχαήλ

Υπογραφή:

Ημερομηνία (Ημέρα – Μήνας – Έτος):

19/11/2021

Περίληψη

Αντικείμενο: Στόχος της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι ο εμπειρικός έλεγχος της Μετακεϋνσιανής υπόθεσης ότι μια αντικυκλική δημοσιονομική πολιτική μπορεί να επιδρά στις οικονομικές διακυμάνσεις και να επαναφέρει την οικονομική σταθερότητα, αυξάνοντας το εισόδημα (ΑΕΠ) και την απασχόληση. Στο πλαίσιο αυτής της έρευνας εξετάζονται τα μακροοικονομικά αποτελέσματα της δημοσιονομικής πολιτικής που ακολουθήθηκε στην Ελλάδα και σε άλλα κράτη-μέλη της Ευρωζώνης (Πορτογαλία, Κύπρος, Ιρλανδία) που εφάρμοσαν προγράμματα δημοσιονομικής προσαρμογής εξαιτίας των υψηλών ελλειμμάτων που εμφάνισαν, απόρροια της χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2008.

Μεθοδολογία: Η μέθοδος που υιοθετείται για την επίτευξη του ερευνητικού αυτού στόχου είναι η εφαρμογή ενός μοντέλου εξισώσεων, στο οποίο αποτυπώνονται εναλλακτικά σενάρια δημοσιονομικής πολιτικής, για κάθε ένα από τα περιφερειακά κράτη της Ευρωζώνης (Ελλάδα, Πορτογαλία, Κύπρος και Ιρλανδία), τα οποία εφάρμοσαν πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής. Κάθε σενάριο, βασίζεται σε αποκλίσεις από ένα αρχικό Σενάριο βάσης (το οποίο είναι οι προβλέψεις του ΔΝΤ, κατά το αρχικό έτος εφαρμογής κάθε προγράμματος, για την πορεία της αντίστοιχης οικονομίας στα έτη εφαρμογής του), με το πρώτο σενάριο να βασίζεται στην επίτευξη των δημοσιονομικών στόχων μείωσης του ελλείμματος (λιτότητα), και το δεύτερο σε μια υποθετική πιο επεκτατική δημοσιονομική πολιτική, με στόχο την ανάπτυξη και τη μείωση της ανεργίας. Το μοντέλο εξισώσεων που χρησιμοποιείται βασίζεται στους δημοσιονομικούς πολλαπλασιαστές. Λαμβάνοντας τις σχετικές εκτιμήσεις για το ύψος τους, το μοντέλο αυτό υπολογίζει με μια σχετικά απλή μέθοδο, τα αποτελέσματα πιθανών εναλλακτικών δημοσιονομικών πολιτικών (προκυκλικών ή αντικυκλικών), ως αποκλίσεις από μια αρχική θεωρητική πορεία μιας οικονομίας. Η μελέτη εφαρμόζεται για τα κράτη μέλη της Ευρωζώνης που εφάρμοσαν προγράμματα δημοσιονομικής προσαρμογής, και για τα έτη εφαρμογής των προγραμμάτων τους. Τα εμπειρικά ευρήματα συγκρίνονται με την πραγματική πορεία των υπό μελέτη εθνικών οικονομιών και εξάγονται συμπεράσματα, για τις επιπτώσεις της δημοσιονομικής πολιτικής.

Συνεισφορά και Κοινωνικό όφελος: Η δημοσιονομική πολιτική λιτότητας έχει συνδεθεί με την ύφεση και την ανεργία. Η παρούσα εργασία επιχειρεί να συμβάλει στη συζήτηση αυτή ελέγχοντας τα αποτελέσματα μιας επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής που θα στόχευε στην αύξηση του εισοδήματος (ΑΕΠ) και στη μείωση της ανεργίας. Τα εμπειρικά ευρήματα μπορούν να φανούν χρήσιμα για την τεκμηρίωση μιας εναλλακτικής προσέγγισης αντιμετώπισης της οικονομικής ύφεσης. Η Ελλάδα αποτελεί το πιο αντιπροσωπευτικό παράδειγμα για τέτοιου είδους μελέτη, παρόλα αυτά η ίδια μελέτη επεκτείνεται και για τις υπόλοιπες περιφερειακές χώρες που εφάρμοσαν πολιτικές λιτότητας, προκειμένου να ενισχυθούν τα συμπεράσματα της.

Λέξεις κλειδιά: Δημοσιονομική πολιτική, δημοσιονομικοί πολλαπλασιαστές, Δημοσιονομικό Αποτέλεσμα, Δημόσιο Χρέος, Κρατικές Δαπάνες, Κρατικοί Φόροι

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	3
Εισαγωγή.....	9
Κεφάλαιο Πρώτο	13
Η επεκτατική δημοσιονομική πολιτική : Θεωρία και Πράξη.....	13
1.1 Η Δημοσιονομική πολιτική σταθεροποίησης : Η Κεϋνσιανή Άποψη.....	13
1.2 Η Μετακεϋνσιανή οικονομική σχολή	15
1.3 Οι πολλαπλασιαστικές επιδράσεις της επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής: Η Μετακεϋνσιανή προσέγγιση.....	15
1.4 Εμπειρικά ευρήματα για το ύψος των πολλαπλασιαστικών επιδράσεων της Δημοσιονομικής Πολιτικής.....	17
1.5 Μεθοδολογία Έρευνας	21
Κεφάλαιο Δεύτερο	27
Η δημοσιονομική πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρωζώνη κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης	27
2.1 Η δημοσιονομική στάση της Ευρωζώνης (2008-2016).....	27
2.2 Η πολιτική της Ευρωζώνης στην κρίση - Το μοντέλο της επεκτατικής δημοσιονομικής προσαρμογής	29
2.2.1 Η Νεοφιλελεύθερη άποψη.....	29
2.2.2 Η Μετακεϋνσιανή άποψη.....	31
2.3 Η δημοσιονομική πολιτική στην Ελλάδα (2010-2015).....	35
Κεφάλαιο Τρίτο	40
Εναλλακτικά σενάρια δημοσιονομικής πολιτικής.....	40
3.1 Σενάρια δημοσιονομικής πολιτικής για την Ελλάδα (2016-2020).....	40
3.2 Σενάριο βάσης: Οι προβλέψεις του ΔΝΤ για την Ελληνική οικονομία (2016-2020)	43
3.3 Εναλλακτικά σενάρια	44
3.3.1 Σενάριο 1: Λιτότητα και πλήρης συμμόρφωση με το Πρόγραμμα Προσαρμογής για τα έτη 2016-2020.....	44
3.3.2 Σενάριο 2: Επεκτατική δημοσιονομική πολιτική με στόχο την οικονομική μεγέθυνση	46
3.4 Η περίπτωση της Πορτογαλίας.....	49
3.5 Η περίπτωση της Κύπρου.....	51
3.6 Η περίπτωση της Ιρλανδίας.....	53
Κεφάλαιο Τέταρτο.....	57
Έλεγχος εμπειρικών ευρημάτων	57

4.1. Σύγκριση των ευρημάτων των εναλλακτικών σεναρίων δημοσιονομικής πολιτικής στην Ελλάδα.....	57
4.2 Σύγκριση των ευρημάτων των εναλλακτικών σεναρίων δημοσιονομικής πολιτικής στην Πορτογαλία.....	62
4.3 Σύγκριση των ευρημάτων των εναλλακτικών σεναρίων δημοσιονομικής πολιτικής στην Κύπρο	66
4.4 Σύγκριση των ευρημάτων των εναλλακτικών σεναρίων δημοσιονομικής πολιτικής στην Ιρλανδία.....	71
4.5 Συμπεράσματα.....	76
Επίλογος	78
Βιβλιογραφία.....	80

Ευρετήριο Πινάκων

Πίνακας Π.Π.1 Η πορεία του ΑΕΠ και του Δημόσιου Χρέους, Ελλάδα, 2008-2015	37
Πίνακας Π.Π.2 Η πορεία του δημοσιονομικού αποτελέσματος της Γενικής Κυβέρνησης στην Ελλάδα, κατά τα έτη 2008-2015.....	37
Πίνακας Π.Π.1.1 Μακροοικονομικές και δημοσιονομικές μεταβλητές της Ελλάδας: “Σενάριο βάσης”	46
Πίνακας Π.Π.1.2: Δημοσιονομικό αποτέλεσμα, Ελλάδα, 2016-2020.....	48
Πίνακας Π.Π.1.3: Μακροοικονομικές και δημοσιονομικές μεταβλητές της Ελλάδας, στο “Σενάριο 1”	48
Πίνακας Π.Π.1.4 : Μακροοικονομικές και δημοσιονομικές μεταβλητές της Ελλάδας, στο “Σενάριο 2”	51
Πίνακας Π.Π.1.5 : Μακροοικονομικές και δημοσιονομικές μεταβλητές της Πορτογαλίας, στο “Σενάριο βάσης”.....	52
Πίνακας Π.Π.1.6: Δημοσιονομικό αποτέλεσμα, Πορτογαλία, 2012-2015.....	53
Πίνακας Π.Π.1.7 : Μακροοικονομικές και δημοσιονομικές μεταβλητές της Πορτογαλίας, στο “Σενάριο 1”	53
Πίνακας Π.Π.1.8 : Μακροοικονομικές και δημοσιονομικές μεταβλητές της Πορτογαλίας, στο “Σενάριο 2”	54
Πίνακας Π.Π.1.9 : Μακροοικονομικές και δημοσιονομικές μεταβλητές της Κύπρου στο “Σενάριο βάσης”	55
Πίνακας Π.Π.1.10: Δημοσιονομικό αποτέλεσμα, Κύπρος, 2013-2016.....	55
Πίνακας Π.Π.1.11 : Μακροοικονομικές και δημοσιονομικές μεταβλητές της Κύπρου, στο “Σενάριο επέκτασης”.....	56
Πίνακας Π.Π.1.12 : Μακροοικονομικές και δημοσιονομικές μεταβλητές της Ιρλανδίας, στο “Σενάριο βάσης”.....	57
Πίνακας Π.Π.1.13: Δημοσιονομικό αποτέλεσμα, Ιρλανδία, 2012-2015.....	57
Πίνακας Π.Π.1.14 : Μακροοικονομικές και δημοσιονομικές μεταβλητές της Ιρλανδίας, στο “Σενάριο 1”	58
Πίνακας Π.Π.1.15 : Μακροοικονομικές και δημοσιονομικές μεταβλητές της Ιρλανδίας, στο “Σενάριο 2”	58
Πίνακας Π.ΙV.1 Κύριες μακροοικονομικές και δημοσιονομικές μεταβλητές στην Ελλάδα κατά τα έτη 2015 και 2019	62
Πίνακας Π.ΙV.2 Κύριες μακροοικονομικές και δημοσιονομικές μεταβλητές στην Πορτογαλία κατά τα έτη 2011 και 2015	67
Πίνακας Π.ΙV.3: Κύριες μακροοικονομικές και δημοσιονομικές μεταβλητές στην Κύπρο κατά τα έτη 2012 και 2016	72
Πίνακας Π.ΙV.4 Κύριες μακροοικονομικές και δημοσιονομικές μεταβλητές στην Ιρλανδία κατά τα έτη 2011 και 2015.....	77

Ευρετήριο Διαγραμμάτων

Διάγραμμα Δ.Ι.1 : Το μοντέλο IS-LM και το υπόδειγμα προσφοράς ζήτησης (AS-AD) στο Μετακεϋνσιανό οικονομικό περιβάλλον	17
Διάγραμμα Δ.ΙΙ.1 Συσχέτιση ρυθμού μεταβολής του Ακαθάριστου Εθνικού Εισοδήματος με την διαρθρωτική δημοσιονομική ισορροπία, 2000-2007 σε κράτη μέλη του ΟΟΣΑ.....	34
Διάγραμμα Δ.ΙΙ.2 Συσχέτιση ρυθμού μεταβολής του Ακαθάριστου Εθνικού Εισοδήματος με την διαρθρωτική δημοσιονομική ισορροπία, 2008-2017 σε κράτη μέλη του ΟΟΣΑ.....	34
Διάγραμμα Δ.ΙΙ.3 Η πορεία του ΑΕΠ και του δυνητικού ΑΕΠ*, Ελλάδα, 1995-2015	35
Διάγραμμα Δ.ΙΙ.4 Η πορεία δημοσίων εσόδων-εξόδων στην Ελλάδα κατά τα έτη 2008-2015 (σε δις ευρώ).....	38
Διάγραμμα Δ.ΙΙ.5 Η πορεία δημοσίων εσόδων-εξόδων ως ποσοστό του ΑΕΠ στην Ελλάδα, κατά τα έτη 2008-2015.....	38
Διάγραμμα Δ.ΙΙ.6 : Ετήσια μεταβολή στο Ελληνικό ΑΕΠ κατά τα έτη 2007-2014, οφειλόμενη αποκλειστικά στη δημοσιονομική στάση.....	40
Διάγραμμα Δ.ΙV.1: Η πορεία των δημοσιονομικών εσόδων (σε δις ευρώ), Ελλάδα, 2015-2019 (τρία σενάρια και πραγματική).....	63
Διάγραμμα Δ.ΙV.2: Η πορεία των δημοσιονομικών εσόδων ως ποσοστό του ΑΕΠ, Ελλάδα, 2015-2019 (τρία σενάρια και πραγματική)	63
Διάγραμμα Δ.ΙV.3: Η πορεία των δημοσιονομικών εξόδων (σε δις ευρώ), Ελλάδα, 2015-2019 (τρία σενάρια και πραγματική).....	64
Διάγραμμα Δ.ΙV.4: Η πορεία των δημοσιονομικών εξόδων ως ποσοστό του ΑΕΠ, Ελλάδα, 2015-2019 (τρία σενάρια και πραγματική)	64
Διάγραμμα Δ.ΙV.5: Η πορεία του δημοσιονομικού αποτελέσματος (σε δις ευρώ), Ελλάδα, 2015-2019 (τρία σενάρια και πραγματική).....	65
Διάγραμμα Δ.ΙV.6: Η πορεία του δημοσιονομικού αποτελέσματος ως ποσοστό του ΑΕΠ, Ελλάδα, 2015-2019 (τρία σενάρια και πραγματική)	65
Διάγραμμα Δ.ΙV.7: Η πορεία των δημοσιονομικών εσόδων (σε δις ευρώ), Πορτογαλία, 2011-2015 (τρία σενάρια και πραγματική).....	68
Διάγραμμα Δ.ΙV.8: Η πορεία των δημοσιονομικών εσόδων ως ποσοστό του ΑΕΠ, Πορτογαλία, 2011-2015 (τρία σενάρια και πραγματική)	68
Διάγραμμα Δ.ΙV.9: Η πορεία των δημοσιονομικών εξόδων (σε δις ευρώ), Πορτογαλία 2011-2015 (τρία σενάρια και πραγματική).....	69
Διάγραμμα Δ.ΙV.10: Η πορεία των δημοσιονομικών εξόδων ως ποσοστό του ΑΕΠ, Πορτογαλία, 2011-2015 (τρία σενάρια και πραγματική)	69
Διάγραμμα Δ.ΙV.11: Η πορεία του δημοσιονομικού αποτελέσματος (σε δις ευρώ), Πορτογαλία, 2011-2015 (τρία σενάρια και πραγματική)	70
Διάγραμμα Δ.ΙV.12: Η πορεία του δημοσιονομικού αποτελέσματος ως ποσοστό του ΑΕΠ, Πορτογαλία, 2011-2015 (τρία σενάρια και πραγματική)	70
Διάγραμμα Δ.ΙV.13: Η πορεία των δημοσιονομικών εσόδων (σε δις ευρώ), Κύπρος, 2012-2016 (δύο σενάρια και πραγματική).....	71
Διάγραμμα Δ.ΙV.14: Η πορεία των δημοσιονομικών εσόδων ως ποσοστό του ΑΕΠ, Κύπρος, 2012-2016 (δύο σενάρια και πραγματική)	71
Διάγραμμα Δ.ΙV.15: Η πορεία των δημοσιονομικών εξόδων (σε δις ευρώ), Κύπρος, 2012-2016 (δύο σενάρια και πραγματική).....	73
Διάγραμμα Δ.ΙV.16: Η πορεία των δημοσιονομικών εξόδων ως ποσοστό του ΑΕΠ, Κύπρος, 2012-2016 (δύο σενάρια και πραγματική)	74
Διάγραμμα Δ.ΙV.17: Η πορεία του δημοσιονομικού αποτελέσματος (σε δις ευρώ), Κύπρος, 2012-2016 (δύο σενάρια και πραγματική)	74
Διάγραμμα Δ.ΙV.18: Η πορεία του δημοσιονομικού αποτελέσματος ως ποσοστό του ΑΕΠ, Κύπρος, 2012-2016 (δύο σενάρια και πραγματική).....	75
Διάγραμμα Δ.ΙV.19: Η πορεία των δημοσιονομικών εσόδων (σε δις ευρώ), Ιρλανδία, 2011-2015 (τρία σενάρια και πραγματική).....	76

Διάγραμμα Δ.IV.20: Η πορεία των δημοσιονομικών εσόδων ως ποσοστό του ΑΕΠ, Ιρλανδία, 2011-2015 (τρία σενάρια και πραγματική)	76
Διάγραμμα Δ.IV.21: Η πορεία των δημοσιονομικών εξόδων (σε δις ευρώ), Ιρλανδία, 2011-2015 (τρία σενάρια και πραγματική).....	78
Διάγραμμα Δ.IV.22: Η πορεία των δημοσιονομικών εξόδων ως ποσοστό του ΑΕΠ, Ιρλανδία, 2011-2015 (τρία σενάρια και πραγματική)	78
Διάγραμμα Δ.IV.23: Η πορεία του δημοσιονομικού αποτελέσματος (σε δις ευρώ), Ιρλανδία, 2011-2015 (τρία σενάρια και πραγματική)	79
Διάγραμμα Δ.IV.24: Η πορεία του δημοσιονομικού αποτελέσματος ως ποσοστό του ΑΕΠ, Ιρλανδία, 2011-2015 (τρία σενάρια και πραγματική)	79

Εισαγωγή

Το εργαλείο της δημοσιονομικής πολιτικής και η ενδεχόμενη αποτελεσματικότητα της χρήσης του αποτελεί θέμα συζήτησης καθ' όλη τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα. Το γενικό πλαίσιο εφαρμογής της επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής που απαντάται στη βιβλιογραφία της μακροοικονομίας έγκειται στην θετική της επίδραση στη ζήτηση και κατ' επέκταση στο εθνικό προϊόν και την απασχόληση.

Την περίοδο του μεσοπολέμου εισάγονται στην οικονομική συζήτηση οι έννοιες του πολλαπλασιαστή και του επιταχυντή¹. Αν και η απαρχή της συζήτησης τέτοιου είδους πολλαπλασιαστικών αποτελεσμάτων ερείδεται στο έργο του Μαρξ, είναι ο Keynes ο οποίος το 1931 κατά τη διάρκεια του έργου σε συνεργασία με τον H. Henderson “Can Lloyd George Do It”, αναφερόμενος στις προεκλογικές δεσμεύσεις του υποψήφιου προέδρου George Lloyd για μείωση της ανεργίας αναπτύσσει το επιχείρημα ότι μια ενδεχόμενη αύξηση της απασχόλησης προερχόμενη από δημόσια έργα θα δημιουργούσε επιπλέον απασχόληση πέραν της αρχικής χρηματοδοτούμενης με δημόσια έξοδα, λόγω των επιπλέον εισοδημάτων.

Την ίδια περίοδο, η αυξανόμενη ανεργία τόσο στην Αγγλία όσο και στις ΗΠΑ, εγείρει ερωτήματα σχετικά με τις κλασσικές θεωρίες ισορροπίας και του laissez-faire, αλλά και την αποτελεσματικότητα του κανόνα χρυσού. Παρ' όλα αυτά οποιαδήποτε μορφή κρατικού παρεμβατισμού απορρίπτεται από το Αγγλικό Υπουργείο Οικονομικών, λόγω του επιχειρήματος, ότι οποιαδήποτε αύξηση στις δημόσιες δαπάνες θα έπρεπε να χρηματοδοτηθεί από ιδιωτικές πηγές, δηλαδή από τη φορολογία ή το δημόσιο χρέος, αφαιρώντας με αυτό τον τρόπο κεφάλαια από την ιδιωτική επιχειρηματικότητα και μειώνοντας έτσι την απασχόληση ισόποσα με την αρχική αύξηση που πραγματοποιήθηκε από την αύξηση των δημοσίων δαπανών. Η κριτική σε τέτοιου είδους αντιλήψεις αποτέλεσαν τη γενεσιουργό αιτία της μετέπειτα Κεϋνσιανής επανάστασης.

Το 1936 με τη δημοσίευση του έργου του “*The General Theory of Employment Interest and Money*” ο Keynes δίνει για πρώτη φορά έμφαση στη ζήτηση ως προσδιοριστικό παράγοντα στον οποίο προσαρμόζεται η παραγωγή και όχι το αντίθετο όπως υποστήριζαν οι κλασσικές θεωρίες υιοθετώντας το νόμο του Say (1807). Σύμφωνα με τον Keynes είναι οι αποφάσεις για τις δαπάνες που δημιουργούν τη ζήτηση, στην οποία εν συνεχεία προσαρμόζεται η παραγωγή. Στο σύστημα αυτό κυρίαρχο ρόλο παίζει η επένδυση. Αυτή ως το αυτόνομο τμήμα της ζήτησης καθορίζει το επίπεδο του εισοδήματος μέσω του πολλαπλασιαστή. Το άλλο τμήμα της ζήτησης αποτελεί η κατανάλωση η οποία εξαρτάται από το διαθέσιμο εισόδημα. Οι αποταμιεύσεις δημιουργούνται σε συνάρτηση με το εισόδημα στο απαραίτητο επίπεδο για να χρηματοδοτήσουν τις αρχικές αποφάσεις για επενδύσεις. Έτσι καταλήγει στο

¹ Σύμφωνα με την οικονομική θεωρία, η έννοια του πολλαπλασιαστή περιγράφει το πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα που θα έχει στο συνολικό διαθέσιμο εισόδημα μια αρχική αύξηση στην αυτόνομη δαπάνη. Το ύψος του πολλαπλασιαστικού αυτού αποτελέσματος εξαρτάται από την οριακή ροπή για κατανάλωση. Ο επιταχυντής (a) ορίζει το πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα που θα έχει μια αναμενόμενη αύξηση στη ζήτηση (ΔΥ) στη συνολική επένδυση (Ι). Ο επιταχυντής λαμβάνει τιμή μεγαλύτερη της μονάδας, με αποτέλεσμα η αύξηση του κεφαλαίου να είναι μεγαλύτερη από την αναμενόμενη αύξηση της ζήτησης που την προκάλεσε (Screpanti & Zamagni, 2005).

συμπέρασμα ότι το οικονομικό σύστημα μπορεί να ισορροπεί σε επίπεδο κάτω από την πλήρη απασχόληση, ανάλογα με τις αποφάσεις για επενδύσεις. Στο οικονομικό σύστημα του Keynes οι αποφάσεις για επενδύσεις καθορίζονται από ψυχολογικούς παράγοντες και δεν εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από το επιτόκιο.

Η δημοσιονομική πολιτική εξετάστηκε επιπλέον από το Michal Kalecki το 1943, ως μέσο τόνωσης του επιπέδου παραγωγής, στο άρθρο του “*Political Aspects of Full Employment*”, δημοσιευμένο το 1943, υπογραμμίζοντας όμως, ότι κάτι τέτοιο θα ερχόταν σε σύγκρουση με τους επιχειρηματίες τόσο για ιδεολογικούς όσο και για πολιτικο-οικονομικούς λόγους (Scrapanti & Zamagni, 2005).

Η Κεϋνσιανή προσέγγιση δέχτηκε κατά τα επόμενα χρόνια στρεβλώσεις από ένα νέο κίνημα οικονομολόγων τους νεοκλασσικούς, εμπνευσμένους από το Hicks (1937) και το άρθρο του “*Mr Keynes and the Classics*” στο οποίο εισήγαγε το υπόδειγμα IS-LM ως ένα υπόδειγμα μακροοικονομικής ισορροπίας. Σύμφωνα με αυτό το υπόδειγμα το σύστημα αυτορυθμίζεται μέσω του επιτοκίου και αποτελεσματικότερο εργαλείο άσκησης οικονομικής πολιτικής αποτελεί η νομισματική. Μόνο στην ειδική περίπτωση που το επιτόκιο είναι πολύ χαμηλό και κυριαρχεί απαισιοδοξία η νομισματική πολιτική αποτυγχάνει, επειδή οποιαδήποτε αύξηση της ποσότητας χρήματος θα απορροφούνταν από τη ζήτηση λόγω της αβεβαιότητας. Σε αυτή την περίπτωση η δημοσιονομική πολιτική θα έδινε την απαραίτητη ώθηση. Είναι η λεγόμενη παγίδα ρευστότητας η οποία παρουσιάστηκε ως η ειδική περίπτωση της γενικής αυτής θεωρίας στην οποία βρίσκει εφαρμογή η Κεϋνσιανή ανάλυση. Μάλιστα, με την υπόθεση των ελαστικών μισθών και τιμών μεταγενέστεροι νεοκλασικοί οικονομολόγοι απέρριψαν τις υποθέσεις του Keynes ακόμα και ως ειδική περίπτωση.

Ένα μεταγενέστερο κίνημα οικονομολόγων εμπνευσμένο επίσης από το υπόδειγμα του Hicks, οι μονεταριστές οικονομολόγοι, εμφανίζονται τις επόμενες δεκαετίες με κύριο εκφραστή το Milton Friedman. Ειδικότερα, ο Friedman με τα έργα του υποστήριξε ότι η οριακή ροπή για κατανάλωση, που υπήρξε καθοριστικό σημείο της Κεϋνσιανής ανάλυσης δεν είναι ιδιαίτερα υψηλή, διότι τα άτομα παίρνουν τις αποφάσεις για κατανάλωση βασιζόμενα στο διαρκές εισόδημα (permanent income) και όχι στο τρέχον εισόδημα (current income) (Friedmann, 1957). Επιπλέον, με το άρθρο του το 1963 “*The relative Stability of Monetary Velocity and the Investment Multiplier in the United States, 1897-1958*”, υποστηρίζει ότι η ροπή προς κατανάλωση και ο Κεϋνσιανός πολλαπλασιαστής είναι και χαμηλοί αλλά και μεταβάλλονται ανάλογα με τις μεταβολές στο ύψος του εισοδήματος (Scrapanti & Zamagni, 2005). Κατά τον Friedman, η δημοσιονομική πολιτική δεν έχει την ίδια αποτελεσματικότητα με τη νομισματική πολιτική, η οποία δρα μέσω ενός ισχυρότερου νομισματικού πολλαπλασιαστή. Η θεωρητική αυτή παραδοχή επιχειρείται να τεκμηριωθεί και από τη θεωρία παραγκωνισμού του ιδιωτικών επενδύσεων λόγω του δημοσίου δανεισμού ή το λεγόμενο «αποτέλεσμα εκτόπισης» το οποίο αποτελεί μια πιο σύγχρονη οπτική του προαναφερθέντος μεσοπολεμικού “Treasury View”. Σύμφωνα με αυτές τις αντιλήψεις, με δεδομένη την προσφορά χρήματος, μια αύξηση στις δημόσιες δαπάνες χρηματοδοτούμενη από δανεισμό θα οδηγήσει σε αύξηση του επιτοκίου, παραγκωνίζοντας τις ιδιωτικές επενδύσεις με αποτέλεσμα να μην αυξηθεί η συνολική ζήτηση. Αντίθετα είναι η αύξηση της προσφοράς χρήματος με δεδομένες τις δημόσιες δαπάνες που θα επιτύχει την απαιτούμενη αύξηση του εισοδήματος χωρίς να επηρεάσει το επιτόκιο. Πρόκειται για το περίφημο δόγμα του «*money matters*». Τα δημοσιονομικά σοκ σε αυτή την περίπτωση, υποστηρίζει ο Friedman δε θα ήταν ιδιαίτερα αποτελεσματικά για την τόνωση της ζήτησης ακόμα και στη βραχυχρόνια περίοδο. Τέλος,

κατά τον Friedman η οικονομία ισορροπεί με ένα φυσικό ποσοστό ανεργίας (Friedman, 1968).

Οι κρίσεις των δεκαετιών από το 1970 και μετά, έφεραν στο προσκήνιο νέα ρεύματα οικονομολόγων εμπνευσμένων από το έργο του Keynes. Αυτοί επεχείρησαν να εστιάσουν την προσοχή τους στη δημοσιονομική πολιτική ως βασικό εργαλείο αντιμετώπισης των οικονομικών διακυμάνσεων μέσω της θετικής της επίδρασης στην ενεργό ζήτηση. Είναι η λεγόμενη σχολή των Μετακευνσιανών οικονομολόγων, οι οποίοι αποδίδουν κεντρικό ρόλο στην δημοσιονομική πολιτική, θεωρώντας ότι η κύρια αιτία των οικονομικών διαταραχών είναι η χαμηλή ενεργός ζήτηση.

Η συζήτηση αναθεμαίνεται μετά την αρχή της πρόσφατης παγκόσμιας χρηματοοικονομικής κρίσης του 2008, οι οποία οδήγησε σε κρίσεις χρέους και υψηλά ποσοστά ανεργίας πολλά κράτη της Ευρωζώνης, ιδίως τα λεγόμενα περιφερειακά, Ελλάδα, Ισπανία, Ιρλανδία, Πορτογαλία και Κύπρο. Αρχικά, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (2008) προέβαλλε ένα ευρωπαϊκό σχέδιο ανάκαμψης της εγχώριας ζήτησης των κρατών-μελών μέσω δημοσιονομικών τονώσεων. Παρ' όλα αυτά, από το 2010 και ύστερα η ευρωπαϊκή πολιτική άλλαξε και επικεντρώθηκε στη δημοσιονομική προσαρμογή των κρατών, ιδιαίτερα αυτών στα οποία το έλλειμμα και το δημόσιο χρέος είχαν υπερβεί το όριο του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης. Η λιτότητα που εφαρμόστηκε σε αυτά τα κράτη υποτέθηκε ότι θα μπορούσε να έχει θετικό αντίκτυπο στη συνολική ζήτηση μέσω της πτώσης των επιτοκίων και της δημιουργίας ενός κλίματος αισιοδοξίας και αυτοπεποίθησης. Έτσι, η στάση όσον αφορά τη δημοσιονομική πολιτική υπήρξε περιοριστική και προ-κυκλική σε πολλές από τις Ευρωπαϊκές χώρες, με την ανεργία όμως τελικά να εκτινάσσεται και κατά κανόνα το ΑΕΠ των κρατών αυτών να συρρικνώνεται, ιδιαίτερα στην περίπτωση της Ελλάδας.

Η παρούσα έρευνα επιχειρεί να συμβάλλει στη βιβλιογραφία μελετώντας τις επιπτώσεις της δημοσιονομικής πολιτικής, σε αυτές τις χώρες που εφαρμόσαν προγράμματα δημοσιονομικής προσαρμογής, με έμφαση στην περίπτωση της Ελλάδας. Ειδικότερα, ερευνάται η Μετακευνσιανή υπόθεση της χρήσης της δημοσιονομικής πολιτικής, για την αύξηση της απασχόλησης και τελικά την επίτευξη της οικονομικής μεγέθυνσης. Εν γένει, εξετάζεται η αποτελεσματικότητα της, ως εργαλείο σταθεροποίησης των οικονομικών διακυμάνσεων, ειδικότερα των υφέσεων. Για το λόγο αυτό, με τη χρήση ενός απλού μοντέλου εξισώσεων, μελετάται η δημοσιονομική πολιτική λιτότητας στην Ελλάδα, για την περίοδο 2015-2019, την περίοδο δηλαδή εφαρμογής, του τρίτου προγράμματος δημοσιονομικής προσαρμογής, σε σχέση με την περίπτωση εφαρμογής μιας πιο αντικυκλικής προσέγγισης σύμφωνα με τη Μετακευνσιανή ανάλυση. Ο λόγος που επιλέγεται το τρίτο πρόγραμμα είναι, ότι τα δύο πρώτα δεν εφαρμόστηκαν ολοκληρωτικά, καθώς η πλήρης αποτυχία τους, οδήγησε στην αναθεώρηση τους, πολύ νωρίτερα από το έτος ολοκλήρωσης τους. Το ολοκληρωμένο τρίτο πρόγραμμα επομένως, δίνει περισσότερα περιθώρια μελέτης, των συνολικών επιπτώσεων του². Η μελέτη στη συνέχεια, επεκτείνεται και στις λοιπές περιφερειακές χώρες που υπέγραψαν αντίστοιχα προγράμματα. Συγκρίνοντας τα αποτελέσματα της ανάλυσης, με την πραγματική πορεία των οικονομιών, εξάγονται συμπεράσματα.

Η εργασία ολοκληρώνεται σε τέσσερα κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο, παρουσιάζεται το θεωρητικό υπόβαθρο της δημοσιονομικής πολιτικής, σύμφωνα με την κλασική Κευνσιανή και τη Μετακευνσιανή θεώρηση. Επιπλέον, παρουσιάζονται ευρήματα για το ύψος των δημοσιονομικών πολλαπλασιαστών και του τρόπου που

² Και όχι για περίοδο δύο ετών, όσο δηλαδή κράτησαν τα δύο πρώτα προγράμματα.

επηρεάζονται από τις μακροοικονομικές συνθήκες. Τέλος, αναλύεται η μεθοδολογία που θα ακολουθήσει η διπλωματική εργασία για την εξαγωγή συμπερασμάτων.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, παρουσιάζεται και αναλύεται η οικονομική πολιτική της Ευρωζώνης, από την περίοδο της χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2008 και έπειτα, σε σχέση με τα κράτη-μέλη της, κυρίως όσον αφορά τη δημοσιονομική λειτουργία τους και την έμφαση στους κανόνες του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης, καθώς και το θεωρητικό υπόβαθρο πάνω στο οποίο αυτού του είδους η πολιτική εδράζονταν, αλλά και η Μετακεϋνσιανή κριτική του. Τέλος, παραθέτονται και σχολιάζονται τα δημοσιονομικά στοιχεία της Ελλάδας, από το 2008 μέχρι και το 2015, και αναλύεται ο τρόπος που αυτά επηρεάστηκαν από την πολιτική της Ευρωζώνης.

Στο τρίτο κεφάλαιο, εφαρμόζεται ένα μοντέλο εξισώσεων, σύμφωνα με το οποίο δημιουργούνται δύο εναλλακτικά σενάρια δημοσιονομικής πολιτικής, για κάθε ένα από τα περιφερειακά κράτη της Ευρωζώνης (Ελλάδα, Πορτογαλία, Κύπρος και Ιρλανδία), που εφάρμοσαν πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής, εξαιτίας των υψηλών ελλειμμάτων που εμφάνισαν, απόρροια της χρηματοπιστωτικής του 2008. Κάθε σενάριο, βασίζεται σε αποκλίσεις από ένα αρχικό Σενάριο βάσης (το οποίο είναι οι προβλέψεις του ΔΝΤ, κατά το αρχικό έτος εφαρμογής κάθε προγράμματος, για την πορεία της αντίστοιχης οικονομίας στα έτη εφαρμογής του), με το πρώτο σενάριο να βασίζεται στην επίτευξη των δημοσιονομικών στόχων μείωσης του ελλείμματος (λιτότητα), και το δεύτερο σε μια υποθετική πιο επεκτατική δημοσιονομική πολιτική, με στόχο την ανάπτυξη και τη μείωση της ανεργίας.

Στο τέταρτο κεφάλαιο, αναλύονται τα εμπειρικά ευρήματα και πραγματοποιείται σύγκριση των σεναρίων κάθε χώρας μεταξύ τους, αλλά και με την πραγματική πορεία κάθε μίας από τις εθνικές οικονομίες που μελετήθηκαν, για το διάστημα εφαρμογής του προγράμματος της. Με βάση αυτά, εξάγονται συμπεράσματα για την αποτελεσματικότητα της δημοσιονομικής πολιτικής και την πιθανότητα χρησιμοποίησης της για τη σταθεροποίηση των οικονομιών σε ύφεση.

Κεφάλαιο Πρώτο

Η επεκτατική δημοσιονομική πολιτική : Θεωρία και Πράξη

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται το θεωρητικό πλαίσιο της κλασσικής Κεϋνσιανής θεωρίας για τη δημοσιονομική πολιτική σταθεροποίησης, αλλά και οι βασικές θέσεις, μιας σχετικά νέας σχολής μακροοικονομικής σκέψης, αυτής των Μετακεϋνσιανών μακροοικονομολόγων που καταδεικνύουν εκ νέου τη σημασία της, ειδικά σε περιόδους οικονομικής συρρίκνωσης, όπως η περίοδος που ακολούθησε την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του 2008. Στη συνέχεια γίνεται βιβλιογραφική ανασκόπηση των βασικότερων ευρημάτων και συμπερασμάτων σχετικά με την αποτελεσματικότητα της επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής, σε κάθε φάση του οικονομικού κύκλου, καθώς και παρουσιάζονται οι σημαντικότερες βιβλιογραφικές εκτιμήσεις για το ύψος των πολλαπλασιαστικών επιδράσεων που μπορεί να έχουν στο ΑΕΠ, οι μεταβολές των δημόσιων δαπανών και φόρων. Τέλος, αναλύεται η μεθοδολογία που ακολουθεί η συγκεκριμένη εργασία για την εξαγωγή συμπερασμάτων περί της αποτελεσματικότητας ή μη της επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής σε περιόδους οικονομικής ύφεσης και ανεργίας. Συγκεκριμένα, αναλύεται το μοντέλο που έχει χρησιμοποιηθεί, για να αξιολογηθεί κατά πόσο η δημοσιονομική πολιτική θα μπορούσε να αποτελέσει ικανό μέσο για την αντιμετώπιση της ύφεσης και της ανεργίας. Το ερευνητικό ενδιαφέρον εστιάζεται στην υπόθεση ότι οι επεκτατικές δημοσιονομικές πολιτικές θα είχαν επιφέρει καλύτερα αποτελέσματα σε σύγκριση με τις πολιτικές λιτότητας στην Ελλάδα, αλλά και στα υπόλοιπα περιφερειακά κράτη (Κύπρο, Ιρλανδία και Πορτογαλία) που εξαναγκάστηκαν σε δημοσιονομική προσαρμογή και στα οποία τέθηκαν αυστηροί δημοσιονομικοί στόχοι από την Ευρωπαϊκή Οικονομική Ένωση κατά την περίοδο μετά τη χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 και στο πλαίσιο των κανόνων του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης.

1.1 Η Δημοσιονομική πολιτική σταθεροποίησης : Η Κεϋνσιανή Άποψη

Οι απόψεις των κλασικών οικονομολόγων οι οποίες διατυπώθηκαν κατά τους δύο περασμένους αιώνες επικράτησαν στα πρώτα στάδια της εκβιομηχάνισης των δυτικοευρωπαϊκών κρατών. Η κεντρική θέση της κλασσικής σχολής είναι ότι οι δυνάμεις της αγοράς είναι σε θέση να ωθήσουν το οικονομικό σύστημα σε μακροχρόνια ισορροπία, χωρίς να χρειάζεται η κρατική παρέμβαση. Η άποψη αυτή βασίζεται εν πολλοίς στην υποθέσεις του τέλει ανταγωνισμού και της πλήρους ευκαμψίας τιμών. Η μεγάλη ύφεση 1870 – 1890 και αργότερα το κραχ της δεκαετίας του 1930 όμως έχουν διαψεύσει τις αισιόδοξες αυτές αντιλήψεις, καθώς και στις δύο περιπτώσεις οι υποτιθέμενοι αυτοσταθεροποιητικοί μηχανισμοί της αγοράς αποδείχτηκαν ανίσχυροι να αντιμετωπίσουν την ύφεση. Η ανεπάρκεια αυτή επισημάνθηκε μεταξύ των άλλων και από τον Keynes, στις αρχές του εικοστού αιώνα, ο οποίος πρότεινε την ενεργή παρέμβαση του κράτους με μέτρα δημοσιονομικής πολιτικής για την έξοδο των οικονομιών από την ύφεση (Δαλαμάνγκας, 2003).

Σύμφωνα με την Κεϋνσιανή θεωρία, είναι η ίδια η ελεύθερη λειτουργία των αγορών που κάνει την οικονομία να ισορροπεί σε ένα επίπεδο παραγωγικής

δραστηριότητας που πολλές φορές δεν επαρκεί για να εξασφαλίσει την πλήρη απασχόληση. Αυτό συμβαίνει όταν η συνολική ζήτηση δεν επαρκεί για την απορρόφηση του προϊόντος πλήρους απασχόλησης (Λαμπρινίδης, 1985). Το ποσό κατά το οποίο η συνολική ζήτηση υπολείπεται του προϊόντος πλήρους απασχόλησης καλείται αντιπληθωρικό κενό. Το αντιπληθωρικό κενό οδηγεί σε μείωση της παραγωγής της απασχόλησης και το εθνικού εισοδήματος κάτω από το επίπεδο της πλήρους απασχόλησης. Στο Κεϋνσιανό περιβάλλον, η ελλειπής ενεργός ζήτηση είναι η πρωταρχική αιτία της ύφεσης με αποτέλεσμα την ανεργία ενός τμήματος του εργατικού δυναμικού και την υπολειτουργία του κεφαλαιουχικού εξοπλισμού της οικονομίας. Αντίθετα, αν η συνολική ζήτηση υπερβαίνει το προϊόν πλήρους απασχόλησης, η οικονομία δε μπορεί να επεκταθεί βραχυχρόνια για να καλύψει τις αυξημένες καταναλωτικές και επενδυτικές ανάγκες. Το ποσό κατά το οποίο η ζήτηση υπερβαίνει το προϊόν πλήρους απασχόλησης καλείται πληθωρικό κενό. Το πληθωρικό κενό οδηγεί σε ύψωση του επιπέδου των τιμών, και αύξηση του χρηματικού, όχι όμως και του πραγματικού ΑΕΠ. Η αύξηση αυτή του επιπέδου των τιμών ονομάζεται από τους Κεϋνσιανούς πληθωρισμός ζήτησης. Κατά τους Κεϋνσιανούς οικονομολόγους, πληθωρισμός μπορεί να εκδηλωθεί ακόμα και χωρίς αύξηση της προσφοράς χρήματος, σε αντίθεση με την κλασσική ερμηνεία του πληθωρισμού ως νομισματικού φαινομένου που προκύπτει από μια εσφαλμένη νομισματική πολιτική (Λαμπρινίδης, 1985).

Οι δύο αυτές περιπτώσεις, σύμφωνα με την Κεϋνσιανή θεωρία, αναδεικνύουν ότι η ελεύθερη λειτουργία της καπιταλιστικής οικονομίας, όχι μόνο δεν εξασφαλίζει σε μόνιμη βάση την πλήρη απασχόληση, αλλά οδηγεί και σε παρατεταμένες περιόδους οικονομικών διαταραχών ύφεσης και πληθωρισμού. Μάλιστα, η ελεύθερη λειτουργία της αγοράς δεν είναι ικανή βραχυπρόθεσμα να απαλλάξει την οικονομία από την ανισοροπία. Για το λόγο αυτό, η συστηματική κρατική παρέμβαση στην οικονομική δραστηριότητα αποκτά ιδιαίτερη σημασία, λόγω της σημαντικής συμβολής του κράτους στη διαμόρφωση του μεγέθους και της διάρθρωσης της συνολικής ζήτησης με τα δημοσιονομικά μέσα που διαθέτει (φόροι και δημόσιες δαπάνες).

Το Κεϋνσιανό μοντέλο κυριάρχησε στη μεταπολεμική περίοδο και κατά τις δεκαετίες 1960 και 1970 αποτέλεσε το κυρίαρχο πυλώνα για την άσκηση δημοσιονομικής πολιτικής των κρατών. Παρ' όλα αυτά οι οικονομικές εξελίξεις της περιόδου μετέβαλαν την οικονομική συζήτηση. Ειδικότερα, περίοδοι με υψηλή ανεργία ταυτόχρονα με περιόδους υψηλού πληθωρισμού παρατηρήθηκαν κατά τη δεκαετία του 1970, γεγονός που δε έβρισκε εξήγηση στη θεωρία του Keynes (Stockhammer et.al, 2016β). Έτσι, και στην Ευρώπη, με τη λειτουργία της οποίας καταπιάνεται η παρούσα διπλωματική εργασία, από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 παρατηρείται εγκατάλειψη των Κεϋνσιανών πολιτικών και στροφή προς το νεοφιλελεύθερο μοντέλο. Κομβικό σημείο, της στροφής υπήρξε ο Μάρτιος του 1983, με τον τότε Γάλλο πρόεδρο Francois Mitterrand να εκκινεί την αλλαγή από το Κεϋνσιανό μοντέλο αναθέρμανσης, στις νεοφιλελεύθερες πολιτικές λιτότητας (Palley, 2013α), πολιτικές οι οποίες εφαρμόστηκαν και εφαρμόζονται παγίως από τότε μέχρι και σήμερα, όπως έγινε και κατά την πρόσφατη χρηματοπιστωτική κρίση του 2008, σε όλα τα περιφερειακά κράτη, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, τα οποία εμφάνιζαν υψηλά ελλείμματα και χρέος.

Σύμφωνα με τον Palley, (2013α) το νεοφιλελεύθερο αυτό μοντέλο, εγκατέλειψε πλήρως τις πολιτικές που στόχευαν στη μείωση της ανεργίας, με τη νομισματική πολιτική να αφοσιώνεται πλέον αποκλειστικά στο να κρατάει χαμηλά των πληθωρισμό. Ταυτόχρονα, το μοντέλο έσπαγε το σύνδεσμο μεταξύ παραγωγικότητας της εργασίας και πραγματικής αύξησης των μισθών, δυσχεραίνοντας τη διαδικασία διανομής του εισοδήματος και οδηγώντας εν τέλει σε αυξημένη ανισότητα μέσω της συσσώρευσης του

πλούτου. Η στασιμότητα των μισθών και η διευρυμένη ανισότητα στη διανομή του εισοδήματος, οδήγησαν την Ευρώπη σε «δομικό έλλειμμα ζήτησης», διότι οι διαδικασίες τόνωσης της ζήτησης αποδυναμώθηκαν και παραγκωνίστηκαν οδηγώντας σε δυσαναλογία μεταξύ ζήτησης και ολοένα αυξανόμενου δυνητικού μέγιστου προϊόντος παραγωγής. Ο Palley (2013α) παρατηρεί ειδικότερα, ότι από τη στροφή που συντελέστηκε προς το νεοφιλελεύθερο μοντέλο κατά τη δεκαετία του 1980, παρά την συνεχή αύξηση του προϊόντος στην Ευρώπη, το μερίδιο των μισθών έβαινε συνεχώς μειούμενο ποσοστιαία και η ανεργία αυξανόμενη. Οι στρεβλώσεις αυτές, όπως θα δούμε εν συνεχεία την κύρια αιτία μετατροπής της χρηματοοικονομικής κρίσης του 2008, σε κρίση χρέους των περιφερειακών Ευρωπαϊκών κρατών (Palley, 2013α; Stockhammer et.al, 2016α).

1.2 Η Μετακεϋνσιανή οικονομική σχολή

Κατά τη δεκαετία του 1980 και του 1990 και με την πολιτική και οικονομική σκέψη παγκοσμίως, στραμμένη στο νεοφιλελεύθερο μοντέλο, η συζήτηση για τη δημοσιονομική πολιτική επικεντρώθηκε αφενός στα υψηλά κρατικά ελλείμματα και το δημόσιο χρέος ως πηγή πληθωρισμού και προβλημάτων στο ισοζύγιο πληρωμών, και αφετέρου στη συμβολή της δημοσιονομικής προσαρμογής ως παράγοντα σταθεροποίησης της οικονομίας και επίλυσης τέτοιων προβλημάτων (Coenen et.al, 2005). Επιπλέον, η δημοσιονομική πολιτική επικεντρώθηκε στο σχεδιασμό των φορολογικών συστημάτων και των προγραμμάτων δαπανών με στόχο τη μακροχρόνια ανάπτυξη.

Την περίοδο αυτή, η Κεϋνσιανή σχολή διαιρείται σε δύο ρεύματα, τους Νεοκεϋνσιανούς οικονομολόγους οι οποίοι αποτελούν τμήμα της Νεοκλασικής σύνθεσης και τους ριζοσπαστικούς Μετακεϋνσιανούς, την ομάδα που προσπάθησε να μετατρέψει τη βραχυχρόνια ανάλυση του Keynes σε μια θεωρία οικονομικής μεγέθυνσης και εναντιώθηκε στην κοινώς αποδεκτή Νεοκλασική προσέγγιση, συνθέτοντας το δικό της ετερόδοξο επιστημονικό κύκλο (Stockhammer, 2016).

Η έννοια της ενεργούς ζήτησης παραμένει κορυφαίο σημείο της Μετακεϋνσιανής ανάλυσης. Σε περίοδο ανεργίας η έκταση της ενεργούς ζήτησης είναι αυτή που θα καθορίσει το επίπεδο της παραγωγής. Εν γένει, στα Μετακεϋνσιανά μακροοικονομικά, η οικονομία είναι καθοδηγούμενη από τη ζήτηση τόσο στη βραχυχρόνια, όσο και στη μακροχρόνια περίοδο. Η ανεργία και η υποαπασχόληση των παραγωγικών συντελεστών θεωρούνται φυσιολογικά φαινόμενα των καπιταλιστικών οικονομιών, ενώ η προσφορά προσαρμόζεται στη ζήτηση μέσω της τεχνολογικής προόδου (Stockhammer et.al, 2016α). Στη γενική μορφή, η οικονομία, στα Μετακεϋνσιανά μακροοικονομικά, είναι καθοδηγούμενη από τη ζήτηση (Demand led economy).

1.3 Οι πολλαπλασιαστικές επιδράσεις της επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής: Η Μετακεϋνσιανή προσέγγιση

Το Κεϋνσιανό μοντέλο υποθέτει ακαμψία τιμών και υποστηρίζει ότι το συνολικό προϊόν προσδιορίζεται από τη συνολική ζήτηση. Στο μοντέλο αυτό μια δημοσιονομική επέκταση θεωρείται ότι έχει πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα στη ζήτηση και το προϊόν. Ο απλός Κεϋνσιανός πολλαπλασιαστής υπερβαίνει τη μονάδα και εξαρτάται από την ανταπόκριση της κατανάλωσης στο τρέχον εισόδημα (Hemming et. al, 2002α).

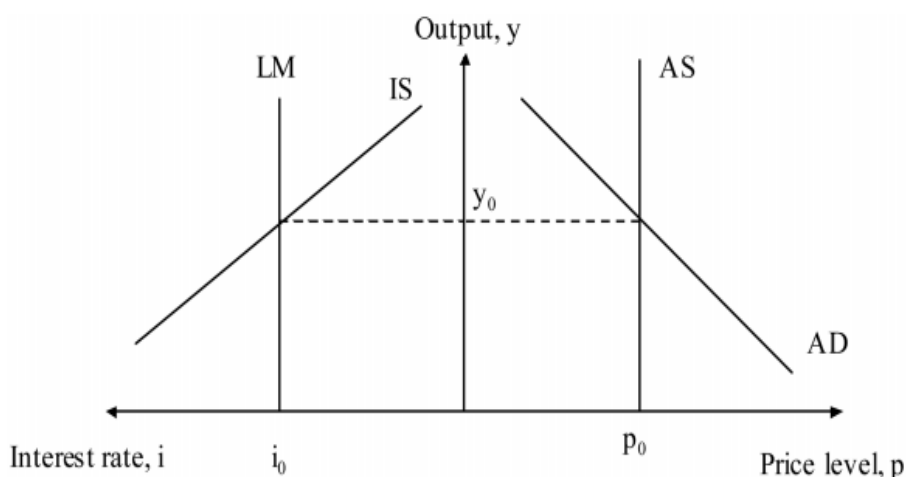
Η μέτρηση των πολλαπλασιαστικών επιδράσεων της δημοσιονομικής πολιτικής αποτελεί πεδίο αντιπαράθεσης μεταξύ των μακροοικονομολόγων, οι οποίοι διχάζονται σε σχέση με τα ποσοτικά αποτελέσματα της επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής. Η αβεβαιότητα εγείρεται όχι μόνο από τα συνήθη λάθη στα εμπειρικές εκτιμήσεις, αλλά και από διαφωνίες σε σχέση με το απαιτούμενο θεωρητικό πλαίσιο και την οικονομετρική μεθοδολογία (Cogan et. al. 2009). Το μέγεθος της ανταπόκρισης μιας οικονομίας σε μια εσκεμμένη δημοσιονομική τόνωση εξαρτάται από πολλούς παράγοντες και κυρίως από τη φάση του οικονομικού κύκλου, τον τύπο του δημοσιονομικού εργαλείου που ενεργοποιείται, την ταυτόχρονη υποστήριξη της νομισματικής πολιτικής και το κατά πόσο η τόνωση είναι προσωρινή ή μόνιμη (Coenen et. al, 2010).

Στο κλασσικό IS-LM υπόδειγμα η ιδιωτική επένδυση εξαρτάται αρνητικά από το ονομαστικό επιτόκιο, επομένως μια δημοσιονομική επέκταση, χρηματοδοτούμενη με δανεισμό η οποία αυξάνει το ονομαστικό επιτόκιο οδηγεί σε μείωση της ιδιωτικής επένδυσης. Στο διευρυμένο IS-LM μοντέλο ανοικτής οικονομίας (Mundell-Fleming) το αποτέλεσμα εκτόπισης ενισχύεται από την επίδραση της συναλλαγματικής ισοτιμίας. Τα υψηλότερα επιτόκια οδηγούν σε εισροές κεφαλαίων, με αποτέλεσμα την ανατίμηση του εγχώριου νομίσματος και τη χειρότερηση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών το οποίο αντισταθμίζει μερικώς την επιδιωκόμενη τόνωση της εγχώριας ζήτησης.

Σύμφωνα με την Μετακεϋνσιανή σύλληψη όμως, το κλασσικό IS-LM μοντέλο προσαρμόζεται για να αντικατοπτρίζει τη θεωρία της ενδογενούς προσφοράς χρήματος (Moore, 1988). Έτσι, η καμπύλη LM γίνεται οριζόντια, καθώς η κεντρική τράπεζα καθορίζει το επιτόκιο και υποστηρίζει οποιαδήποτε προσφορά χρήματος δημιουργεί το τραπεζικό σύστημα (Palley, 2013β).

Το Διάγραμμα Δ.Ι.1 αποτυπώνει το απλό IS-LM μοντέλο και τις καμπύλες προσφοράς και ζήτησης AS-AD στο Μετακεϋνσιανό οικονομικό περιβάλλον. Η καμπύλη προσφοράς AS είναι επίσης οριζόντια, καθώς η τιμή διαμορφώνεται με την προσαύξηση κατά ενός ορισμένου ποσού του κόστους παραγωγής, και η ζήτηση εξυπηρετείται εξ ολοκλήρου σε αυτή την τιμή.

Διάγραμμα Δ.Ι.1 : Το μοντέλο IS-LM και το υπόδειγμα προσφοράς ζήτησης (AS-AD) στο Μετακεϋνσιανό οικονομικό περιβάλλον

Πηγή : Palley , (2013β)

Μια μείωση των φόρων χρηματοδοτούμενη από δανεισμό, στο πλαίσιο μιας επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής, μετακινεί την καμπύλη IS αριστερά και την

καμπύλη της συνολικής ζήτησης AD δεξιά. Το προϊόν αυξάνεται ($\Delta y > 0$), χωρίς όμως να μεταβάλλεται το επιτόκιο και το επίπεδο των τιμών ($\Delta i = \Delta p = 0$). Έτσι, δεν εμφανίζονται τα βραχυχρόνια αποτελέσματα εκτόπισης, ούτε πληθωριστικές πιέσεις.

1.4 Εμπειρικά ευρήματα για το ύψος των πολλαπλασιαστικών επιδράσεων της Δημοσιονομικής Πολιτικής

Με τις συνεχόμενες κρίσεις στην Ιαπωνία, τις Ασιατικές χώρες και πιο πρόσφατα στις ΗΠΑ και την Ευρωπαϊκή Ένωση άρχισε να δίνεται εκ νέου έμφαση στον πιθανό ρόλο της επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής, ως παράγοντα τόνωσης της οικονομικής δραστηριότητας. Το μακροοικονομικό ερώτημα σχετικά με τη χρήση της δημοσιονομικής πολιτικής επανήλθε. Αν πρέπει δηλαδή αυτή, να αντιδρά, ως μέσο τόνωσης της ζήτησης, οδηγώντας σε υψηλότερα δημοσιονομικά ελλείμματα ή να στοχεύει σε πιο βιώσιμα δημοσιονομικά αποτελέσματα. Μεταξύ άλλων, η απάντηση εξαρτάται από το πραγματικό μέγεθος των δημοσιονομικών πολλαπλασιαστών³.

Η διεθνής βιβλιογραφία εστιάζει εκτεταμένα στον εμπειρικό έλεγχο των πολλαπλασιαστικών επιδράσεων της επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής. Τα αποτελέσματα διαχωρίζονται στα εξαγόμενα από αναπτυσσόμενες και ανεπτυγμένες οικονομίες. Το μεγαλύτερο μέρος της βιβλιογραφίας σχετικά με την αποδοτικότητα της δημοσιονομικής πολιτικής έχει εξαχθεί στο πλαίσιο ανεπτυγμένων οικονομιών. Οι αναπτυσσόμενες οικονομίες παρουσιάζουν θεσμικά χαρακτηριστικά που επηρεάζουν το μέγεθος των πολλαπλασιαστικών επιδράσεων (Hemming et al, 2002α). Από τη μια πλευρά, η διαθεσιμότητα και το κόστος του εγχώριου δανεισμού, καθώς και η ελλιπής πρόσβαση στις διεθνείς αγορές μπορεί να αποτελέσουν περιοριστικό παράγοντα. Από την άλλη, στις αναπτυσσόμενες χώρες η οριακή ροπή για κατανάλωση μπορεί να είναι αρκετά υψηλή και να τείνει να αυξήσει υπερβολικά το μέγεθός του πολλαπλασιαστή.

Όσον αφορά τις παλαιότερες εμπειρικές έρευνες, οι Hemming, et.al. (2002α) διαχωρίζουν την εμπειρική διερεύνηση της δημοσιονομικής πολιτικής σε τρεις κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία, αφορά στις εμπειρικές έρευνες οι οποίες επικεντρώνονται στη διερεύνηση αυτού καθ' αυτού του πολλαπλασιαστικού αντίκτυπου της δημοσιονομικής πολιτικής στην οικονομική δραστηριότητα. Η δεύτερη κατηγορία, αφορά σε μελέτες επεισοδίων δημοσιονομικής προσαρμογής και το κατά πόσον αυτά μπορεί να έχουν επεκτατικό αποτέλεσμα. Η τρίτη κατηγορία μελετών, ελέγχει τη δυναμική σχέση της δημοσιονομικής πολιτικής με άλλες μακροοικονομικές μεταβλητές, όπως το επιτόκιο, τη συναλλαγματική ισοτιμία, την επένδυση κλπ.

Στην πρώτη κατηγορία, οι Hemming et.al (2002α) συνοψίζοντας τη μέχρι τότε επισκόπηση της βιβλιογραφίας καταλήγουν ότι τα βραχυχρόνια αποτελέσματα της επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής είναι θετικά, με τον πολλαπλασιαστή να κυμαίνεται σε ένα εύρος 0,1 μέχρι 3,1. Ειδικότερα, καταλήγουν σε εύρος πολλαπλασιαστή από 0,6 μέχρι 1,4 για τις δαπάνες, και 0,3 μέχρι 0,8 για τους φόρους. Οι μακροχρόνιες επιδράσεις είναι μικρότερες, αντικατοπτρίζοντας σε κάποιο βαθμό αποτελέσματα εκτόπισης από άλλους παράγοντες. Σε παρόμοια μελέτη επισκόπησης της βιβλιογραφίας, οι Hemming et.al (2002β) καταλήγουν, ότι οι εκτιμήσεις για τους

³ Με τον όρο πολλαπλασιαστή περιγράφεται κατά κανόνα η πολλαπλασιαστική επίδραση της αύξησης/μείωσης των δημοσίων δαπανών/δημοσίων εσόδων σε χρονικό διάστημα ενός έτους από την εφαρμογή του δημοσιονομικού μέτρου.

δημοσιονομικούς πολλαπλασιαστές οδηγούν στο συμπέρασμα ότι είναι μεν θετικοί, αλλά μικρού μεγέθους. Οι βραχυχρόνιοι πολλαπλασιαστές είναι περίπου 0,5 για τους φόρους και 1 για τις δαπάνες, με σχετικά μικρές διαφορές στις μελέτες, αν και παρατηρούνται λίγες ακραίες εκτιμήσεις.

Στη δεύτερη κατηγορία μελετών, οι Hemming et.al. (2002β), εξετάζοντας τη δημοσιονομική πολιτική σε περιόδους ύφεσης σε ανεπτυγμένες χώρες καταλήγουν στα εξής γενικά συμπεράσματα :

- Η δημοσιονομική πολιτική είναι αποδοτικότερη (όπως αναμένεται), όταν στην οικονομία υπάρχει αργούσα παραγωγική δυναμικότητα, όπως αυτή αντανακλάται στο επίπεδο του πραγματικού ΑΕΠ της οικονομίας, το έτος πριν από την εμφάνιση της ύφεσης.
- Οι δημοσιονομικές επεκτάσεις είναι γενικά αποδοτικότερες, σε οικονομίες ανοικτές με καθεστώς σταθερής συναλλαγματικής ισοτιμίας. Το συμπέρασμα αυτό είναι συμβατό με τη συμβατική οικονομική θεωρία, καθώς στην περίπτωση αυτή η νομισματική πολιτική κατευθύνεται προς τη διατήρηση της ισοτιμίας και η δημοσιονομική πολιτική δεν εκτοπίζεται από τις μεταβολές του επιτοκίου ή της συναλλαγματικής ισοτιμίας.
- Η δημοσιονομική επέκταση είναι αποτελεσματικότερη όταν το δημόσιο χρέος είναι αρχικά χαμηλό, αλλά όχι και όταν το δημοσιονομικό έλλειμμα είναι αρχικά χαμηλό. Η δημοσιονομική συρρίκνωση είναι αποδοτικότερη, όταν το δημοσιονομικό έλλειμμα είναι αρχικά χαμηλό, αλλά όχι όταν το χρέος είναι αρχικά χαμηλό.
- Η δημοσιονομική πολιτική είναι αποδοτικότερη όταν εφαρμόζεται από την πλευρά των δημοσίων δαπανών, αντανακλώντας το γεγονός ότι ο δημοσιονομικός πολλαπλασιαστής είναι υψηλότερος για τις δαπάνες. Αυτό συμβαίνει, διότι κάθε μονάδα δημόσιας δαπάνης προστίθεται αυτούσια στη συνολική ζήτηση, σε αντίθεση με την περικοπή φόρων, η οποία φιλτράρεται μέσω της καταναλωτικής δαπάνης και ένα μέρος η ολόκληρη η περικοπή μπορεί να αποταμιευθεί.
- Η δημοσιονομική επέκταση είναι αποδοτικότερη, όταν συνοδεύεται από υποστηρικτική επεκτατική νομισματική πολιτική, ενώ η δημοσιονομική προσαρμογή είναι γενικά αποδοτικότερη όταν συνοδεύεται από υποτίμηση του εγχώριου νομίσματος.

Τέλος, όσον αφορά τους προσδιοριστικούς παράγοντες των δημοσιονομικών πολλαπλασιαστών, την τρίτη δηλαδή προαναφερθείσα κατηγορία μελετών, οι Hemming, et.al (2002α) καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι *«Δεν υπάρχουν ισχυρές ενδείξεις για απευθείας εκτόπιση της δημοσιονομικής πολιτικής μέσω του επιτοκίου και της συναλλαγματικής ισοτιμίας. Ούτε και η Ρικαρντιανή υπόθεση της ισοδυναμίας ή έστω κάποιου βαθμού Ρικαρντιανή αντισταθμιστική επίδραση επιβεβαιώνεται από τα στοιχεία»*.

Όσον αφορά τις μελέτες σε αναπτυσσόμενες οικονομίες τα στοιχεία δε διαφέρουν. Σε κάθε περίπτωση, οι δημοσιονομικοί πολλαπλασιαστές τείνουν να είναι περισσότερο αυξημένοι σε αναπτυσσόμενες οικονομίες απ' ό,τι σε ανεπτυγμένες, αν και οι σχετικές μελέτες σε αναπτυσσόμενες οικονομίες είναι περιορισμένες, λόγω έλλειψης των απαραίτητων δεδομένων, αλλά και εξαιτίας δομικών και θεσμικών χαρακτηριστικών όπως προαναφέρθηκε (Hemming et.al,2002α).

Περαιτέρω οι Cogan.et.al (2009) υποστηρίζουν ότι εν γένει τα Νεοκεϋνσιανά μοντέλα που κυριαρχούν στη βιβλιογραφία, εκτιμούν αισθητά μικρότερους δημοσιονομικούς πολλαπλασιαστές από τα παλαιότερα Κεϋνσιανά, λόγω των υποθέσεων εργασίας που υιοθετούν (ορθολογικές προσδοκίες, ύπαρξη της Ρικαρντιανής ισοδυναμίας

κ.λ.π). Οι δημοσιονομικοί πολλαπλασιαστές μάλιστα μπορεί να είναι ακόμα και έξι φορές μικρότεροι σε αυτά τα νεότερα μοντέλα, ενώ εγείρουν και σοβαρές αμφιβολίες σχετικά με την ευρωστία (robustness) αυτών των μοντέλων. Υφίσταται δηλαδή δομική διαφορά στη φιλοσοφία των μοντέλων λόγω των αυστηρών περιορισμών που αυτά θέτουν πλέον προκειμένου να κάνουν τους υπολογισμούς τους, με αποτέλεσμα να μην εμφανίζονται υψηλές τιμές στους υπολογισμούς των δημοσιονομικών πολλαπλασιαστών, οι οποίες δυνητικά θα μπορούσαν να επαναφέρουν στη συζήτηση το εργαλείο της δημοσιονομικής πολιτικής.

Σε πιο πρόσφατες έρευνες, οι Romer & Romer (2010), μελετώντας την οικονομία των ΗΠΑ στη μεταπολεμική περίοδο, εκτιμούν ότι μια εξωγενής αύξηση ένα τις εκατό των φόρων έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση του πραγματικού ΑΕΠ κατά τρία τις εκατό. Μελέτη του ΔΝΤ το 2012 αναφέρει ότι, “σε φάση συρρίκνωσης της οικονομίας το αρνητικό αντίκτυπο της δημοσιονομικής προσαρμογής αναμένεται εκτενές, όπως προκύπτει από τις πρόσφατες οικονομικές μελέτες που αφορούν περιόδους χαμηλής οικονομικής δραστηριότητας. Όταν οι δημοσιονομικοί πολλαπλασιαστές είναι υψηλοί τα ευεργετικά αποτελέσματα μιας δημοσιονομικής προσαρμογής στο δείκτη χρέους και στις διαφορές επιτοκίων (spreads) είναι πιθανό να καθυστερήσουν” (IMF, 2012, σελ ix). Στην ίδια μελέτη, λαμβάνοντας υπόψη 37 σχετικές έρευνες, το ΔΝΤ καταλήγει, ότι ο πολλαπλασιαστής των δαπανών έχει εύρος από 0 έως 2.1 με μέσο 0.8 στον πρώτο χρόνο εφαρμογής των δημοσιονομικών μέτρων. Ο πολλαπλασιαστής των φόρων αντίστοιχα, αναφέρεται ότι βρίσκεται σε ένα εύρος από -1.5 μέχρι 1.4, με επισήμανση ότι για την Ευρώπη ο πολλαπλασιαστής φόρων είναι αναμφισβήτητα αρνητικός και η διαφορά του από τον αντίστοιχο πολλαπλασιαστή φόρων των ΗΠΑ είναι μεγαλύτερη από την αντίστοιχη διαφορά στον πολλαπλασιαστή δαπανών. Τέλος επισημαίνεται, ότι «οι δημοσιονομικοί πολλαπλασιαστές, οι οποίοι εκφράζουν την αναλογία της μεταβολής στο παραγόμενο προϊόν, εξαιτίας μιας εσκεμμένης αρχικής μεταβολής στο δημοσιονομικό έλλειμμα, μπορεί να υποτεθεί για πολλούς λόγους ότι θα είναι υψηλότεροι τώρα σε σχέση με τους μέσους πολλαπλασιαστές που υπολογίστηκαν σε παλαιότερες μελέτες» (IMF, 2012, σελ.15). Εν γένει, γίνεται ξεκάθαρο ότι η δημοσιονομική πολιτική έχει σημασία και δεν πρέπει να απορρίπτεται ως μέσο σταθεροποίησης της οικονομίας ειδικότερα σε περιόδους οικονομικής ύφεσης, υψηλής ανεργίας και χαμηλών επιτοκίων.

Ένα βασικό συμπέρασμα που προκύπτει από τη βιβλιογραφία είναι ότι ο πολλαπλασιαστής είναι μεγαλύτερος σε περιόδους κρίσης, δηλαδή σε περιόδους υψηλής ανεργίας και υψηλού παραγωγικού κενού. Ο Hall (2009) καταλήγει στο συμπέρασμα, ότι το ύψος του πολλαπλασιαστή είναι κοντά στο 1.7, όταν το ύψος των πραγματικών επιτοκίων είναι κοντά στο μηδέν, όπως είναι άλλωστε η κατάσταση, όταν η οικονομία είναι σε στασιμότητα. Οι DeLong & Summers (2012) στην ίδια φιλοσοφία, αναλύοντας τη δημοσιονομική πολιτική σε περιόδους κρίσης καταλήγουν ότι «ο Κεϋνσιανός πολλαπλασιαστής σε περιόδους κρίσης είναι πιθανό να είναι αρκετά υψηλότερος από τη χαμηλή τιμή που θεωρείται ότι έχει στις κανονικές περιόδους» (DeLong & Summers, 2012, σελ.233). Η μελέτη τους δίνει έμφαση σε αυτή την περίπτωση της λεγόμενης παγίδας ρευστότητας, όταν δηλαδή το ύψος των επιτοκίων προσεγγίζει το κατώτατο όριο και η νομισματική πολιτική γίνεται αναποτελεσματική. Οι Auerbach & Gorodnichenko (2012), σε μελέτη των πολλαπλασιαστών σε περιόδους όπου το προϊόν της παραγωγής δεν προσεγγίζει το δυνητικό, επίσης καταλήγουν ότι αυτοί είναι υψηλότεροι απ ότι σε περιόδους επέκτασης. Συγκεκριμένα, χρησιμοποιώντας SVAR μοντελοποίηση για την οικονομία των ΗΠΑ και με παράμετρο τις προσδοκίες, εκτιμούν τους πολλαπλασιαστές δαπανών έως και τέσσερις φορές υψηλότερους σε περίοδο οικονομικής ύφεσης (με ύψος 2,5) σε σχέση με περιόδους ανάπτυξης (0.6). Οι Gerchert & Rannenberg (2014), σε

μεταανάλυση 98 εμπειρικών ερευνών και λαμβάνοντας επίσης υπόψη την οικονομική συγκυρία (αν η οικονομία βρίσκεται σε κακή, καλή ή φυσιολογική περίοδο), συμπέραναν ότι ο πολλαπλασιαστής των δημοσίων δαπανών αυξάνεται στις κακές οικονομικές περιόδους, λόγω της νομισματικής πολιτικής, η οποία σε τέτοιες περιόδους είναι επεκτατική. Οι Qazizada & Stochhammer (2015) καταλήγουν ότι οι δημόσιες δαπάνες σε περιόδους ύφεσης είναι εξαιρετικά σημαντικές και επηρεάζουν θετικά το ΑΕΠ. Υπολογίζουν στην ίδια μελέτη, τιμή για τον πολλαπλασιαστή δαπανών σε περιόδους ύφεσης έως και 3.17 και τα εμπειρικά τους ευρήματα, *όπως οι ίδιοι αναφέρουν «επιβεβαιώνουν την Κεϋνσιανή θεώρηση ότι οι πολλαπλασιαστές δαπανών είναι υψηλότεροι σε περιόδους ύφεσης σε σύγκριση με περιόδους οικονομικής μεγέθυνσης»*, (Qazizada & Stochhammer, 2015, σελ.251).

Ένα δεύτερο συμπέρασμα που συνάγεται από την επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας είναι ότι η ακριβής τιμή του πολλαπλασιαστή εξαρτάται επίσης και από το εργαλείο που ενεργοποιείται. Για παράδειγμα, οι μεταβιβαστικές πληρωμές φαίνεται να είναι το αποτελεσματικότερο εργαλείο δημοσιονομικής επέκτασης σε περιόδους οικονομικής καθόδου, με πολλαπλασιαστή 2.3, τη στιγμή που ο πολλαπλασιαστής για απροσδιόριστες δημοσιονομικές επεκτάσεις είναι 1.3 (Uxo et.al,2018). Σχετικά με τους πολλαπλασιαστές εσόδων, αυτοί φαίνεται να έχουν μικρή τιμή σε όλες τις δημοσιονομικές συνθήκες, (έχουν μέση τιμή περίπου στο μισό της μέσης τιμής των πολλαπλασιαστών δαπανών), και εμφανίζονται σχεδόν μη δυνάμενοι να επηρεάσουν την οικονομική κατάσταση (Uxo et.al, 2018).

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι και θεσμοί μεγάλου βεληνεκού, έχουν κατά καιρούς αναγνωρίσει τη σημασία της δημοσιονομικής πολιτικής, ειδικά σε περιόδους ύφεσης, παρά τις αντίθετες πολιτικές που ακολουθούνται, ειδικά στην Ευρωπαϊκή Ένωση τα τελευταία χρόνια. Το ίδιο το ΔΝΤ αναγνώρισε το 2013 με τη μελέτη των Blanchard & Leigh (2013), ότι είχε υποτιμήσει την πραγματική τιμή των δημοσιονομικών πολλαπλασιαστών. Το κύριο εξαχθέν συμπέρασμα του ήταν ότι οι τιμές αυτές είναι στο εύρος τιμών μεταξύ 0.9 και 1.7 (Blanchard & Leigh,2013). Ένα επιπλέον συμπέρασμα αυτής της μελέτης, ήταν επιπλέον ότι οι πολλαπλασιαστές δεν πρέπει να μελετώνται μόνο ως τιμές, αλλά και σαν σταθερότητα, υπογραμμίζοντας ότι αυτή εξαρτάται από την πολιτική και από τα δημοσιονομικά όργανα που ενεργοποιούνται. Δεν έχουν δηλαδή απόλυτα σταθερές τιμές, αλλά αυτές κυμαίνονται ανάλογα με την πολιτική που κάθε φορά επιλέγεται. Διαφορετικού είδους δημοσιονομική επέκταση, μπορεί να οδηγεί σε διαφορετικό μέγεθος αύξησης του ΑΕΠ. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2016) επίσης αναγνωρίζει το γεγονός αυτό, σημειώνοντας ότι *«Λαμβάνοντας υπόψη τις ειδικές συνθήκες, το μακροοικονομικό αποτέλεσμα της δημοσιονομικής πολιτικής είναι πιθανότερο να είναι ισχυρότερο από τις φυσιολογικές εποχές. Η αποτελεσματικότητα της δημοσιονομικής πολιτικής ως σταθεροποιητικό εργαλείο, εξαρτάται από το εν γένει οικονομικό περιβάλλον στο οποίο αυτή εφαρμόζεται. Δεδομένου ότι η νομισματική πολιτική βρίσκεται στο κατώτατο επίπεδο, το αντίκτυπο της δημοσιονομικής πολιτικής τόσο στην πραγματική οικονομία (το πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα), όσο και στις οικονομίες των άλλων χωρών, είναι μεγαλύτερο απ ό τι θα ήταν σε άλλη περίπτωση, αν για παράδειγμα τα επιτόκια ήταν υψηλά ή βρίσκονταν με υψηλές πιθανότητες απότομης αύξησης»* (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2016, σελ 5).

1.5 Μεθοδολογία Έρευνας

Ξεκινώντας με αφετηρία τα παραπάνω ενθαρρυντικά συμπεράσματα, για την αποτελεσματικότητα της δημοσιονομικής πολιτικής, ειδικά σε περιόδους κρίσης, η παρούσα εργασία επιχειρεί τον έλεγχο της πιθανότητας χρήσης αυτού του εργαλείου, με σκοπό την τόνωση της ζήτησης και την αύξηση του ΑΕΠ, σε αυτά τα κράτη της Ευρωζώνης, κυρίως τα περιφερειακά που επλήγησαν από υψηλά ποσοστά ανεργίας. Για το λόγο αυτό μελετάται η περίπτωση της Ελλάδας και των υπόλοιπων περιφερειακών κρατών (Πορτογαλία, Κύπρος και Ιρλανδία), που κατά την περίοδο της πρόσφατης χρηματοοικονομικής κρίσης του 2008, επλήγησαν από υψηλή ανεργία και υπέγραψαν προγράμματα δημοσιονομικής προσαρμογής στο πλαίσιο του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στόχος είναι να καταδειχτεί εάν η χρήση της δημοσιονομικής πολιτικής είναι εφικτό και ικανό μέσο αντιμετώπισης τέτοιας κατάστασης και μόνο οι πολιτικές επιλογές και οι θεσμικοί περιορισμοί και δεσμεύσεις της Νομισματικής Ένωσης αποτελούν το πραγματικό εμπόδιο στην εφαρμογή της.

Για την εκπόνηση της μελέτης χρησιμοποιείται το μοντέλο εξισώσεων των Uxo et.al (2017) και Uxo et.al (2018), οι οποίοι με τη χρήση τριών απλών εξισώσεων, εξέτασαν τα πιθανά αποτελέσματα που θα είχε μια εναλλακτική και πιο επεκτατική δημοσιονομική πολιτική για το κράτος της Ισπανίας και την περίοδο 2016-2020, σε σχέση με τη στοχοθεσία λιτότητας που είχε θέσει η Ισπανική κυβέρνηση για τη συγκεκριμένη τριετία. Οι εξισώσεις του συγκεκριμένου μοντέλου, χρησιμοποιούνται για να υπολογιστούν οι αποκλίσεις που θα εμφανίζονταν στους δημοσιονομικούς δείκτες, σε σχέση με ένα αρχικό Σενάριο βάσης αν εφαρμόζονταν εναλλακτικές δημοσιονομικές πολιτικές. Ως έτος βάσης για την Ισπανία χρησιμοποιήθηκε το 2015, έτος κατά το οποίο η Ισπανική κυβέρνηση ανακοίνωσε τη στροφή σε πολιτική λιτότητας και έθεσε δημοσιονομικούς στόχους μείωσης των ελλειμμάτων για τα έτη 2016 έως 2020, τη στιγμή που το ποσοστό ανεργίας στην Ισπανία παρέμενε αρκετά υψηλό. Ως σενάριο βάσης από το οποίο υπολογίζονται οι αποκλίσεις, σε περίπτωση διαφορετικών πολιτικών, χρησιμοποιήθηκαν οι προβλέψεις του ΔΝΤ, World Economic outlook (2016), για την πορεία της Ισπανικής οικονομίας κατά τα έτη 2016-2020. Η συγκεκριμένη μεθοδολογία, σύμφωνα με τους Uxo et.al (2017) αν και απλή, και παρά το γεγονός ότι δεν αποτελεί επαρκές μέτρο για την εξαγωγή ακριβών προβλέψεων για την πορεία μιας οικονομίας, παρ' όλα αυτά είναι ένα ικανό μέσο για σύγκριση διαφορετικών δημοσιονομικών πολιτικών και την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων για τη σχετική αποτελεσματικότητά τους. Η απλότητα του μοντέλου έγκειται στην αποκλειστική χρήση των εκτιμήσεων που υπάρχουν για το ύψος των δημοσιονομικών πολλαπλασιαστών. Το πρώτο εναλλακτικό σενάριο (Σενάριο 1), υπολογίζει τις αποκλίσεις των δημοσιονομικών μεγεθών, σε σχέση με το Σενάριο βάσης, προκειμένου να επιτευχθούν επακριβώς οι εξαγγελθέντες δημοσιονομικοί στόχοι για την τετραετία 2016 – 2020. Το δεύτερο σενάριο (Σενάριο 2) υπολογίζει τις αποκλίσεις των δημοσιονομικών μεγεθών, στην περίπτωση που αντί να ληφθούν υπόψη οποιοιδήποτε δημοσιονομικοί στόχοι, τεθεί ένας ρεαλιστικός ετήσιος στόχος πραγματικής ετήσιας αύξησης του ΑΕΠ, για την ίδια τετραετία.

Οι υπολογισμοί πηγάζουν από τη χρήση ενός μοντέλου παρόμοιου με αυτό που προτάθηκε από τους Rosnick & Weibstrot (2013) και εφαρμόστηκε και από τους Uxo et al. (2018) για την Ισπανία. Στο πλαίσιο αυτού του μοντέλου εξετάζονται οι επιπτώσεις της δημοσιονομικής πολιτικής στην οικονομία (ΑΕΠ και ανεργία ειδικότερα) και στα δημόσια οικονομικά.

Σύμφωνα με τη μεθοδολογία των Uxo et al.(2017) και Uxo et al. (2018), το σύμβολο Δ αντιπροσωπεύει την απόκλιση μιας μεταβλητής από το αρχικό Σενάριο βάσης. Όλο το μοντέλο βασίζεται σε μετρήσεις αποκλίσεων από το Σενάριο βάσης, οι οποίες αποκλίσεις προκύπτουν από αλλαγές αποκλειστικά στη δημοσιονομική πολιτική. Μια μεταβολή στη δημοσιονομική πολιτική που οφείλεται σε κυβερνητική απόφαση έχει πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα εξαιτίας της επίδρασης των αυτόματων σταθεροποιητών, επομένως κατά τους Uxo et al.(2018), η συνολική επίδραση στο ΑΕΠ ορίζεται ως εξής :

$$\begin{aligned}\Delta Y &= a_G \Delta G - a_T \Delta T \\ \Delta Y &= a_G (\Delta G^D + \Delta G^C) - a_T (\Delta T^D + \Delta T^C) \\ \Delta Y &= (\Delta G^D + \gamma_G \Delta Y) + (\Delta T^D + \gamma_T \Delta Y)\end{aligned}$$

Με G τις συνολικές δημόσιες δαπάνες, T τα συνολικά δημόσια έσοδα, a_G το συνολικό πολλαπλασιαστή δημοσίων δαπανών, a_T το συνολικό πολλαπλασιαστή των δημοσίων εσόδων, ο δείκτης D (discretionary) αναφέρεται στις μεταβολές που οφείλονται στις εσκεμμένες κυβερνητικές αποφάσεις, ο δείκτης C (cyclical) αναφέρεται στις μεταβολές που συντελούνται στα έσοδα ή τις δαπάνες, λόγω της κυκλικής επίδρασης των αλλαγών, και $\gamma_G > 0$, $\gamma_T < 0$, αποτυπώνουν τις τελευταίες κυκλικές επιδράσεις.

Τέλος, θέτοντας ως Ω_G και Ω_T τους πολλαπλασιαστές που συνδέουν τις αλλαγές στο ΑΕΠ που επιφέρουν αποκλειστικά οι εσκεμμένες μεταβολές των δημοσίων εσόδων ή δαπανών προκύπτει :

$$\begin{aligned}\Delta Y &= \frac{a_G}{1 - a_G \gamma_G + a_T \gamma_T} \Delta G^D - \frac{a_T}{1 - a_G \gamma_G + a_T \gamma_T} \Delta T^D \\ \Delta Y &= \Omega_G \Delta G^D - \Omega_T \Delta T^D\end{aligned}\quad (1)$$

Η πρώτη αυτή εξίσωση, συσχετίζει την απόκλιση του ΑΕΠ (ονομαστικού) από το επίπεδο του Σεναρίου βάσης, λόγω μιας εσκεμμένης μεταβολής στα δημόσια έσοδα ή τις δημόσιες δαπάνες. Για να μεταφραστεί αυτή η αλλαγή σε αλλαγές στο επίπεδο εργασίας και στο ποσοστό ανεργίας, γίνεται η υπόθεση ότι οι αποφάσεις της δημοσιονομικής πολιτικής δεν τροποποιούν τον αποπληθωριστή του ΑΕΠ, ούτε την παραγωγικότητα της εργασίας και τον εργατικό δυναμικό που παρουσιάζουν οι προβλέψεις του ΔΝΤ (Uxo et.al,2018).

Άλλωστε, σύμφωνα με τον Palley (2013β), ή δημοσιονομική πολιτική, έχει επιπτώσεις οι οποίες εξαρτώνται από το χρονικό ορίζοντα εφαρμογής της. Η βραχυπρόθεσμη και μεσοπρόθεσμη δημοσιονομική πολιτική εξετάζεται με την υπόθεση ότι το δυνητικό προϊόν παραμένει σταθερό. Πιο αναλυτικά, και η τεχνολογία και το κεφάλαιο και η εργατική δύναμη θεωρείται ότι βραχυπρόθεσμα παραμένουν σταθερά και αμετάβλητα σε σχέση με τις αλλαγές στη δημοσιονομική πολιτική.

Έτσι, μία πολύ απλή δεύτερη εξίσωση, που χρησιμοποιείται από τους Uxo et.al (2017), ώστε να προσεγγιστεί η απόκλιση στο επίπεδο απασχόλησης, συσχετίζει τον απασχολούμενο εργατικό δυναμικό αποκλειστικά με το ΑΕΠ ως εξής :

$$\frac{Y}{N} = \frac{Y^*}{N^*}\quad (2)$$

Στην (2), Y και N είναι το ΑΕΠ και το σύνολο του απασχολούμενου ενεργού πληθυσμού ενός έτους και Y^* είναι το ΑΕΠ που υπολογίζεται σύμφωνα με την εξίσωση (1) για το ίδιο έτος. Με αυτό τον τρόπο υπολογίζεται ο νέος αριθμός απασχολούμενων N^* για το κάθε έτος και προσεγγίζεται το ποσοστό απόκλισης από την προβλεπόμενη ανεργία του σεναρίου βάσης.

Η τρίτη εξίσωση του μοντέλου των Uxó et al.(2018) υπολογίζει την απόκλιση από το Σενάριο βάσης, που προκύπτει στο δημοσιονομικό αποτέλεσμα (B) ενός έτους, εξαιτίας μιας αλλαγής στη δημοσιονομική πολιτική, λαμβάνοντας υπόψη όχι μόνο τις εσκεμμένες μεταβολές των αρμόδιων θεσμών, αλλά και την επίδραση στο ΑΕΠ, εξαιτίας της λειτουργίας των αυτόματων σταθεροποιητών :

$$\Delta B = (\Delta T^D - \Delta G^D) + (\Delta T^C - \Delta G^C)$$

$$\Delta B = (\Delta T^D - \Delta G^D) + (\gamma_T - \gamma_G) \Delta Y$$

Ως ΔB νοείται η ετήσια διαφορά (απόκλιση) μεταξύ του συνολικού (και όχι % ΑΕΠ) δημοσιονομικού αποτελέσματος που θα προκύψει, όταν η κυβέρνηση αλλάξει τη δημοσιονομική πολιτική της, σε σχέση με το δημοσιονομικό αποτέλεσμα της αρχικής πρόβλεψης του ΔΝΤ. Για το έτος 2018 για παράδειγμα $\Delta B = B^* - B$, όπου B^* το τελικό δημοσιονομικό αποτέλεσμα, μετά την αλλαγή στη δημοσιονομική πολιτική και B το αρχικό δημοσιονομικό αποτέλεσμα του Σεναρίου βάσης.

Αντικαθιστώντας το ΔY , σύμφωνα με την εξίσωση (1) και αναδιοργανώνοντας τις μεταβλητές προκύπτει η σχέση :

$$\Delta B = [1 - (\gamma_T - \gamma_G) \Omega_T] \Delta T^D - [1 - (\gamma_T - \gamma_G) \Omega_G] \Delta G^D \quad (3)$$

.Από τη σχέση (3) υπολογίζεται η ετήσια διαφορά ΔB , μετά από οποιοσδήποτε κυβερνητικές μεταβολές στις κρατικές δαπάνες (ΔT^D) και στους κρατικούς φόρους (ΔG^D).

Στο Σενάριο 1, υπολογίζονται οι απαιτούμενες αποκλίσεις από τις προβλέψεις του ΔΝΤ (Σενάριο βάσης), προκειμένου να επιτευχθεί ο ετήσιος δημοσιονομικός στόχος τελικού ελλείμματος, που είχε τεθεί από την Ευρωζώνη, για κάθε μία από τις χώρες της μελέτης, για τα έτη εφαρμογής του προγράμματος της. Αν ονομάσουμε b^* αυτό το στόχο δημοσιονομικού ελλείμματος εκφρασμένο σε ποσοστό του ΑΕΠ (για παράδειγμα $-0,4\%$ ή $0,004$ για το 2018), Y^* το ονομαστικό ΑΕΠ που θα προκύπτει κάθε έτος, λαμβάνοντας υπόψη τις αλλαγές που θα συντελούνται στη δημοσιονομική πολιτική (δηλαδή το τελικό ονομαστικό ΑΕΠ του Σεναρίου 1) και Y και B το ονομαστικό ΑΕΠ και το δημοσιονομικό αποτέλεσμα αντίστοιχα των προβλέψεων του ΔΝΤ (Σεναρίου βάσης) για ένα συγκεκριμένο έτος, τότε :

$$\Delta B = B^* - B = b^* Y^* - B = b^* (Y + \Delta Y) - B = b^* Y + b^* \Delta Y - B \quad (4)$$

Η εξίσωση (4) δείχνει την απόκλιση του δημοσιονομικού αποτελέσματος που προκύπτει από τις μεταβολές στη δημοσιονομική πολιτική της κυβέρνησης. Όμως η εξίσωση (4) ισούται με την εξίσωση (3) οπότε :

$$b^* Y + b^* \Delta Y - B = [1 - (\gamma_T - \gamma_G) \Omega_T] \Delta T^D - [1 - (\gamma_T - \gamma_G) \Omega_G] \Delta G^D \quad (4\beta)$$

Τώρα, λαμβάνοντας υπόψη την εξίσωση (1) σύμφωνα με την οποία :

$$\Delta Y = \Omega_G \Delta G^D - \Omega_T \Delta T^D \quad (1)$$

και παρεμβάλλοντας την στην (4β), προκύπτει μετά από αναδιοργάνωση των μεταβλητών η τελική σχέση του Σεναρίου (1), σύμφωνα με την οποία :

$$\Delta G^D = \frac{B-b^*Y + \Delta T^D [1 - \Omega_T (\gamma_T - \gamma_G - b^*)]}{1 - \Omega_G (\gamma_T - \gamma_G - b^*)} \quad (5)$$

Η εξίσωση (5) συσχετίζει τις απαιτούμενες ετήσιες κυβερνητικές μεταβολές στις δημόσιες δαπάνες (ΔG^D) με τις απαιτούμενες ετήσιες κυβερνητικές μεταβολές στους φόρους (ΔT^D), προκειμένου να επιτευχθεί ο δημοσιονομικός στόχος b^* . Υπενθυμίζεται, ότι ο δείκτης D (discretionary) υποδεικνύει ότι αναφερόμαστε στις εσκεμμένες μεταβολές, λόγω κυβερνητικής επιλογής. Από κει και πέρα, η συνολική μεταβολή θα λάβει υπόψη και τις κυκλικές επιδράσεις. Μπορεί να επιλεγούν ταυτόχρονα μεταβολές στις δαπάνες και τους φόρους, μεταβολές μόνο στις δαπάνες ή μεταβολές μόνο στους φόρους, για την επίτευξη των επιθυμητών αποτελεσμάτων.

Σύμφωνα με την εξίσωση (5), μπορούμε είτε να υποθέσουμε μια αρχική μεταβολή στις δαπάνες και να υπολογίσουμε την αναγκαία μεταβολή στους φόρους για την επίτευξη του στόχου b^* ή το αντίστροφο. Το 2015 για παράδειγμα, στην Ελλάδα οι ετήσιες δαπάνες είχαν ανέλθει στο 54,10% του ΑΕΠ, ενώ τα ετήσια έσοδα στο 48,3%. Το ίδιο έτος, ο μέσος όρος των κρατών-μελών της Ευρωζώνης ήταν 48,4% και 46,5% αντίστοιχα. Μπορούμε να υποθέσουμε για την απλότητα της ανάλυσης, ότι τα ετήσια έσοδα στην Ελλάδα θα ακολουθήσουν τις προβλέψεις του ΔΝΤ, και ότι οι απαιτούμενες μεταβολές θα πραγματοποιηθούν από την πλευρά των δαπανών, εκεί δηλαδή που υπήρξε η μεγαλύτερη απόκλιση από το μ. ο. της Ευρωζώνης. Η συγκεκριμένη υπόθεση, δεν επηρεάζει τα αποτελέσματα της ανάλυσης και πραγματοποιείται αφενός χάριν απλότητας και αφετέρου χάριν ρεαλισμού, καθώς τα δημόσια έσοδα ήταν ήδη υψηλά και αρκετά πάνω από τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο, (πάντα ως ποσοστό του ΑΕΠ) ενώ οι δημόσιες δαπάνες, ήταν 6 ποσοστιαίες μονάδες πάνω από τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο. Υποθέτουμε, λοιπόν ότι ετησίως $\Delta T^D = 0$, οπότε η (5) γίνεται :

$$\Delta G^D = \frac{B - b^*Y}{1 - \Omega_G (\gamma_T - \gamma_G - b^*)} \quad (5\beta)$$

Με τη εξίσωση (5β), υπολογίζεται η ετήσια κυβερνητική μεταβολή στις δημόσιες δαπάνες σε σχέση με το Σενάριο βάσης, προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος b^* . Στη συνέχεια, με τη εξίσωση (1) (με $\Delta T^D = 0$), υπολογίζεται η ετήσια μεταβολή στο ονομαστικό ΑΕΠ. Εναλλακτικά, αν ο στόχος δημοσιονομικού αποτελέσματος (b^*) επιτευχθεί μόνο με μεταβολές από την πλευρά των φόρων τότε η (5) θα γίνει :

$$\Delta T^D = \frac{b^*Y - B}{1 - \Omega_T (\gamma_T - \gamma_G - b^*)} \quad (5\gamma)$$

Λαμβάνοντας υπόψη και τις κυκλικές επιδράσεις, υπολογίζονται στη συνέχεια οι τελικές ετήσιες αποκλίσεις των δημοσίων δαπανών και εσόδων, ως άθροισμα των εσκεμμένων (discretionary) και των κυκλικών (cyclical).⁴ Με αυτά τα στοιχεία, προκύπτουν οι ετήσιες δημοσιονομικές μεταβλητές του Σεναρίου 1, ως εξής:

$$Y^* = Y + \Delta Y \quad | \quad G^* = G + \Delta G \quad | \quad T^* = T + \Delta T \quad | \quad B^* = T^* - G^*{}^5$$

Το ποσοστό ανεργίας, υπολογίζεται από τη εξίσωση (2), με την υπόθεση ότι το διαθέσιμο εργατικό δυναμικό, δε μεταβάλλεται σε σχέση με τις προβλέψεις του ΔΝΤ, εξαιτίας των μεταβολών στη δημοσιονομική πολιτική. Το πραγματικό ΑΕΠ υπολογίζεται από το ονομαστικό, με την υπόθεση ότι ο αποπληθωριστής επίσης δε μεταβάλλεται σε σχέση με τις προβλέψεις του ΔΝΤ. Τέλος, η διαφορά ΔΒ, προστίθεται στην προβλεπόμενη από το ΔΝΤ πορεία του δημοσίου χρέους.

Στο Σενάριο 2, θα υπολογιστούν οι απαραίτητες μεταβολές προκειμένου να επιτευχθεί ένας προκαθορισμένος ρυθμός μεγέθυνσής. Στην περίπτωση αυτή, θα εγκαταλειφθεί κάθε πολιτική που στοχεύει σε εκ των προτέρων δημοσιονομικούς στόχους. Για το σενάριο αυτό θα υπολογιστούν ταυτόχρονες μεταβολές στις δαπάνες και στους φόρους, έτσι ώστε να επιτευχθεί ο ρυθμός στόχος. Αν ονομάσουμε t^* έναν αρχικό στοχευόμενο ετήσιο δείκτη δημόσια έσοδα/ΑΕΠ (μεγαλύτερο από αυτόν της πρόβλεψης), η συνολική μεταβολή στα δημόσια έσοδα (ΔΤ), σε σχέση με το αρχικό σενάριο, που προκύπτει συνολικά από την αλλαγή της δημοσιονομικής πολιτικής είναι :

$$\Delta T = t^* Y^* - T \quad (6)$$

Όμως, όπως έχει αναφερθεί, το ΔΤ διαχωρίζεται στον παράγοντα, της μεταβολής που προκύπτει λόγω της κυβερνητικής απόφασης και του παράγοντα που θα προκύψει λόγω της μεταβολής του ΑΕΠ (κυκλική επίδραση) δηλαδή :

$$\Delta T = \Delta T^D + \gamma_T \Delta Y$$

Από την (6) αντικαθιστώντας, το ΔΤ, με τους δύο παράγοντες που το συναποτελούν, προκύπτει η απαιτούμενη ετήσια μεταβολή στα δημόσια έσοδα, έτσι ώστε να επιτυγχάνεται ο στόχος t^* και είναι ίση με :

$$\Delta T^D = t^* Y^* - T - \gamma_T \Delta Y \quad (7)$$

Τέλος, αντικαθιστώντας τη σχέση (7) στη σχέση (1) που υπολογίζει το ΔΥ, δηλαδή τη μεταβολή στο ετήσιο εισόδημα, υπολογίζεται η μεταβολή στις δαπάνες ΔG^D , που πρέπει να πραγματοποιήσει η κυβέρνηση, ώστε να διασφαλίσει τον επιδιωκόμενο στόχο για την οικονομική μεγέθυνση (πχ αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ στο 4%) λαμβάνοντας υπόψη την περιοριστική επίδραση του υψηλότερου t^* :

$$\Delta Y = \Omega_G \Delta G^D - \Omega_T \Delta T^D \quad (1)$$

⁴ $\Delta G = \Delta G^D + \gamma_G \Delta Y$ και $\Delta T = \Delta T^D + \gamma_T \Delta Y$

⁵ Το δημοσιονομικό αποτέλεσμα προκύπτει εναλλακτικά και από τη σχέση (3)

$$\Delta G^D = \frac{\Delta Y (1 - \Omega_T \gamma_T) + \Omega_T (t^* Y^* - T)}{\Omega_G} \quad (8)$$

Η εξίσωση (8) υπολογίζει την απαραίτητη κυβερνητική αύξηση στις δαπάνες, προκειμένου να επιτευχθεί ο επιδιωκόμενος ρυθμός μεγέθυνσης και λαμβάνοντας υπόψη την αύξηση στους φόρους (που έχουν περιοριστική επίδραση στην αύξηση του ΑΕΠ).

Με πηγή έμπνευσης την ανωτέρω μελέτη επιχειρείται, οι παραπάνω υποθέσεις να εφαρμοστούν για την περίπτωση της Ελλάδας και συγκεκριμένα να εφαρμοστεί το συγκεκριμένο μοντέλο για τον έλεγχο των στόχων της δημοσιονομικής πολιτικής, του τρίτου προγράμματος δημοσιονομικής προσαρμογής του έτους 2015 και για ορίζοντα πενταετίας.

Ως Σενάριο βάσης, κατ' ακολουθία των Uxo et.al (2017) και Uxo et.al (2018), χρησιμοποιούνται οι προβλέψεις του ΔΝΤ, World Economic Outlook (2015), για την Ελλάδα σε ορίζοντα πενταετίας (2016-2020), με έτος βάσης το 2015, κατά το οποίο υπογράφηκε το πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής. Στο Σενάριο 1 υπολογίζονται με βάση τις παραπάνω εξισώσεις, οι αποκλίσεις από το Σενάριο βάσης, έτσι ώστε να επιτυγχάνονται ακέραιοι οι στόχοι που είχαν τεθεί για το ετήσιο δημοσιονομικό αποτέλεσμα αυτών των ετών.

Στο Σενάριο 2, δεν τίθεται κανένας εκ των προτέρων στόχος για το δημοσιονομικό αποτέλεσμα (ΔΒ). Αντ' αυτού, θα υποτεθεί ένας νέος στόχος ετήσιας ονομαστικής μεγέθυνσης και κατ' αντιστοιχία με το Σενάριο 1, θα υπολογιστούν οι αποκλίσεις από το Σενάριο βάσης. Στόχος είναι να συγκριθούν τα δύο σενάρια ως προς τα μακροοικονομικά αποτελέσματα τους, για να καταδειχτεί εάν τελικά υπάρχουν όντως εναλλακτικές πολιτικές αντί της λιτότητας. Στη συνέχεια η αντίστοιχη μελέτη, προεκτείνεται για όλα τα περιφερειακά κράτη της Ευρώπης που εφάρμοσαν αντίστοιχα προγράμματα και με βάση τους τεθέντες δημοσιονομικούς στόχους στα προγράμματα αυτά. Συγκεκριμένα, μελετάται η Ιρλανδία (πρόγραμμα έτους 2011, με τους στόχους των ετών 2012-2015) η Κύπρος (πρόγραμμα έτους 2013 με τους δημοσιονομικούς στόχους των ετών 2014-2016) και η Πορτογαλία (πρόγραμμα έτους 2012 με τους στόχους των ετών 2013-2015).

Κεφάλαιο Δεύτερο

Η δημοσιονομική πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρωζώνη κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται η πολιτική της Ευρωζώνης σχετικά με τη δημοσιονομική στάση των κρατών μελών της, από την έναρξη της χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2008 και έπειτα, πολιτική που εδραζόταν στη δημοσιονομική πειθαρχία. Στη συνέχεια, επιχειρείται μια βιβλιογραφική επισκόπηση της επιστημονικής λογικής πίσω από αυτού του είδους την πολιτική, καθώς και της Μετακευνσιανής κριτικής. Τέλος παρουσιάζονται εμπειρικά στοιχεία για την περίπτωση της Ελλάδας από το 2008 έως το 2015 και ελέγχονται τα αποτελέσματα της πολιτικής δημοσιονομικής λιτότητας που εφαρμόστηκε από το 2010-2015.

2.1 Η δημοσιονομική στάση της Ευρωζώνης (2008-2016)

Μετά τη διπλή βαθιά ύφεση της ευρωζώνης με αρνητικούς ρυθμούς μεγέθυνσης κατά τα έτη 2009 και 2012-2013 ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ επανήλθε σε θετικές τιμές το 2014, φτάνοντας το 2% το 2015. Παρ' όλα αυτά, η συγκεκριμένη συγκυρία σύμφωνα με την πρόβλεψη του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (IMF, World Economic Outlook, 2016) δε θα ήταν ευσταθής, καθώς ο ετήσιος ρυθμός μεγέθυνσης του ΑΕΠ προβλέφθηκε να είναι κατά μέσο όρο 1,5% για τα έτη 2016-2021. Όσον αφορά την ανεργία, η οποία το 2007 ανερχόταν στο 7,5%, η πρόβλεψη ήταν ότι δε θα φτάσει στα προ κρίσης επίπεδα για όλο αυτό το διάστημα με το ποσοστό της να φτάνει στο 8,4% το 2021

Οι διεθνείς οικονομικοί θεσμοί αρχικά αντέδρασαν στην μεγάλη ύφεση του 2008 προτείνοντας τη χρήση δημοσιονομικών μέτρων για την τόνωση της ζήτησης και την υποστήριξη της οικονομικής μεγέθυνσης. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (2008) πρότεινε την εφαρμογή ενός Ευρωπαϊκού πλάνου οικονομικής ανάκαμψης, ίσου με το 1,5% του ΑΕΠ της Ευρωζώνης (περίπου 200 δις ευρώ) επικεντρωμένο στην τόνωση της εγχώριας ζήτησης, μέσω ενός προγράμματος δημοσιονομικής επέκτασης. Σε αυτό το πλαίσιο, το Συμβούλιο καλούσε τα κράτη μέλη να λάβουν μέτρα υποστήριξης της εγχώριας ζήτησης, ιδίως στους τομείς που επλήγησαν. Τα μέτρα αυτά θα μπορούσαν να λάβουν και τη μορφή αύξησης των δημοσίων δαπανών (καλούσε ακόμα και για άμεση βοήθεια σε ευάλωτα νοικοκυριά) ή «συνετής μείωσης των φορολογικών βαρών», ιδίως μέσω της μείωσης των ασφαλιστικών εισφορών (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2008) Παρά ταύτα, μετά την ισχυρή κρίση χρέους που ξέσπασε στην Ευρωζώνη το 2010, συντελέστηκε στροφή 180 μοιρών στην παραπάνω προσέγγιση και η δημοσιονομική προσαρμογή των κρατών τέθηκε ως ο κυρίαρχος στόχος, παρά το γεγονός, ότι τα υψηλά ελλείμματα ήταν κυρίως αποτέλεσμα και όχι αίτιο της παραπάνω κρίσης. (Uxo et.al, 2018).

Για να ενισχυθεί η εποπτεία και η πειθαρχία των κρατών στη δημοσιονομική πολιτική τους, προτάθηκαν διάφορες αναπροσαρμογές στη δομή της ευρωπαϊκής διακυβέρνησης. Σαν αποτέλεσμα, τουλάχιστον για το διάστημα μεταξύ 2010 και 2014 η στάση όσον αφορά τη δημοσιονομική πολιτική υπήρξε περιοριστική και προ-κυκλική σε πολλές από τις Ευρωπαϊκές χώρες, και ειδικότερα στις αποκαλούμενες περιφερειακές (Ελλάδα, Ισπανία, Πορτογαλία, Κύπρος, Ιρλανδία), με την ανεργία να εκτινάσσεται (Uxo et.al, 2018).

Μερικές προσπάθειες, να αλλάξει η προσήλωση στη δημοσιονομική προσαρμογή, φάνηκαν από το Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2016), όταν συγκεκριμένα προτάθηκε «*θετική δημοσιονομική στάση στη ζώνη του ευρώ, με υποστήριξη μέσω της νομισματικής πολιτικής από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα*» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2016, σελ 2). Παρ' όλο που η συνολική δημοσιονομική στάση αναμενόταν να είναι ουδέτερη το 2017, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκτίμησε ότι ορισμένα επεκτατικά μέτρα ενδείκνυται να υιοθετηθούν, αναγνωρίζοντας ότι η κατάσταση χαμηλής μεγέθυνσης του ΑΕΠ και χαμηλού πληθωρισμού, ήταν αποτέλεσμα πτώσης της εγχώριας ζήτησης. Επομένως, η δημοσιονομική πολιτική, όφειλε να συνεισφέρει πιο άμεσα στην τόνωση της, επειδή «*υπάρχει ευρεία αποδοχή της πεποίθησης ότι η νομισματική πολιτική δε μπορεί από μόνη της να σηκώσει όλο το βάρος της μακροοικονομικής σταθεροποίησης*» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2016, σελ 5).

Μετά από πέντε χρόνια κατά τα οποία είχε αμφισβητηθεί από πολλούς ο σταθεροποιητικός ρόλος τη δημοσιονομικής πολιτικής, τέτοια τοποθέτηση αποτέλεσε σίγουρα ένα βήμα μπροστά. Παρ' όλα αυτά, η ίδια Ευρωπαϊκή Επιτροπή, είδε δύο σημαντικά εμπόδια στην εφαρμογή ενός τέτοιου μέτρου αλλαγής της δημοσιονομικής πολιτικής με επεκτατικό χαρακτήρα που διακήρυξε: από τη μια πλευρά, οικονομικά εμπόδια που σχετίζονται με τη διατήρηση της βιωσιμότητας των δημόσιων οικονομικών στο μεσοπρόθεσμο διάστημα, και από την άλλη νομικούς περιορισμούς που εκπορεύονται από την ύπαρξη του καθεστώτος της δημοσιονομικής εποπτείας της ΕΕ και τους κανόνες του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης.

Τα επικαλούμενα εμπόδια εφαρμογής πιο επεκτατικών δημοσιονομικών πολιτικών συνοψίζονται στην παρακάτω πρόταση : «*αυτές (οι χώρες) που δεν έχουν δημοσιονομικό χώρο θέλουν να τον χρησιμοποιήσουν, αυτές που έχουν δημοσιονομικό χώρο, δε θέλουν να τον χρησιμοποιήσουν*» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2016, σελ 3). Το πρόβλημα που ανακύπτει εδώ είναι η έννοια του δημοσιονομικού χώρου, η οποία δεν ορίζεται επακριβώς στην οικονομική επιστήμη, αλλά καθορίζεται στην παραπάνω ρήση σε σχέση με τους ισχύοντες δημοσιονομικούς κανόνες της ευρωζώνης (Uxo et.al,2018). Έτσι, μια χώρα θεωρείται ότι έχει δημοσιονομικό χώρο να εφαρμόσει επεκτατική πολιτική, όταν οι συγκεκριμένες δεσμεύσεις της ευρωζώνης, βασικά το δημόσιο έλλειμμα και ο λόγος χρέους προς ΑΕΠ, εκπληρώνονται (έως 3% και 60% αντίστοιχα βάσει του Συμφώνου Σταθερότητας) και μόνο όταν ο μεσοπρόθεσμος στόχος έχει επιτευχθεί. Όπως σημειώθηκε στην ίδια διακήρυξη «*Σύμφωνα με τους κανόνες του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης, η λογική είναι ότι τα κράτη μέλη έχουν τη δυνατότητα να αφήνουν τους αυτόματους σταθεροποιητές να δράσουν πλήρως, όταν στον προϋπολογισμό τους έχουν επιτευχθεί οι μεσοπρόθεσμοι στόχοι και κάποιου είδους δημοσιονομική προσαρμογή είναι απαραίτητη μέχρι αυτό να συμβεί*» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2016 σελ.9).

Όπως υποστηρίζουν οι Uxo et.al (2018), η λογική του “δημοσιονομικού χώρου” δεν έχει ιδιαίτερη βάση σε θεωρητικό πλαίσιο, διότι η δυνατότητα ενός κράτους να αυξήσει τα έσοδα του όσο υφίσταται ανεργία είναι θεωρητικά απεριόριστη. Αντίθετα, σύμφωνα με την προσέγγιση της παρούσα εργασίας, πρέπει να εξετάζεται το αποτέλεσμα διαφορετικών συνδυασμών δημοσίων εξόδων και εσόδων σε βασικές μακροοικονομικές μεταβλητές και στη συνέχεια να εκτιμάται η βιωσιμότητα τους. Η δυναμική του δημοσίου χρέους σε σχέση με το ΑΕΠ για παράδειγμα, είναι πολύ πιο σημαντικό στοιχείο προς εξέταση από προκαθορισμένους δημοσιονομικούς στόχους ενός συμφώνου. Όπως σημειώνει ο Mitchel (2015), μια εθνική κυβέρνηση όπως οι ΗΠΑ ή η Αυστραλία, δεν έχει ποτέ περιορισμούς εσόδων, καθώς είναι ο μοναδικός εκδότης του νομίσματος της. Μια τέτοια κυβέρνηση ποτέ δεν μπορεί να στερέψει από χρήματα, ούτε χρειάζεται να παράξει έσοδα από φόρους ή να εκδώσει ομόλογα για να δανειστεί, έτσι

ώστε να μπορεί να ξοδέψει. Όσον αφορά στο επιχείρημα ότι τέτοιες πολιτικές επιφέρουν πληθωριστικές πιέσεις, ο Mitchel (2015) υποστηρίζει ότι κάθε είδους δαπάνες σε μια μονεταριστική οικονομία, είτε δημόσιες είτε ιδιωτικές είναι εκτεθειμένες στον κίνδυνο του πληθωρισμού. Εάν η ονομαστική αύξηση των δαπανών υπερβαίνει την παραγωγική δυνατότητα της οικονομίας να ανταποκρίνεται παράγοντας αγαθά και υπηρεσίες, τότε το αποτέλεσμα είναι αύξηση στο επίπεδο των τιμών. Εάν όμως, ο στόχος μιας κυβέρνησης είναι να διασφαλίζει την πλήρη αξιοποίηση της παραγωγικής δυναμικότητας της οικονομίας, τότε κάθε προσπάθεια συγκράτησης του δημοσιονομικού ελλείμματος στερείται νοήματος. Στο ίδιο μήκος κύματος, ο Sawyer (2011) σημειώνει ότι «ελλείμματα, δημιουργούνται εκεί όπου είναι απαραίτητο να υποστηριχθεί η συνολική ζήτηση και να απορροφηθεί το πλεόνασμα των ιδιωτικών αποταμιεύσεων σε σχέση με τις ιδιωτικές επενδύσεις».

Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι οι Ευρωπαϊκές χώρες που ανήκουν στην ευρωζώνη δεν έχουν τη δυνατότητα άσκησης νομισματικής πολιτικής. Αυτό συνεπάγεται ότι τα δημόσια ελλείμματα πρέπει να χρηματοδοτούνται με επακόλουθη αύξηση του δημοσίου χρέους χωρίς την υποστήριξη της εθνικής κεντρικής τράπεζας. Όπως σημειώνει ο Mitchell (2015) στο ίδιο κείμενο του *«Η απώλεια των εθνικών τους νομισμάτων σήμαινε ότι τα κράτη μέλη (της Ευρωζώνης) ήταν τώρα στο ρίσκο της αφερεγγυότητας και κατά συνέπεια εξαρτημένα από τη χρηματοδότηση των αγορών ομολόγων, σε περίπτωση που έπρεπε να ξοδεύουν περισσότερο απ'όσο εισέπρατταν από τους φόρους. Ένα έθνος με το δικό του εθνικό νόμισμα, όπως οι ΗΠΑ, δεν εξαρτάται από τις αγορές ομολόγων για χρηματοδότηση. Μπορεί πάντα να έχει πρόσβαση στο νόμισμα που εκδίδει, μέσω κατάλληλων συμφωνιών με την κεντρική του τράπεζα. Τα κράτη της ευρωζώνης δε μπορούν να έχουν αντίστοιχη πρόσβαση στην ΕΚΤ, καθώς το Σύμφωνο εσκεμμένα κατέργαγε κάθε δυνατότητα για bailout από τα κράτη μέλη ή τη δυνατότητα άμεσης αγοράς χρέους ενός κράτους μέλους από την ΕΚΤ»*

2.2 Η πολιτική της Ευρωζώνης στην κρίση - Το μοντέλο της επεκτατικής δημοσιονομικής προσαρμογής

2.2.1 Η Νεοφιλελεύθερη άποψη

Σύμφωνα με τους Uxo et.al (2018), το μοντέλο που εφάρμοσε η Ευρωζώνη με έμφαση στη δημοσιονομική λιτότητα και την άμεση εξάλειψη των δημοσιονομικών ελλειμμάτων, από θεωρητικής πλευράς, εδράζεται στην υπόθεση της «επεκτατικής δημοσιονομικής προσαρμογής». Σύμφωνα με αυτή, η δημοσιονομική λιτότητα, με σκοπό την εξισορρόπηση του κρατικού προϋπολογισμού, μπορεί να έχει θετικά αποτελέσματα στην ιδιωτική ζήτηση (και κατ'επέκταση στο ΑΕΠ), μέσω κάποιων «μη Κεϋνσιανών» επιδράσεων, κυρίως τη βελτίωση της εμπιστοσύνης και τη μείωση των επιτοκίων (Alesina, 2010).

Ειδικότερα, στο πρώτο επίπεδο, αυτό της βελτίωσης της εμπιστοσύνης, οι αυξήσεις σε φόρους ή/και οι περικοπές δαπανών, όταν θεωρούνται μόνιμες παράγουν ένα θετικό αποτέλεσμα αύξησης του πλούτου αναφερόμενο ως «wealth effect» (Alesina, 2010). Ουσιαστικά, η δημοσιονομική προσαρμογή, υποτίθεται ότι θα έχει επεκτατικό αποτέλεσμα εάν οι οικονομικοί παράγοντες θεωρήσουν ότι με αυτό τον τρόπο εξαιρείται ο κίνδυνος για μεγαλύτερης κλίμακας και περισσότερο αποδομητικές προσαρμογές στο μέλλον (Blanchard, 1990). Επιπλέον, επειδή η ανησυχία για τη μελλοντική δημοσιονομική πορεία εξαλείφεται, λόγω των ληφθέντων μέτρων, μειώνεται και η προληπτική αποταμίευση των νοικοκυριών για έναν ενδεχόμενο μελλοντικό

δημοσιονομικό εκτροχιασμό. Αυτό σημαίνει ότι αν οι καταναλωτές αναμένουν αύξηση στο διαχρονικό διαθέσιμο εισόδημα τους, αισθάνονται δηλαδή ότι η τωρινή προσαρμογή θα βελτιώσει μακροχρόνια το εισόδημα τους και αυτό μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση ακόμα και της τρέχουσας κατανάλωσης και κατ' επέκταση της συνολικής ζήτησης. Επιπλέον, σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση με τη δημοσιονομική προσαρμογή, οι καταναλωτές μπορεί να θεωρήσουν, εκτός των άλλων, ότι θα αναμένουν μελλοντική μείωση στους φόρους, η οποία θα οδηγήσει εν τέλει σε υψηλότερα εισοδήματα και κατανάλωση (Stockhammer et.al, 2016β). Όπως σημειώνεται όμως, κάτι τέτοιο εξαρτάται και από τους τρέχοντες περιορισμούς ρευστότητας των ιδιωτών, οι οποίοι αν υπάρχουν και είναι ισχυροί, μπορεί να καθιστούν αδύνατη την αύξηση της τρέχουσας κατανάλωσης και εν γένει αδύνατη την «επέκταση» σε περίοδο δημοσιονομικής προσαρμογής (Alesina, 2010).

Το δεύτερο επίπεδο, αυτό της μείωσης των επιτοκίων, σχετίζεται και πάλι με τη βελτίωσης της εμπιστοσύνης. Αν οι οικονομικοί παράγοντες θεωρήσουν τη δημοσιονομική προσαρμογή αξιόπιστη, μόνιμη και σταθερή και πιστέψουν ότι μέσω αυτής αποφεύγεται ο οποιοσδήποτε κίνδυνος χρεοκοπίας, πιθανόν να ζητήσουν μικρότερο ποσοστό απόδοσης για τα κυβερνητικά ομόλογα (Alesina et.al, 1992). Ειδικότερα, σύμφωνα με τον Alesina et.al (1992), ο κίνδυνος αθέτησης και τα απαιτούμενα ασφάλιστρα κινδύνου, φαίνεται να επηρεάζονται από το ποσοστό δημόσιου χρέους σε σχέση με το ΑΕΠ, για μεγάλα επίπεδα της απόλυτης τιμής δημόσιου χρέους, όταν δηλαδή το δημόσιο χρέος έχει μεγαλώσει αισθητά. Επιπλέον, ή έτερη συνιστώσα της ιδιωτικής ζήτησης, η ιδιωτική επένδυση, ως ευαίσθητη στο ύψος των πραγματικών επιτοκίων, είναι πιθανό να αυξηθεί, εάν η μείωση των επιτοκίων που πληρώνουν τα κυβερνητικά ομόλογα, οδηγήσει επιπλέον σε μείωση των πραγματικών επιτοκίων που επιβάλλονται σε επιχειρήσεις και καταναλωτές. Και τέλος, η μείωση των επιτοκίων μπορεί να οδηγήσει σε ανατίμηση μετοχών και ομολόγων, οδηγώντας σε αύξηση του χρηματοοικονομικού πλούτου και κατ' επέκταση σε καταναλωτική και επενδυτική έκρηξη (Alesina, 2010). Τελικά, σύμφωνα με τους υποστηρικτές της επεκτατικής δημοσιονομικής προσαρμογής, οι δημοσιονομικοί πολλαπλασιαστές, είναι υπό προϋποθέσεις αρνητικοί, και μια δημοσιονομική προσαρμογή μπορεί να οδηγήσει εν τέλει σε αύξηση του εισοδήματος.

Η υπόθεση αυτή της επεκτατικής δημοσιονομικής προσαρμογής δεν είναι βέβαια καινούρια. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, αρκετές δημοσιεύσεις νεοφιλελεύθερων οικονομολόγων προσπαθούν να την ερευνήσουν και να την επαληθεύσουν εμπειρικά. Οι Giavazzi & Pagano (1990), υπήρξαν οι πρώτοι που ισχυρίστηκαν ότι οι δημοσιονομικές προσαρμογές, όταν είναι αποφασιστικές, μεγάλες και πραγματοποιούνται κυρίως από την πλευρά των δαπανών, μπορούν να είναι επεκτατικές οδηγώντας τελικά σε αύξηση του ΑΕΠ, κυρίως λόγω των προαναφερθέντων αποτελεσμάτων που σχετίζονται με τις προσδοκίες και την αύξηση της εμπιστοσύνης, οι οποίες ενισχύονται ακριβώς λόγω της αποφασιστικότητας των μεταρρυθμίσεων. Σε αυτό το συμπέρασμα κατέληξαν, μελετώντας επεισόδια δημοσιονομικής προσαρμογής σε δύο Ευρωπαϊκά κράτη, την Ιρλανδία (για το διάστημα 1987-1989) και τη Δανία (για το διάστημα 1983-1986), τονίζοντας ότι παρά την περιοριστική πολιτική, η ιδιωτική κατανάλωση και η επένδυση αυξήθηκαν και στις δύο περιπτώσεις, με τη δημοσιονομική πολιτική όμως να υποστηρίζεται και από νομισματικές μεταρρυθμίσεις, όπως υποτίμηση των εγχώριων νομισμάτων, μετάβαση σε καθεστώς σταθερών ισοτιμιών και απελευθέρωση της ροής κεφαλαίου. Οι ίδιοι ερευνητές, επεκτείνοντας την παραπάνω μελέτη, επιχείρησαν το 1996 να ερευνήσουν εάν τα παραπάνω συμπεράσματα θα μπορούσαν να γενικευτούν. Για το λόγο αυτό στη μελέτη τους, χρησιμοποιώντας τα στοιχεία από 19 χώρες μέλη του ΟΟΣΑ, μελέτησαν για τα έτη 1970-1994 όλες τις

περιόδους κατά τις οποίες το πρωτογενές διαρθρωτικό δημοσιονομικό αποτέλεσμα (το προσαρμοσμένο δηλαδή με βάση τον οικονομικό κύκλο), μεταβλήθηκε κατά συγκεκριμένη κατεύθυνση που να υποδηλώνει δημοσιονομική προσαρμογή, θέλοντας να ελέγξουν αν και με βάση ποια χαρακτηριστικά θα μπορούσε μια δημοσιονομική προσαρμογή να έχει θετικά μη Κεϋνσιανά αποτελέσματα στη ζήτηση (ειδικότερα διερεύνησαν τα αποτελέσματα στο τμήμα που αφορά την ιδιωτική κατανάλωση) και κατ' επέκταση στο ΑΕΠ. Σύμφωνα με τα ευρήματα τους, μεγάλες και μόνιμες προσαρμογές φάνηκε να επαληθεύουν τον κανόνα της επεκτατικής δημοσιονομικής προσαρμογής, όχι μόνο όταν αυτή η προσαρμογή έρχεται μέσω μείωσης της δημόσιας κατανάλωσης αλλά και μέσω αύξησης φόρων και μείωσης των μεταβιβαστικών πληρωμών, ενώ το παραπάνω αποτέλεσμα φάνηκε να ενισχύεται και μέσω της αύξησης των προσδοκιών σχετικά με τα μελλοντικά εισοδήματα από εργασία και κεφάλαιο (Giavazzi & Pagano, 1996). Σε παρόμοια συμπεράσματα καταλήγουν και οι Alesina & Perotti (1997), οι οποίοι υποστηρίζουν ότι οι δημοσιονομικές προσαρμογές που στηρίζονται σε μείωση των δαπανών και ιδίως σε περικοπές μισθών και μεταβιβαστικών πληρωμών, μπορεί να είναι τελικά επεκτατικές. Συμπερασματικά, σύμφωνα τη νεοφιλελεύθερη άποψη, η δημοσιονομική προσαρμογή μπορεί να είναι επεκτατική, όταν γίνεται από την πλευρά των δαπανών και είναι αποφασιστική και μόνιμη. Τα θετικά αποτελέσματα της, προκύπτουν κυρίως μέσα από τα έμμεσο κανάλι της αύξησης των προσδοκιών και της βελτίωσης της εμπιστοσύνης όλων των οικονομικών παραγόντων.

2.2.2 Η Μετακεϋνσιανή άποψη

Η Μετακεϋνσιανή κριτική στις πολιτικές λιτότητας, έγκειται γενικά στο γεγονός ότι αφενός το ύψος του δημοσιονομικού πολλαπλασιαστή είναι τέτοιο που εξ αρχής δεν αιτιολογεί σε καμία περίπτωση την εφαρμογή πολιτικών λιτότητας σε περιόδους οικονομικής ύφεσης, αφετέρου οι πολιτικές αυτές εμβαθύνουν την ύφεση, προκαλώντας αρνητικούς ρυθμούς μεγέθυνσης και έχουν αρνητικές μακροχρόνιες συνέπειες.

Σχετικά με τους δημοσιονομικούς πολλαπλασιαστές, όπως έχει ήδη αναφερθεί στο κεφάλαιο 1, σύμφωνα με την Κεϋνσιανή οπτική, η επεκτατική δημοσιονομική πολιτική είναι βασικός παράγοντας της συνολικής ζήτησης, μέσω των αποτελεσμάτων της στην ιδιωτική ζήτηση. Επιπλέον, αναφέρθηκε ότι οι πρόσφατες εμπειρικές μελέτες καταδεικνύουν ολοένα και περισσότερο την πολλαπλασιαστική αυτή ισχύ, ειδικά σε περιόδους οικονομικής ύφεσης. Από θεωρητικής πλευράς, οι De Jong and Summers (2012), αποδίδουν την αύξηση των πολλαπλασιαστών σε περιόδους ύφεσης, στο γεγονός ότι σε αυτή την περίπτωση, απουσιάζουν οι περιοριστικοί παράγοντες από την πλευρά της προσφοράς και δεν υπάρχει δυνατότητα για νομισματικές αντιδράσεις συρρίκνωσης.

Ομοίως, οι Holland et.al (2012), υποστηρίζουν ότι σε περιόδους ύφεσης και χαμηλών επιτοκίων, δεν υφίσταται το νεοφιλελεύθερο επιχείρημα ότι η συρρίκνωση θα οδηγήσει σε μείωση των πραγματικών επιτοκίων και κατά συνέπεια σε αύξηση της επένδυσης, διότι τα επιτόκια προσεγγίζουν ήδη το κατώτατο όριο, χωρίς δυνατότητα περαιτέρω μείωσης. Έτσι, ο ιδιωτικός τομέας, δε μπορεί να αναπληρώσει κανένα ποσοστό των αρνητικών συνεπειών της δημοσιονομικής συρρίκνωσης. Επιπλέον, σε περιόδους ύφεσης είναι πολλαπλάσια τα νοικοκυριά που εμφανίζουν περιορισμούς ρευστότητας, εξαιτίας της ανασφάλειας στην αγορά εργασίας και της υψηλής ανεργίας. Επομένως, καταρρίπτεται και το δεύτερο νεοφιλελεύθερο επιχείρημα, ότι δηλαδή η συρρίκνωση θα δημιουργήσει ασφάλεια για την μελλοντική πορεία του κράτους, ωθώντας έτσι τα νοικοκυριά σε αύξηση της κατανάλωσης τους.

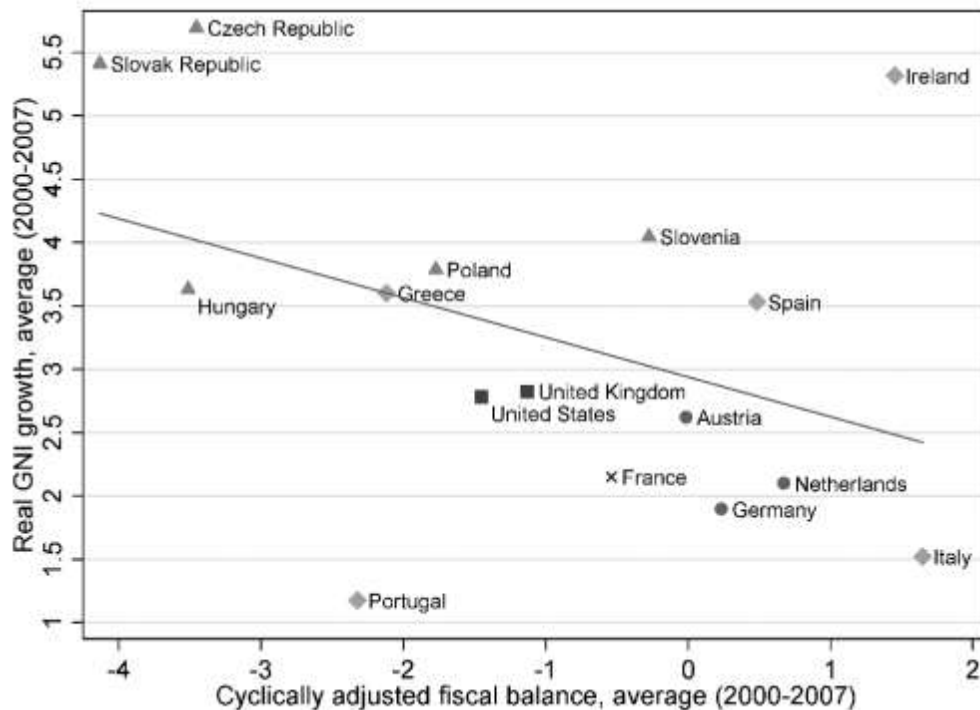
Οι Μετακεϋνσιανοί οικονομολόγοι αναγνωρίζουν επιπλέον κοινωνικό – οικονομικές αιτίες αποτυχίας των πολιτικών λιτότητας. Σύμφωνα με τους Charles et.al

(2015), καθώς το εισόδημα μειώνεται σε περιόδους ύφεσης, ορισμένες κατηγορίες ατόμων και ιδιαίτερα αυτές των υψηλών εισοδημάτων, τείνουν να μειώνουν την οριακή τους ροπή για αποταμίευση, ώστε να διατηρήσουν το προηγούμενο επίπεδο διαβίωσης και κατανάλωσης, αυξάνοντας έτσι την πολλαπλασιαστική επίδραση των δημοσίων δαπανών στην κατανάλωση. Σύμφωνα με αυτή τη λογική η οριακή ροπή για αποταμίευση δεν είναι εξωγενής, αλλά εξαρτάται από τη φάση του οικονομικού κύκλου, αντίστοιχα με το μέγεθος του δημοσιονομικού πολλαπλασιαστή.

Όσον αφορά τη συσχέτιση με το ρυθμό μεταβολής του Εθνικού Εισοδήματος, σύμφωνα με τους Kohler et.al (2020), η λιτότητα μετά την κρίση είχε αρνητικό αντίκτυπο στην ανάπτυξη των κρατών που κλήθηκαν να την εφαρμόσουν, ενώ οι αντικυκλικές δημοσιονομικές πολιτικές βοήθησαν στην οικονομική ανάκαμψη σε όσες χώρες επέλεξαν αυτού του είδους τις πολιτικές. Στα Διαγράμματα Δ.Π.1 και Δ.Π.2 των Kohler et.al (2020), φαίνεται η σύνδεση μεταξύ του ρυθμού μεταβολής του πραγματικού ακαθάριστου εθνικού εισοδήματος (GNI) και του διαρθρωτικού δημοσιονομικού πρωτογενούς αποτελέσματος για μια σειρά χωρών, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, τόσο πριν όσο και μετά το ξέσπασμα της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2008. Όπως φαίνεται από αυτά τα δεδομένα, χώρες με πιο επεκτατική πολιτική απολάμβαναν μεγαλύτερους ρυθμούς ανάπτυξης τόσο πριν όσο και μετά το 2007, με τη σχέση να είναι ανάλογη, δηλαδή όσο μεγαλύτερο το διαρθρωτικό έλλειμμα, τόσο μεγαλύτερος γενικά ο ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης. Ιδιαίτερα, ακραία μείωση στο ρυθμό μεταβολής του GNI παρουσιάζεται μετά το 2007 στην Ελλάδα, τη χώρα με τη πιο μακρόχρονη και αυστηρή δημοσιονομική λιτότητα στην Ευρωζώνη, αλλά και στην Ιταλία, η οποία επίσης εφάρμοσε περιοριστικές πολιτικές με σκοπό τη δημοσιονομική προσαρμογή. Τέλος, σχετικά με τις μακροχρόνιες επιδράσεις των περιοριστικών πολιτικών, υποστηρίζεται ότι βραχυχρόνιες πτώσεις του πραγματικού εισοδήματος, οδηγούν σε μακροχρόνιες πτώσεις του δυνητικού ΑΕΠ ή του ΑΕΠ πλήρους απασχόλησης. Η συγκεκριμένη μέτρηση, αναφέρεται στο εκτιμώμενο μέγεθος του ΑΕΠ, αν η οικονομία αξιοποιούσε το σύνολο της παραγωγικής της δυναμικότητας. Πρόκειται για το λεγόμενο αποτέλεσμα της υστέρησης (hysteresis effect), το οποίο πρακτικά σημαίνει ότι η ύφεση αποστερεί την οικονομία από παραγωγικές δυνατότητες ή και ανακόπτει τη μακροχρόνια ανάπτυξη τους. Οι Kohler et.al (2020) αποδίδουν το αποτέλεσμα της «υστέρησης» στη διάλυση και την υποβάθμιση του εργατικού δυναμικού και στην πτώση της παραγωγικότητας του κεφαλαίου, λόγω των περιοριστικών πολιτικών.

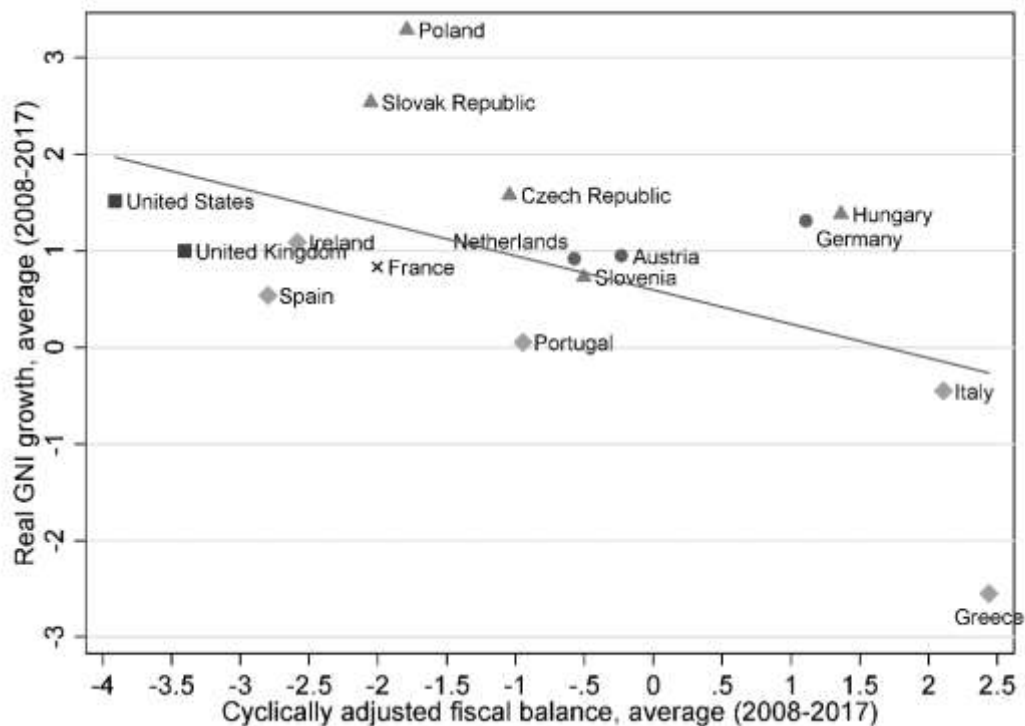
Ο Ball (2014) υποστηρίζει, ότι η ύφεση διαλύει και υποβαθμίζει το εργατικό δυναμικό, επιβραδύνει τη συσσώρευση του κεφαλαίου και μειώνει τη δυναμικότητα εκείνων των εταιριών που «παράγουν τεχνολογική πρόοδο» (Ball, 2014, σελ 149). Χρησιμοποιώντας μάλιστα εκτιμήσεις για 23 κράτη μέλη του ΟΟΣΑ, προσπαθεί να μετρήσει την απόκλιση του δυνητικού ΑΕΠ, για το έτος 2015 σε σχέση με το δυνητικό ΑΕΠ που θα είχαν τα κράτη αυτά, εάν ακολουθούσαν την προ της κρίσης πορεία τους. Σύμφωνα με τα ευρήματα του, το 2015 ο μέσος όρος απωλειών στα κράτη της ανάλυσης υπολογίζεται στο 8,4% του δυνητικού τους ΑΕΠ, που σημαίνει ότι χωρίς την εμφάνιση της ύφεσης τα κράτη αυτά το 2015 θα είχαν κατά μέσο όρο 8,4% μεγαλύτερο δυνητικό ΑΕΠ. Ειδικά για την Ελλάδα, το κράτος που εφάρμοσε τη μεγαλύτερη λιτότητα, και σε αυτή την περίπτωση, όπως και στη μείωση του ρυθμού μεταβολής του ΑΕΠ που προαναφέρθηκε, οι απώλειες ήταν οι μεγαλύτερες, και υπολογίζονται σε ποσοστό άνω του 30% του δυνητικού ΑΕΠ. Παρόμοια ποσοστά εκτιμώνται και για την Ιρλανδία, ένα ακόμα κράτος μέλος της Ευρωζώνης που υπέγραψε πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής και εφάρμοσε πολιτικές λιτότητας.

Διάγραμμα Δ.Π.1 Συσχέτιση ρυθμού μεταβολής του Ακαθάριστου Εθνικού Εισοδήματος με την διαρθρωτική δημοσιονομική ισορροπία, 2000-2007 σε κράτη μέλη του ΟΟΣΑ

Πηγή : Kohler et.al, 2020

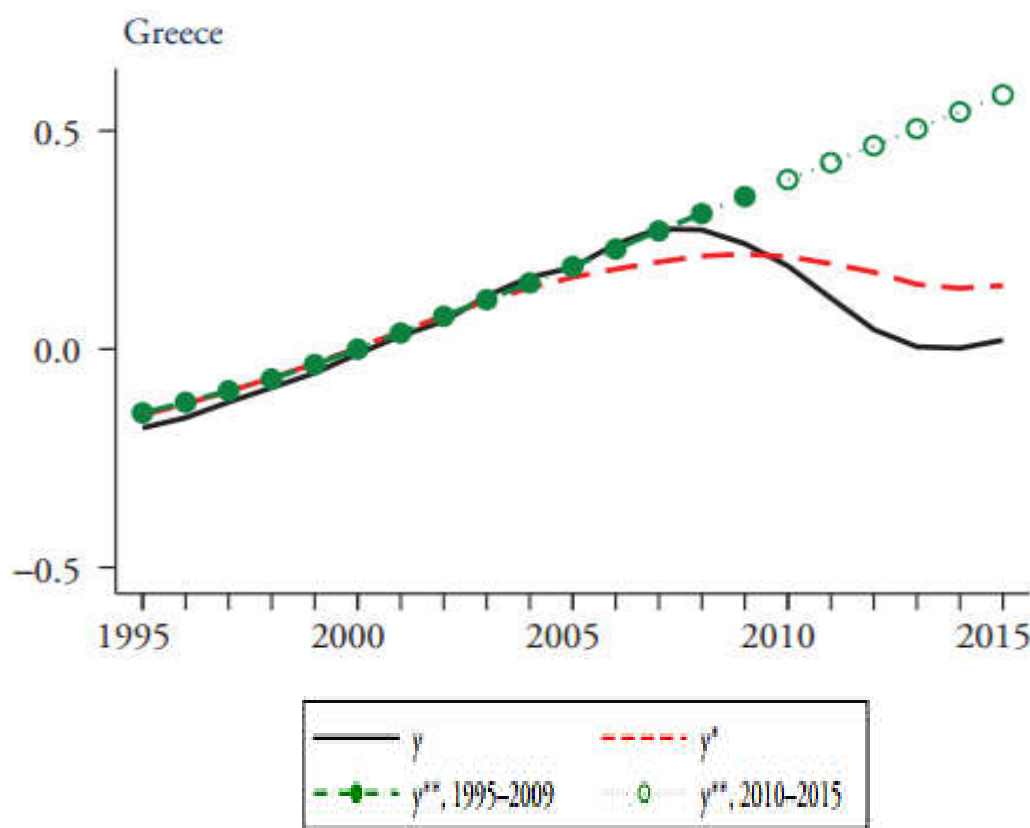
Διάγραμμα Δ.Π.2 Συσχέτιση ρυθμού μεταβολής του Ακαθάριστου Εθνικού Εισοδήματος με την διαρθρωτική δημοσιονομική ισορροπία, 2008-2017 σε κράτη μέλη του ΟΟΣΑ

Πηγή : Kohler et.al, 2020

Στο Διάγραμμα Δ.Π.3, y είναι η χρονοσειρά του ΑΕΠ, και y^* είναι η χρονοσειρά του δυνητικού ΑΕΠ, και y^{**} είναι η χρονοσειρά του δυνητικού ΑΕΠ αν δεν εμφανιζόταν η οικονομική ύφεση (το συγκεκριμένο μέγεθος ταυτίζεται με το y^* μέχρι το 2009, δηλαδή πριν την εμφάνιση της ύφεσης, ενώ η πορεία του για τα έτη 2010-2014, εκτιμάται από τον ερευνητή). Έτσι σύμφωνα με τον Ball (2014), εξαιτίας της ύφεσης, το δυνητικό ΑΕΠ της Ελλάδας από το 2009 και μετά εμφάνισε ισχυρή πτώση, ενώ είναι συντριπτική είναι η διαφορά (άνω του 30%), σε σχέση με το δυνητικό ΑΕΠ που υπολογίζεται να υπήρχε το 2015, εάν δεν εμφανιζόταν η ύφεση, ως αποτέλεσμα της σκληρής λιτότητας. Υπό αυτό το πρίσμα, η λιτότητα που επιβλήθηκε με το ξέσπασμα της κρίσης, στην πραγματικότητα τη διέυρυνε, ενώ είναι πιθανό να έχει αρνητικά επίδραση στο μακροχρόνιο ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης.

Διάγραμμα Δ.Π.3 Η πορεία του ΑΕΠ και του δυνητικού ΑΕΠ*, Ελλάδα, 1995-2015

Το y αναφέρεται στο ΑΕΠ, το y^* στο δυνητικό ΑΕΠ, και y^{**} στο δυνητικό ΑΕΠ εάν δεν εμφανιζόταν η οικονομική ύφεση

Πηγή : Ball, 2014

Συμπερασματικά, σύμφωνα με τη Μετακεϋνσιανή άποψη, η λιτότητα επιβραδύνει το ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης ή οδηγεί σε ύφεση την οικονομία και η ύφεση με τη σειρά της επιβραδύνει την αύξηση της παραγωγικής δυναμικότητας ανακόπτοντας και μακροχρόνια τις αναπτυξιακές δυνατότητες της οικονομίας. Απ την άλλη, το ύψος του δημοσιονομικών πολλαπλασιαστών σε περιόδους ύφεσης είναι τέτοιο, που η δημοσιονομική πολιτική θα είχε σίγουρα νόημα και πρακτικά αποτελέσματα.

2.3 Η δημοσιονομική πολιτική στην Ελλάδα (2010-2015)

Το ελληνικό κράτος, από την είσοδο στο ευρώ και ύστερα, ήταν συνεχώς ελλειμματικό, με το ποσοστό του δημοσίου χρέους σε σχέση με το ΑΕΠ να εκτινάσσεται έως το 2008. Με την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του 2008, χώρες όπως η Ελλάδα, με υψηλά δημοσιονομικά ελλείμματα και μεγάλη αύξηση του δημοσίου χρέους την περίοδο του κοινού νομίσματος, βρέθηκαν σε πολύ δυσμενέστερη θέση από τις άλλες, που δεν είχαν τόσο υψηλά ελλείμματα ή είχαν και πλεονάσματα. Το αποκορύφωμα υπήρξε το έτος 2009, με το δημοσιονομικό έλλειμμα να κλείνει στο υπερβολικά υψηλό -15,6%. Μετά την απώλεια της πρόσβασης στις αγορές, προκειμένου να δανειζείται, η Ελλάδα αιτήθηκε τη βοήθεια του ΔΝΤ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έτσι το Μάιο του 2010 υπογράφηκε το πρώτο κατά σειρά από τα τρία προγράμματα προσαρμογής της Ελλάδας και αφορούσε στο διάστημα από το Μάιο του 2010 μέχρι τα τέλη Ιουνίου 2015. Το πρόγραμμα περιλάμβανε την παροχή βοήθειας από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΕΤΧΣ), με αντάλλαγμα δεσμεύσεις για διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, αλλά και μια ισχυρή δημοσιονομική λιτότητα. Με την εφαρμογή του πρώτου μνημονίου, η Ελλάδα προέβη σε πρωτόγνωρες, άμεσες και υπερβολικά υψηλές μειώσεις στις δημόσιες δαπάνες και ταυτόχρονη αύξηση στη φορολογία, με σκοπό να μειώσει τα υψηλά ελλείμματα από τα οποία έπασχε για συνεχόμενα έτη.

Οι προβλέψεις στην αρχή του πρώτου προγράμματος του 2010, μιλούσαν για μέτρια ύφεση έως το 2011 και πολύ γρηγορότερη ανάκαμψη το 2012. Συγκεκριμένα, ο ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ προβλεπόταν να είναι -4,0% το 2010 και -2,6% το 2011 για να επανέλθει σε θετικά νούμερα στο 1,1% το 2012 (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2010). Οι προβλέψεις όμως, εν τέλει δεν επιβεβαιώθηκαν.

Ο Πίνακας Π.Π.1, παρουσιάζει την πορεία του ΑΕΠ της Ελλάδας κατά τα έτη 2008-2015 και τη συσχέτιση με την πορεία του δημοσίου χρέους την ίδια περίοδο. Το 2010, πριν από το πρώτο μνημόνιο, το χρέος έφτανε στο 147,5% του ΑΕΠ. Κατά την εποχή του πρώτου μνημονίου (περίοδος 2010-2012), το χρέος, ως ποσοστό του ΑΕΠ, αυξήθηκε, λόγω της πτώσης του παρονομαστή.

Πίνακας Π.Π.1 Η πορεία του ΑΕΠ και του Δημόσιου Χρέους, Ελλάδα, 2008-2015

Έτος	Χρέος (σε εκατ. ευρώ)	Ονομαστικό ΑΕΠ (σε δις ευρώ)	ΑΕΠ σε σταθερές τιμές (σε δις ευρώ)	Χρέος (% Ονομαστικού ΑΕΠ)
2008	264,8	242	239,1	109,4
2009	301,1	237,5	228,8	126,7
2010	330,6	224,1	216,3	147,5
2011	356,2	203,3	194,3	175,2
2012	305,1	188,4	180,6	161,9
2013	320,5	179,6	175,6	178,4
2014	319,6	177,3	176,8	180,2
2015	311,7	176,1	176,1	177

Πηγή : Ameco Database

Το 2012, το ονομαστικό ΑΕΠ είχε συρρικνωθεί κατά 15% σε σχέση με το 2010, ενώ η εγχώρια παραγωγή σε σταθερές τιμές υπέστη πραγματική μείωση κατά 16,5%, χωρίς

φυσικά να επιτευχθεί καμία από τις προβλέψεις για την αναπτυξιακή πορεία της ελληνικής οικονομίας. Η μεγάλη μείωση του ποσού του χρέους το έτος 2012, προκλήθηκε λόγω της συμφωνίας ανταλλαγής ομολόγων (PSI) και του προγράμματος επαναγοράς χρέους, που συμφωνήθηκαν κατά το προηγούμενο έτος.

Ο Πίνακας Π.Π.2, εμφανίζει το δημοσιονομικό αποτέλεσμα της Ελλάδας κατά το χρονικό διάστημα 2008-2015. Όπως φαίνεται από τις πληροφορίες αυτές, το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης μειώθηκε μέχρι το 2012, αν και όχι στον επιθυμητό από το πρόγραμμα βαθμό, λόγω των ισχυρών αποτελεσμάτων συρρίκνωσης. Σύμφωνα με τους στόχους του πρώτου μνημονίου το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης θα έπρεπε το 2012 να έχει μειωθεί στο -6,5% (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2010), στην πραγματικότητα όμως διατηρήθηκε στο -9,1% του ΑΕΠ (βλ. Πίνακα Π.Π.2). Τα δημόσια έσοδα, παρά την αύξηση της φορολογίας που επέβαλλαν οι μνημονιακές υποχρεώσεις, εμφάνισαν μείωση, εξαιτίας της συρρίκνωσης της οικονομίας.

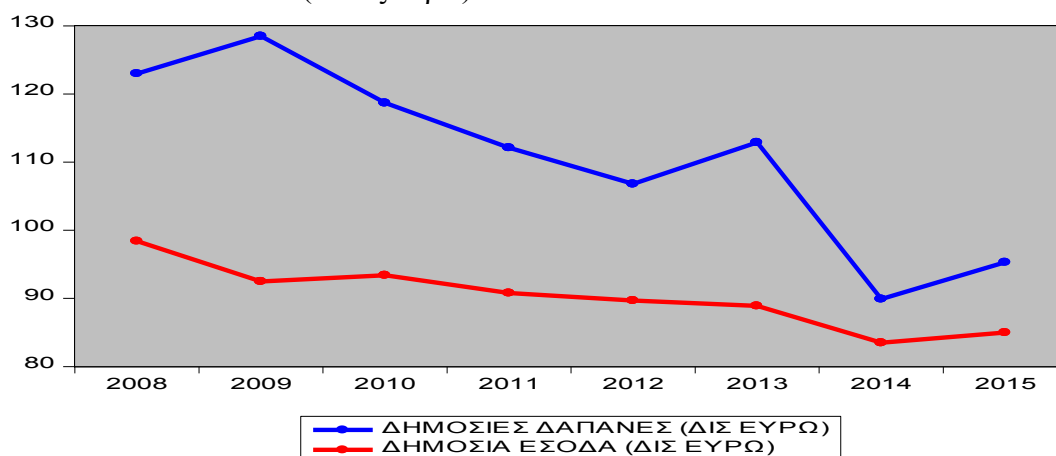
Πίνακας Π.Π.2 Η πορεία του δημοσιονομικού αποτελέσματος της Γενικής Κυβέρνησης στην Ελλάδα, κατά τα έτη 2008-2015

Έτος	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008
Έλλειμμα Γενικής Κυβέρνησης ως % του ΑΕΠ	-5,8	-3,6	-13,4	-9,1	-10,5	-11,3	-15,1	-10,2

Πηγή : Ameco Database

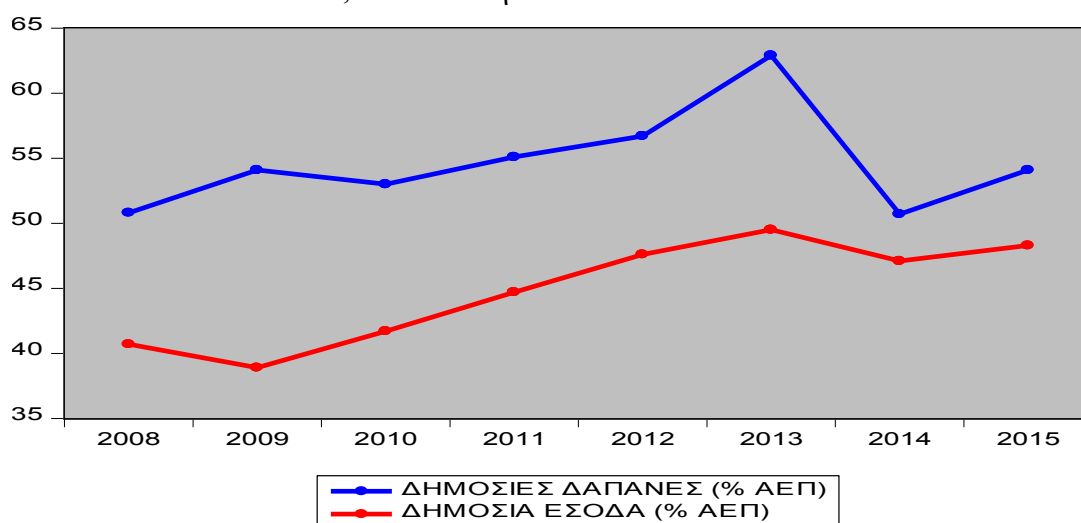
Τα Διαγράμματα Δ.Π.4 και Δ.Π.5 απεικονίζουν την πορεία των δημοσίων εσόδων και εξόδων της χώρας κατά την ίδια περίοδο σε απόλυτα νούμερα (βλ. Διάγραμμα Δ.Π.4) και ως ποσοστά του ΑΕΠ (βλ. Διάγραμμα Δ.Π.5). Όπως φαίνεται τα δημόσια έσοδα από το 2010 έως το 2012, εμφανίζουν μια αυξητική πορεία ως ποσοστό ΑΕΠ και μια μεγάλη πτώση σε απόλυτα νούμερα, εξαιτίας ακριβώς της συρρίκνωσης του ΑΕΠ. Ταυτόχρονα, οι δημόσιες δαπάνες, παρά τις υψηλές περικοπές, εμφάνισαν επίσης αύξηση ως ποσοστό του ΑΕΠ, και πάλι λόγω της μείωσης του παρονομαστή και της αύξησης των μεταβιβαστικών πληρωμών που επέφερε η υψηλή ανεργία.

Διάγραμμα Δ.Π.4 Η πορεία δημοσίων εσόδων-εξόδων στην Ελλάδα κατά τα έτη 2008-2015 (σε δις ευρώ)

Πηγή : Ameco Database

Διάγραμμα Δ.Π.5 Η πορεία δημοσίων εσόδων-εξόδων ως ποσοστό του ΑΕΠ στην Ελλάδα, κατά τα έτη 2008-2015

Πηγή : Ameco Database

Κατά αυτό τον τρόπο, το 2012, η Ελλάδα, βρέθηκε με την οικονομία της κατακερματισμένη, την ανεργία στα ύψη, και το δημόσιο χρέος μεγαλύτερο από το 2010 (και ως απόλυτο νούμερο και ως ποσοστό του ΑΕΠ). Παρά την αποτυχία του πρώτου προγράμματος, η Ελλάδα εξαναγκάστηκε να υπογράψει και δεύτερο πρόγραμμα που περιλάμβανε εκ νέου δημοσιονομική λιτότητα, με αντάλλαγμα ένα νέο πακέτο βοήθειας από το ΕΤΧΣ. Το 2014 τέθηκε ως το χρονικό σημείο που η Ελλάδα όφειλε να έχει μειώσει το έλλειμμα της στα επιτρεπτά όρια του Συμφώνου Σταθερότητας και συγκεκριμένα σε ένα ποσοστό -2,1% του ΑΕΠ, έχοντας επιτύχει πρωτογενές πλεόνασμα της τάξης του 4,5% (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2012). Τελικά, το 2014, το πραγματικό έλλειμμα ήταν -3,6%, με την Ελλάδα να μην καταφέρνει ούτε αυτή τη φορά να επιτύχει τους δημοσιονομικούς της στόχους. Ενώ, η εγχώρια παραγωγή εμφάνισε για πρώτη φορά ισχυρή αύξηση το 2014, για να μειωθεί εκ νέου το 2015. μειώθηκε εκ νέου (βλ. Πίνακα Π.Π.1).

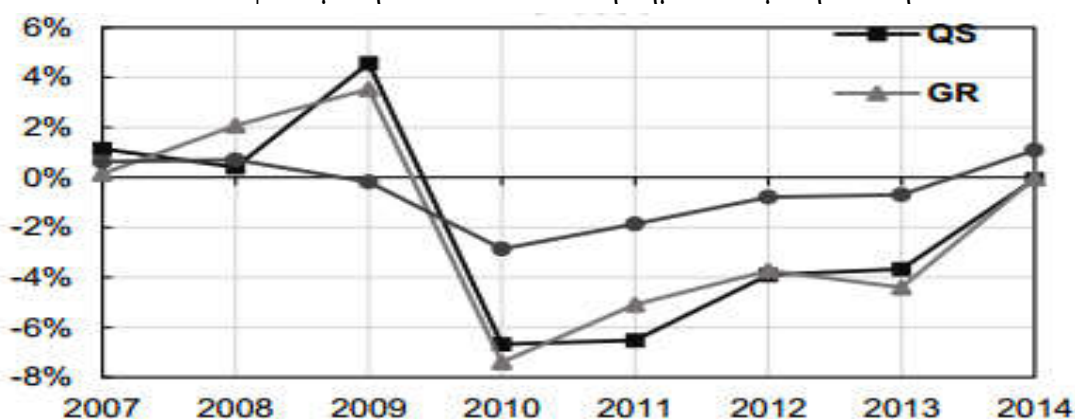
Παράλληλα, το ονομαστικό ΑΕΠ της χώρας είχε και πάλι καθοδική τάση, με αποτέλεσμα ο λόγος χρέους/ΑΕΠ να αυξηθεί σε σχέση με το 2012 (έτος αρχικής υπογραφής του δεύτερου προγράμματος), κατά περίπου 16% επιπλέον. Τα δημόσια έσοδα συνέχισαν την πτωτική πορεία τους, παρά τις εκ νέου αυξητικές τους τάσεις ως ποσοστό του ΑΕΠ, ενώ οι δημόσιες δαπάνες περικόπηκαν έτι περαιτέρω, με ισχυρή μείωση ιδίως κατά το 2014, τόσο ως απόλυτα νούμερα, όσο αυτή τη φορά και ως ποσοστό του ΑΕΠ, καθώς ο παρονομαστής (ΑΕΠ) δεν είχε τόσο ισχυρή μείωση αυτή τη φορά, όπως στη διετία 2010-2012 (βλ. Διαγράμματα Δ.Π.4 και Δ.Π.5). Σωρευτικά, η μείωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων, συνοδεύτηκε τελικά με την απομείωση του 25% της εγχώριας παραγωγής κατά την περίοδο 2009-2014, με την ανεργία να εκτινάσσεται στο 26% (στους νέους το ποσοστό ήταν 55-60%). Τελικά, τον Αύγουστο του 2015, η Ελλάδα, μετά την αποτυχία των διαπραγματεύσεων με τους θεσμούς και την εφαρμογή των capital controls, και έχοντας ανάγκη για άμεση χρηματοδότηση, υπέγραψε το τρίτο κατά σειρά πρόγραμμα, τριετούς διάρκειας, για παροχή οικονομικής βοήθειας από τον (νεοσυσταθέντα τότε) Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας (ESM).

Η πορεία της Ελληνικής οικονομίας την περίοδο 2010 - 2015, δεν επιβεβαιώνει σε καμία περίπτωση τις υποθέσεις της επεκτατικής δημοσιονομικής προσαρμογής.

Αντίθετα, η δημοσιονομική λιτότητα και οι περικοπές μισθών και συντάξεων είχαν πολύ περιοριστικά αποτελέσματα στην εγχώρια ζήτηση, τα οποία σε συνδυασμό με την αύξηση των φόρων και εισφορών των επιχειρήσεων οδήγησε τελικά στη συρρίκνωση του ΑΕΠ και την εκτίναξη της ανεργίας. Αυτό φυσικά, δε σημαίνει ότι θα έπρεπε να έχουν υιοθετηθεί αυστηρότερες περικοπές στις δημόσιες δαπάνες. Αντίθετα, αποτελεί μια ξεκάθαρη ένδειξη ότι οι πολιτικές λιτότητας δεν είχαν επιτυχία. Τα περιοριστικά αποτελέσματα τους στο ΑΕΠ και την εργασία εμπόδισαν τον αρχικό στόχο που τέθηκε στην απαρχή της εφαρμογής τους.

Οι Stockhammer et.al (2016β) χρησιμοποιώντας τις εκτιμήσεις των δημοσιονομικών πολλαπλασιαστών από δύο προηγούμενες μελέτες (QS και GR), υπολογίζουν τα αποτελέσματα που προκύπτουν στο ΑΕΠ, μόνο εξαιτίας της δημοσιονομικής πολιτικής σε οκτώ χώρες του ΟΟΣΑ για τα έτη 2007 μέχρι 2014, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, και καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι, ενώ για το διάστημα 2008 και 2009 το αντίκτυπο της δημοσιονομικής πολιτικής, επεκτατικής τότε, ήταν θετικό στο ελληνικό ΑΕΠ και υψηλό έως 5,6% σωρευτικά, κατά το διάστημα από την εφαρμογή των προγραμμάτων λιτότητας (2010 έως 2014) το αντίκτυπο αυτό ήταν σωρευτικά από -12,20% έως και -20,60%. Αποδίδουν δηλαδή, το μεγαλύτερο μέρος της συρρίκνωσης της Ελληνικής οικονομίας, αποκλειστικά στα μέτρα περιοριστικής δημοσιονομικής πολιτικής. Στο Διάγραμμα Δ.Π.6 φαίνεται ξεκάθαρα, ότι από το 2009 και έπειτα η δημοσιονομική στάση είχε κάθε χρόνο αρνητικό αντίκτυπο στο ΑΕΠ της Ελλάδας. Η συγκεκριμένη μελέτη, περιλαμβάνει και τις λοιπές περιφερειακές χώρες (GIIPS countries) της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που κατά τα έτη 2010-2014 εφάρμοσαν περιοριστικές δημοσιονομικές πολιτικές, και καταλήγει ότι σε όλες τα αποτελέσματα συρρίκνωσης ήταν παρόμοια.

Διάγραμμα Δ.Π.6 : Ετήσια μεταβολή στο Ελληνικό ΑΕΠ κατά τα έτη 2007-2014, οφειλόμενη αποκλειστικά στη δημοσιονομική στάση

Πηγή : Stockhammer et.al, (2016β)

Με βάσει τα ανωτέρω η θεωρητική προσέγγιση της επεκτατικής δημοσιονομικής προσαρμογής δε φαίνεται να επιβεβαιώνεται. Το 2015, η Ελλάδα είχε απολέσει το 21,5% του ΑΕΠ που είχε το 2010 όταν και εφάρμοσε το πρώτο κατά σειρά πρόγραμμα, ενώ η ανεργία είχε συνολικά αυξηθεί κατά 12,2%, από 12,7% το 2010 σε 24,9% το 2015. Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί, ότι όλα αυτά τα χρόνια κόστισαν τεράστια υποβάθμιση σε όλους τους κοινωνικούς τομείς, ιδιαίτερα στην υγεία και την παιδεία. Το κράτος υποβαθμίστηκε στο σύνολο του, εγκλωβισμένο σε μια τιμωρητική πολιτική λιτότητας και

περικοπών που αδυνατούσε να οδηγήσει σε πραγματικές μεταρρυθμίσεις και εκσυγχρονισμό, αλλά μόνο υποβάθμιζε το βιοτικό επίπεδο του πολίτη.

Προτού λοιπόν εξεταστούν τα πραγματικά αποτελέσματα του τρίτου προγράμματος, στο επόμενο κεφάλαιο χρησιμοποιείται το μοντέλο που περιγράφηκε στο κεφάλαιο 1, ώστε να ελεγχθεί εάν υφίσταται ο λεγόμενος δημοσιονομικός χώρος εφαρμογής πιο επεκτατικών δημοσιονομικών πολιτικών, ένας χώρος ο οποίος, ως έννοια ουδεμία σχέση έχει με την απόκλιση ή όχι από προκαθορισμένους θεσμικούς δημοσιονομικούς κανόνες, όπως έχουν δεσμευτεί τα κράτη μέλη ότι θα εφαρμόζουν, αλλά σχετίζεται με την προσέγγιση κυρίως όσον αφορά τη δυναμική του δημοσίου χρέους, αλλά και τη μείωση της ανεργίας. Αν για παράδειγμα, μια πιο επεκτατική πολιτική μπορεί να εξασφαλίσει μεσοπρόθεσμα μειωμένη ανεργία, κάποιο ρυθμό πραγματικής μεγέθυνσης και μικρότερο ποσοστό δημοσίου χρέους, τότε δεν υπάρχει λόγος τα κράτη – μέλη να προσκολλώνται σε προκαθορισμένους δημοσιονομικούς κανόνες, οι οποίοι αν μη τι άλλο υποσκάπτουν την εθνική τους κυριαρχία. Η περίπτωση της Ελλάδας αξίζει να μελετηθεί, καθώς αποτελεί τη χώρα η οποία μπήκε σε πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής και εφάρμοσε σκληρή λιτότητα τρεις φορές (2010, 2012 και 2015). Παρά τις δύο πρώτες συνεχόμενες εφαρμογές λιτότητας, το 2015 είχε το μεγαλύτερο έλλειμμα της Ευρωζώνης (-5,6% σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή βάση δεδομένων). Αποτελεί δηλαδή μια από τις κατεξοχήν χώρες που δεν έχουν το δημοσιονομικό χώρο, όπως αυτός προσδιορίζεται από την Ευρωζώνη και τους δημοσιονομικούς περιορισμούς της, όντας καταδικασμένη στις πολιτικές λιτότητας. Επιπλέον, το 2015 η Ελλάδα ήταν το κράτος με το μεγαλύτερο δείκτη ανεργίας στην Ευρωζώνη με ποσοστό κοντά στο 25%.

Παρουσιάζονται λοιπόν τα δύο διαφορετικά σενάρια σε ορίζοντα πενταετίας από την εφαρμογή του τρίτου μνημονίου το 2015, αναλύεται το διαφορετικό αντίκτυπο που θα υπήρχε με το κάθε σενάριο στην ανεργία και στη δημοσιονομική βιωσιμότητα, κυρίως μέσω του δείκτη χρέους προς ΑΕΠ. Το πρώτο σενάριο παρουσιάζει την περίπτωση πιστής εφαρμογής των μνημονιακών υποχρεώσεων όσον αφορά τα δημοσιονομικά αποτελέσματα των ετών 2016-2020, ενώ το δεύτερο θέτει ως προτεραιότητα την εφαρμογή της δημοσιονομικής πολιτικής ως μέσο, με το οποίο θα επιτευχθούν όχι στόχοι μείωσης ελλειμμάτων, αλλά τεθέντες στόχοι ετήσιας οικονομικής ανάπτυξης. Το κύριο συμπέρασμα που αναμένεται να εξαχθεί με την παρούσα ανάλυση είναι, ότι τελικά η λιτότητα δεν είναι η αναγκαία και ικανή συνθήκη τερματισμού της κρίσης και ότι μια επεκτατική δημοσιονομική πολιτική με στόχο να μειώσει σε μεγαλύτερο βαθμό την ανεργία και να επιφέρει ρυθμούς ανάπτυξης, είναι συμβατή με τη δημοσιονομική βιωσιμότητα (ο “οικονομικός ορισμός” του δημοσιονομικού χώρου). Για την ενίσχυση των αποτελεσμάτων, το μοντέλο επεκτείνεται με τον έλεγχο και των λοιπών περιφερειακών κρατών, Ισπανία, Πορτογαλία, Κύπρος, Ιρλανδία, που εφάρμοσαν αντίστοιχα προγράμματα δημοσιονομικής προσαρμογής.

Κεφάλαιο Τρίτο

Εναλλακτικά σενάρια δημοσιονομικής πολιτικής

Στο τρίτο κεφάλαιο, παρουσιάζονται δύο εναλλακτικά σενάρια για τη δημοσιονομική πολιτική της Ελλάδας και των λοιπών περιφερειακών κρατών – μελών της Ευρωζώνης (Ισπανίας, Πορτογαλίας, Κύπρου, Ιρλανδίας), που υπέγραψαν πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής. Το πρώτο (Σενάριο 1) εδράζεται στη λιτότητα και την εφαρμογή των τεθέντων δημοσιονομικών στόχων κάθε προγράμματος. Στο δεύτερο (Σενάριο 2), ελέγχονται οι οικονομικές επιπτώσεις, μιας πιο επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής, με στόχο την ανάπτυξη και τη μείωση της ανεργίας. Τα αποτελέσματα των δύο σεναρίων, υπολογίζονται με βάση αποκλίσεις από ένα αρχικό Σενάριο βάσης, το οποίο περιλαμβάνει τις αρχικές προβλέψεις του ΔΝΤ για την πορεία της κάθε υπό έλεγχο εθνικής οικονομίας στο χρονικό διάστημα εφαρμογής του προγράμματος της. Στόχος είναι να καταδειχτούν οι διαφορές των πολιτικών στα μακροοικονομικά τους αποτελέσματα και να ενισχυθούν οι θεωρητικές ιδέες της Μετακεϋνσιανής προσέγγισης, όσον αφορά τη χρησιμότητα της δημοσιονομικής πολιτικής για την αντιμετώπιση της οικονομικής ύφεσης.

3.1 Σενάρια δημοσιονομικής πολιτικής για την Ελλάδα (2016-2020)

Σύμφωνα με θεωρητικό πλαίσιο της παρούσας έρευνας, το αντίκτυπο μιας αλλαγής στη δημοσιονομική πολιτική συσχετίζεται με δύο κατηγορίες παραμέτρων (βλ. εξισώσεις, 1 και 3) : τους πολλαπλασιαστές εξόδων και εσόδων (a_G , a_T) και την κυκλική ευαισθησία αυτών, η οποία αντικατοπτρίζεται στους κυκλικούς πολλαπλασιαστές (γ_G , γ_T). Οι εκτιμήσεις των πολλαπλασιαστών όπως παρουσιάστηκαν βιβλιογραφικά στο Κεφάλαιο 1, υπολογίζουν το συνολικό αντίκτυπο στην οικονομία, που προκύπτει από αλλαγές στη δημοσιονομική πολιτική, περιλαμβάνουν δηλαδή και τις ενδογενείς κυκλικές μεταβολές. Το συγκεκριμένο μοντέλο, για λόγους τεχνικής σαφήνειας, κάνει το συγκεκριμένο διαχωρισμό, μεταξύ του αντίκτυπου της εσκεμμένης κυβερνητικής μεταβολής στις δαπάνες ή/και τα έσοδα και του κυκλικού αντίκτυπου, λόγω της κυκλικής ευαισθησίας (Uxo et.al, 2018).

Το 2015, η Ελληνική οικονομία βρισκόταν σε μια κατάσταση με υψηλό δείκτη ανεργίας, χαμηλή παραγωγικότητα, πολύ χαμηλό δείκτη πληθωρισμού και σχεδόν μηδενικά επιτόκια. Συγκεκριμένα, η ανεργία έφτανε στο 24,9%, ενώ η οικονομία λειτουργούσε σε ποσοστό 12% κάτω από το δυνητικό ΑΕΠ. Σύμφωνα με τα στοιχεία της AMECO, ενώ το ονομαστικό ΑΕΠ ήταν 176,1 δις ευρώ, το δυνητικό ΑΕΠ έφτανε τα 200 δις ευρώ. Το στοιχείο αυτό δικαιολογείται αν ληφθεί υπόψη η ιδιαίτερα υψηλή ανεργία. Ταυτόχρονα, η υφεσιακή πορεία συνεχιζόταν, με το ρυθμό μεταβολής του πραγματικού ΑΕΠ, να διαμορφώνεται στο -0,4%. Πρέπει λοιπόν να θεωρείται δεδομένο, σύμφωνα με τις βιβλιογραφικές παραθέσεις, ότι ο πολλαπλασιαστής δημοσίων δαπανών υπό αυτές τις συνθήκες θα είχε τιμή μεγαλύτερη και υψηλότερη από των πολλαπλασιαστή εσόδων ο οποίος στην πραγματικότητα θα έχει τιμή κάτω από 1. Οι διαφορές αυτές αποτελούν ένα ισχυρό επιχείρημα κατά της άμεσης εφαρμογής μιας πολιτικής λιτότητας και της αναζήτησης μιας εναλλακτικής στρατηγικής η οποία θα καθυστερήσει τη λήψη μέτρων για την σταθεροποίηση της οικονομίας μέχρι αυτή να επιστρέψει σε φάση ανάπτυξης (Blot et.al, 2014, σελ 162).

Η ακριβής τιμή του πολλαπλασιαστή, εξαρτάται από διαφορετικούς παράγοντες, όπως το μείγμα της δημοσιονομικής ώθησης. Ο Θωμάκος (2012), εκτιμά το ύψος του πολλαπλασιαστή δαπανών συγκεκριμένα για την Ελλάδα στο 1.32 για την υφεσιακή περίοδο 2010-2012⁶, ενώ ειδικά για το ύψος της πολλαπλασιαστικής επίδρασης της μισθολογικής δαπάνης υπολογίζει τιμή 2.35. Οι Holland et.al (2012), υποστηρίζουν ότι ασχέτως της φάσης του οικονομικού κύκλου, χώρες όπως η Ελλάδα έχουν υψηλούς πολλαπλασιαστές, διότι έχουν το χαρακτηριστικό ότι η κατανάλωση εξαρτάται σε πολύ υψηλό βαθμό από το τρέχον εισόδημα⁷. Οι περιορισμοί αυτοί ρευστότητας, σύμφωνα με τους Holland et.al (2012) ενισχύονται ακόμα περισσότερο, όταν το τραπεζικό σύστημα είναι υποβαθμισμένο, όπως ήταν στην Ελλάδα το 2015, καθώς σε αυτή την περίπτωση επηρεάζονται από τους εν λόγω περιορισμούς ακόμα και πολύ επικερδείς επιχειρήσεις. Υπολογίζουν πολλαπλασιαστή δαπανών σε κανονική περίοδο για την Ελλάδα στην τιμή 1,35 για τις δημόσιες δαπάνες και στην τιμή 0,53 για τα δημόσια έσοδα⁸, υποστηρίζοντας παράλληλα, ότι στην περίοδο από το 2010 και έπειτα το ύψος αυτό προσαυξάνεται σημαντικά. Ακολουθώντας την προσέγγιση των Uxo et.al (2017) και Uxo et.al. (2018), και σύμφωνα με τη γενική παραταθείσα βιβλιογραφία, αλλά και τις ειδικές εκτιμήσεις που αφορούν την περίπτωση της Ελλάδας⁹, το μοντέλο που ακολουθεί, λαμβάνει την τιμή 1.25 για τον πολλαπλασιαστή των δαπανών (a_G) και τιμή 0.6 για τον πολλαπλασιαστή των εσόδων (a_T). Οι τιμές αυτές, αν όχι απολύτως συμβατές με τη βιβλιογραφία που παρατέθηκε και με τις οικονομικές συνθήκες της Ελλάδας το 2015, μπορεί να θεωρηθούν ακόμα και συντηρητικές. Όσον αφορά τώρα την κυκλική ευαισθησία, οι Mourre et.al (2013), σε μελέτη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, εκτιμούν την κυκλική ευαισθησία των εσόδων (γ_T) στην τιμή 0.42 και την κυκλική ευαισθησία των δαπανών (γ_G) στην τιμή -0.01 για την Ελλάδα, δίνοντας μια συνολική κυκλική ευαισθησία ύψους 0.43¹⁰ (Mourre et al., 2013, βλ. Πίνακα 2.4).

Χρησιμοποιώντας τις παραπάνω τιμές, για τους πολλαπλασιαστές α_G , α_T , γ_G , γ_T οι εξισώσεις (1) και (3) γίνονται :

$$\Delta Y = 0,9885 \Delta G^D - 0,4745 \Delta T^D \quad (1\beta)$$

$$\Delta B = 0,796 \Delta T^D - 0,5749 \Delta G^D \quad (3\beta)$$

Σύμφωνα με τη σχέση (1β), το εισόδημα μεταβάλλεται, με σχέση περίπου ένα προς ένα ανάλογα με τις κρατικές μεταβολές στις δαπάνες¹¹. Αντίθετα, τα δημόσια έσοδα ποικίλουν κατά τη διάρκεια του κύκλου, μεταβαλλόμενα αντικυκλικά, και αντιστρόφως

⁶ Οι Holland et.al (2012), βρίσκουν ότι στην Ελλάδα κατά τις περιόδους οικονομικής ηρεμίας το ύψος των πολλαπλασιαστών είναι στατιστικά ασήμαντο και πρακτικά πολύ μικρό.

⁷ Αυτό αποτελεί ουσιαστικά μια διαφορετική οπτική των περιορισμών ρευστότητας που αναλύθηκαν παραπάνω.

⁸ Πρακτικά τα δημόσια έσοδα αφορούν τις κυβερνητικές αυξομειώσεις φόρων.

⁹ Υφεσιακή πορεία της οικονομίας, υψηλή ανεργία, χαμηλή παραγωγικότητα, χαμηλά επιτόκια, χαμηλός πληθωρισμός. Εν γένει δηλαδή, υπολειτουργία της οικονομίας κάτω από το ύψος του δυνητικού ΑΕΠ, με όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά για τα οποία η πρόσφατη βιβλιογραφία, υπολογίζει υψηλό ύψος πολλαπλασιαστών.

¹⁰ Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι για κάθε αύξηση 100 € στο ΑΕΠ το έλλειμμα αυτομάτως μειώνεται κατά 43 €, μόνο λόγω της κυκλικής επίδρασης.

¹¹ Υπενθυμίζεται, ότι ο δείκτης D (discretionary) συμβολίζει τις μεταβολές που προκύπτουν από τις αποφάσεις του δημοσίου τομέα, (από τις αποφάσεις της κυβέρνησης), και όχι τις συνολικές μεταβολές δαπανών και φόρων, που συμπεριλαμβάνουν και τις κυκλικές μεταβολές, λόγω των αυτόματων σταθεροποιητών.

ανάλογα με το εισόδημα, έτσι ώστε εκατό ευρώ αύξησης των δημοσίων εσόδων να μειώνουν το εισόδημα περίπου κατά 47 ευρώ. Με αυτά τα δεδομένα, στη συνέχεια γίνεται μια συζήτηση σχετικά με τις οικονομικές συνέπειες δυο εναλλακτικών και πλήρως αντίθετων στρατηγικών δημοσιονομικής πολιτικής για την Ελλάδα, οι οποίες παρουσιάζονται ως Σενάριο 1 και Σενάριο 2. Και οι δυο στρατηγικές σχεδιάζονται για εφαρμογή κατά τα έτη 2016 έως και 2020 και βασίζονται σε αποκλίσεις από ένα αρχικό Σενάριο βάσης, το οποίο λαμβάνουμε από τις προβλέψεις που είχε κάνει το ΔΝΤ, για την πορεία της Ελληνικής οικονομίας, το αντίστοιχο διάστημα.

Στο πρώτο σενάριο (Σενάριο 1), κεντρικός στόχος είναι να μειωθεί το τελικό δημοσιονομικό έλλειμμα, σε επίπεδα συμβατά με το τρίτο πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής και συγκεκριμένα για τα έτη 2016-2020. Το τρίτο πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής περιελάμβανε για την Ελλάδα στόχους πρωτογενούς πλεονάσματος και όχι τελικού δημοσιονομικού αποτελέσματος. Ως ετήσιοι στόχοι τελικού δημοσιονομικού αποτελέσματος (b^*) θα ληφθούν οι τεθέντες στη σύσταση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου προς την Ελλάδα το 2015, αμέσως μετά την υπογραφή του τρίτου προγράμματος δημοσιονομικής προσαρμογής. Στη σύσταση με αριθμό απόφασης 2015/1410 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (2015), πρότεινε ως ρεαλιστικό στόχο, τη μείωση του τελικού δημοσιονομικού ελλείμματος για τα έτη 2016 μέχρι 2018 σε -3,6%, -2,3%, και -0,4% αντίστοιχα, δηλαδή ήθελε την Ελλάδα να επανέρχεται σχεδόν σε δημοσιονομική ισορροπία μέχρι το 2018. Η τοποθέτηση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, βασιζόταν στους στόχους πρωτογενών πλεονασμάτων, με τους οποίους είχε δεσμευτεί η Ελλάδα για τα αντίστοιχα έτη στο πρόγραμμα της, οπότε είναι στόχοι απολύτως συμβατοί με την εφαρμογή του. Για τα έτη 2019 και 2020, ως στόχος (b^*) θα τεθεί ένα δημοσιονομικό αποτέλεσμα της τάξης του +0% και +1% αντίστοιχα, το οποίο μπορεί να θεωρηθεί λογική συνέχεια της απαιτούμενης από τους θεσμούς δημοσιονομικής πορείας της χώρας.

Αντίθετα, το δεύτερο σενάριο (Σενάριο 2), παρουσιάζει μια πλήρη εναλλαγή της στρατηγικής δημοσιονομικής πολιτικής σε αντιστοιχία με τη “λειτουργική χρηματοδότηση”. Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή, μεταβάλλονται τα δημόσια έξοδα (ΔΓ) και τα δημόσια έσοδα (ΔΤ) ταυτόχρονα, ώστε να επιτευχθούν συγκεκριμένοι στόχοι ετήσιας πραγματικής ανάπτυξης. Η κυβέρνηση δηλαδή, θέτει αυτή τη φορά στόχο όχι δημοσιονομικού αποτελέσματος (B), αλλά συγκεκριμένης ετήσιας μεγέθυνσης, και για την επίτευξη του λαμβάνει δημοσιονομικά μέτρα ταυτόχρονης αύξησης των δημοσίων εσόδων (ΔΤ) και δαπανών (ΔΓ), για να εξασφαλίσει την απαραίτητη ώθηση στην εγχώρια ζήτηση. Δεν τίθεται κανένας στόχος δημοσιονομικού αποτελέσματος εκ των προτέρων. Το δεύτερο αυτό σενάριο, θα σήμαινε πλήρη εγκατάλειψη των πολιτικών λιτότητας της προηγούμενης πενταετίας, οι οποίες και στην πραγματικότητα απέτυχαν. Στο τέλος, τα αποτελέσματα των σεναρίων θα συγκριθούν με το αρχικό Σενάριο βάσης, αλλά και με τις πραγματικές επιδόσεις της Ελληνικής οικονομίας την αντίστοιχη περίοδο. Όπως αναφέρθηκε, ως Σενάριο βάσης θα ληφθούν οι προβλέψεις που έκανε το ΔΝΤ το 2016, (World Economic Outlook, Οκτ 2016), μετά δηλαδή την υπογραφή του προγράμματος δημοσιονομικής προσαρμογής, για την πορεία της Ελληνικής οικονομίας τα έτη 2016 μέχρι 2020. Η τελική σύγκριση με τις πραγματικές επιδόσεις της Ελληνικής οικονομίας, θα πραγματοποιηθεί για το έτος 2019, καθώς το 2020, δε θεωρείται αντιπροσωπευτικό, λόγω της έκτακτης πολιτικής που ακολουθήθηκε για την αντιμετώπιση της πανδημίας του νέου κορωνοϊού (COVID 19).

3.2 Σενάριο βάσης: Οι προβλέψεις του ΔΝΤ για την Ελληνική οικονομία (2016-2020)

Ο Πίνακας Π.ΙΙΙ.1 συνοψίζει τις προβλέψεις του ΔΝΤ το 2016 για την μεγέθυνση την ανεργία και τις λοιπές δημοσιονομικές μεταβλητές της Ελληνικής οικονομίας για τη περίοδο 2016-2020.

Πίνακας Π.ΙΙΙ.1 Μακροοικονομικές και δημοσιονομικές μεταβλητές της Ελλάδας: “Σενάριο βάσης”

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ονομαστικό ΑΕΠ (δισ ευρώ)	176,10	175,44	181,77	189,52	197,65	205,87
Πραγματικό ΑΕΠ (δισ ευρώ)	185,08	185,19	190,31	196,16	201,65	206,59
Αποπληθωριστής ΑΕΠ	95,106	94,737	95,513	96,619	98,016	99,655
Ρυθμός μεταβολής Πραγματικού ΕΠ (%)	-0,4	0,059	2,77	3,07	2,8	2,45
Ποσοστό Ανεργίας	25,03	23,27	21,53	20,67	20,10	19,64
Εργατικό Δυναμικό (εκ άτομα)	4.807,51	4.790,64	4.787,57	4.787,57	4.787,57	4.787,57
Δημοσιονομικό Αποτέλεσμα (δισ ευρώ)	-10,20	-5,90	-4,95	-3,2	-3,40	-4,11
Δημοσιονομικό Αποτέλεσμα (% ΑΕΠ)	-5,80	-3,36	-2,73	-1,69	-1,71	-2
Συνολικά Έσοδα (δισ ευρώ)	85	82,75	83,99	85,42	87,46	89,62
Συνολικά Έσοδα (%ΑΕΠ)	48,30	47,17	46,20	45,07	44,25	43,53
Συνολικά Έξοδα (δισ ευρώ)	95,3	88,65	88,94	88,63	90,85	93,73
Συνολικά Έξοδα (% ΑΕΠ)	54,10	50,53	48,93	46,76	45,96	45,53
Συνολικό Ακαθάριστο Χρέος (δισ ευρώ)	311,70	321,83	335,80	350,13	352,88	356,34
Συνολικό Ακαθάριστο Χρέος (%ΑΕΠ)	177	183,44	184,74	184,75	178,54	173,09

Πηγή : Ameco Database, 2015 και ΔΝΤ (WEO, Οκτ 16) για τις προβλέψεις των ετών 2016-2020

Για το εργατικό δυναμικό, επειδή η πρόβλεψη ήταν μέχρι το 2017, θα ληφθεί για τα έτη 2018 έως 2020, η ίδια πρόβλεψη (4.787,57 εκ άτομα). Για το 2015, εμφανίζονται οι πραγματικές τιμές από τη βάση δεδομένων της AMECO.

Οι συγκεκριμένες προβλέψεις, ήταν μάλλον υπεραισιόδοξες, αν αναλογιστεί κάποιος τις συνέπειες των δύο πρώτων προγραμμάτων της Ελλάδας, οι οποίες ήταν απόλυτα υφεσιακές. Η υπεραισιόδοξία αυτή εδράζεται στα υποθετικά επεκτατικά αποτελέσματα, τα οποία αποτελούν οδικό χάρτη θεσμών όπως το ΔΝΤ και η Ευρωπαϊκή Ένωση, όμως σπάνια όπως αποδεικνύεται στην πράξη εκπληρώνονται (Uxo et.al, 2018). Επιπλέον, είναι σύνηθες, να λαμβάνεται ως δεδομένη σε τέτοιου είδους προβλέψεις, η πραγματοποίηση διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, πρόβλεψη η οποία είναι επίσης επισφαλής. Παρ' όλα αυτά ακόμα κι έτσι σύμφωνα με τις προβλέψεις αυτές :

- Ο ρυθμός αύξησης του Πραγματικού ΑΕΠ θα ήταν χαμηλός το 2016, ενώ προβλεπόταν αύξηση για το έτος 2017. Μόνο το 2018 αναμενόταν να ξεπεράσει το 3%.
- Η ανεργία προβλεπόταν μεν να σημειώσει πτώση, αλλά όχι αρκετά μεγάλη, καθώς το 2020 θα ήταν ακόμα στο υψηλό ποσοστό του 20%.
- Σχετικά με τους δημοσιονομικούς στόχους, το ΔΝΤ ανέμενε ότι αυτοί δεν θα επιτευχθούν σε καμία περίπτωση, καθώς προβλέπονταν ετήσια ελλείμματα σημαντικά μεγαλύτερα, από εκείνα τα οποία το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο είχε θέσει ως επιθυμητά, βάσει του προγράμματος δημοσιονομικής προσαρμογής του 2015 και τους, στη βάση αυτού, στόχους του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για το δημοσιονομικό έλλειμμα.
- Θα υπήρχε μείωση του ελλείμματος, κυρίως λόγω περικοπών στις δημόσιες δαπάνες, οι οποίες έπρεπε μέχρι το 2020 να έχουν πέσει από το 54,10% στο 45,53% του ετήσιου ΑΕΠ. Ταυτόχρονα, τα δημόσια έσοδα αναμενόταν να παρουσιάσουν και αυτά μείωση μικρότερη όμως από αυτή των δημοσίων δαπανών (από 48,3% του ΑΕΠ σε 43,43%).

Γενικότερα, μετά από δύο αποτυχημένα προγράμματα που κατακερμάτισαν την Ελληνική οικονομία, με εκτόξευση της ανεργίας και σωρευτική απώλεια του 25% της εγχώριας παραγωγής κατά τα έτη 2010-2015, το να αναμένεται ξαφνικά ότι το τρίτο παρόμοιο πρόγραμμα θα αντέστρεφε με κάποιο τρόπο τόσο ολοκληρωτικά τα μακροοικονομικά αποτελέσματα των μέτρων λιτότητας, ήταν μάλλον ουτοπικό.

3.3 Εναλλακτικά σενάρια

3.3.1 Σενάριο 1: Λιτότητα και πλήρης συμμόρφωση με το Πρόγραμμα Προσαρμογής για τα έτη 2016-2020

Σύμφωνα με τις προβλέψεις του ΔΝΤ, η Ελλάδα για τα έτη 2016 και 2017 θα πετύχαινε τους στόχους που έθεσε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για το δημοσιονομικό αποτέλεσμα, αλλά θα υπήρχε σημαντική διαφορά το έτος 2018 (-1,69% του ΑΕΠ, αντί του στόχου για 0,4%), αποτέλεσμα που θα διατηρούνταν και το 2019, όταν σύμφωνα με το γενικό πλάνο και τις διακηρύξεις της κυβέρνησης, η Ελλάδα θα έπρεπε να επιστρέψει σε θετικό δημοσιονομικό αποτέλεσμα.

Ο Πίνακας Π.ΙΙΙ.2, παρουσιάζει τις προβλέψεις του ΔΝΤ για το έλλειμμα κάθε έτους (Σενάριο βάσης), σε αντιπαράθεση με τους στόχους που τέθηκαν από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για την Ελλάδα, την ίδια περίοδο. Στο Σενάριο 1 της προσομοίωσης, θεωρείται ότι η Ελλάδα εφαρμόζει πολιτική για την απόλυτη επίτευξη

των δημοσιονομικών στόχων (b*) και παίρνει όλα τα απαραίτητα μέτρα για να τους επιτύχει.

Πίνακας Π.ΙΙΙ.2: Δημοσιονομικό αποτέλεσμα, Ελλάδα, 2016-2020
Προβλέψεις ΔΝΤ και στόχοι Σεναρίου 1

	Σενάριο βάσης (ΔΝΤ)	Σενάριο 1 (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο)
2016	-3,36 %	-3,6 %
2017	-2,73 %	-2,3 %
2018	-1,69 %	-0,4 %
2019	-1,71 %	0,00 %
2020	-2,00 %	1,00 %

Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Oct 2016), Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (2015)

Πίνακας Π.ΙΙΙ.3: Μακροοικονομικές και δημοσιονομικές μεταβλητές της Ελλάδας, στο
“Σενάριο 1”

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ρυθμός μεταβολής Πραγματικού ΑΕΠ (%) ¹²	-0,40	0,502	1,543	1,532	2,043	1,90
Ποσοστό Ανεργίας (%) ¹³	25,03	22,93	22,12	22,44	22,46	23,70
Δημοσιονομικό Αποτέλεσμα (% ΑΕΠ)	-5,8	-3,6	-2,3	-0,4	0	1
Συνολικά Έσοδα (%ΑΕΠ) ¹⁴	48,30	47,15	46,24	45,14	44,32	43,61
Συνολικά Έξοδα (%ΑΕΠ) ¹⁵	54,10	50,75	48,54	45,54	44,32	42,61
Συνολικό Ακαθάριστο Χρέος (%ΑΕΠ) ¹⁶	177	182,88	185,95	187,45	180,74	176,05

Πηγή : Ameco Database για το έτος 2015 και υπολογισμοί δικοί μου για τα έτη 2016-2020

Ο Πίνακας Π.ΙΙΙ.3 συνοψίζει τις προβλέψεις για την εξέλιξη του ΑΕΠ, της ανεργίας και των δημοσιονομικών μεταβλητών, όταν λαμβάνει χώρα το Σενάριο 1. Όπως αναφέρθηκε, οι εσκεμμένες μεταβολές υπολογίζονται από την πλευρά των δαπανών (ΔG^D), ενώ για

¹² Για κάθε έτος το ονομαστικό ΑΕΠ είναι $Y^* = Y + \Delta Y$, όπου $\Delta Y = \Omega_G \Delta G^D - \Omega_T \Delta T^D$ (1) ή $\Delta Y = \Omega_G \Delta G^D$, αφού υποθέτουμε ότι $\Delta T^D = 0$. Το πραγματικό ΑΕΠ, προκύπτει λαμβάνοντας υπόψη τον ετήσιο αποπληθωριστή ΑΕΠ, σύμφωνα με την πρόβλεψη (βλ. Πίνακα Π.ΙΙΙ.1). Στη συνέχεια υπολογίζεται ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής του.

¹³ Για κάθε έτος, υπολογίζεται ο αριθμός εργαζομένων (N^*) από την εξίσωση (2) $\frac{Y}{N} = \frac{Y^*}{N^*}$. Για την εξαγωγή του ποσοστού ανεργίας γίνεται συσχέτιση του με την ετήσια πρόβλεψη του συνολικού διαθέσιμου εργατικού δυναμικού.

¹⁴ Για κάθε έτος $T^* = T + \Delta T$, όπου $\Delta T = \Delta T^D + \gamma_T \Delta Y$ ή $\Delta T = \gamma_T \Delta Y$, αφού υποθέτουμε ότι $\Delta T^D = 0$.

¹⁵ Για κάθε έτος $G^* = G + \Delta G$, όπου $\Delta G = \Delta G^D + \gamma_G \Delta Y$ και ΔG^D υπολογίζεται από τη σχέση (5β)

$$\Delta G^D = \frac{B-b*Y}{1-\Omega_G(\gamma_T-\gamma_G-b*)}$$

¹⁶ Για κάθε έτος η διαφορά ΔB συνυπολογίζεται στην αρχική μεταβολή (πορεία) του χρέους, σύμφωνα με την πρόβλεψη του ΔΝΤ (Σενάριο βάσης).

τους φόρους προκύπτουν μόνο κυκλικές επιδράσεις ($\Delta T^D=0$ και συνολικά $\Delta T=\gamma_T\Delta Y$). Ως αποτέλεσμα της απόφασης της κυβέρνησης να επιτύχει εξ ολοκλήρου τους δημοσιονομικούς στόχους, μια πολύ περιοριστική πολιτική σε σχέση με το αρχικό Σενάριο βάσης, θα έπρεπε να λάβει χώρα, με μείωση των δαπανών ύψους 9,78% του ΑΕΠ έως και το 2019.

3.3.2 Σενάριο 2: Επεκτατική δημοσιονομική πολιτική με στόχο την οικονομική μεγέθυνση

Μετά την υπογραφή του τρίτου προγράμματος δημοσιονομικής προσαρμογής της Ελλάδας, το ΔΝΤ προέβλεπε ότι η ανεργία ακόμα και πέντε έτη μετά, δηλαδή το 2020, θα παγωνόταν σε ένα ποσοστό κοντά στο 20%, μειωμένη σε σχέση με το 25% του 2015, αλλά ακόμα υπερβολικά υψηλή. Για το λόγο αυτό, το δεύτερο σενάριο της προσομοίωσης παρουσιάζει μια εναλλακτική δημοσιονομική πολιτική, η οποία δεν επικεντρώνεται στην άμεση μείωση του ελλείμματος, αλλά στη διασφάλιση της γρηγορότερης πραγματικής αύξησης του ΑΕΠ και στη δημιουργία κατά συνέπεια, περισσότερων θέσεων εργασίας, μεταξύ των ετών 2016 και 2020. Είναι δεδομένο, ότι οποιαδήποτε σημαντική μείωση στο δείκτη της ανεργίας απαιτεί ιδιαίτερα υψηλή ανάπτυξη, με κόστος όσον αφορά το δημοσιονομικό αποτέλεσμα (Uxo et.al, 2018). Όμως, παρά το γεγονός ότι τέτοιου είδους πολιτική απαιτεί δημοσιονομική επέκταση και αύξηση των δαπανών, σκοπός είναι να καταδειχτεί ότι κάτι τέτοιο μπορεί να μην οδηγήσει απαραίτητα σε μη βιώσιμα δημόσια οικονομικά.

Για την περίπτωση αυτή, αντί για δεδομένο ετήσιο δημοσιονομικό αποτέλεσμα, θα τεθεί ως στόχος μια δεδομένη ετήσια αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ. Το ΔΝΤ, το 2016 προέβλεπε θετικούς ετήσιους ρυθμούς μεταβολής του Πραγματικού ΑΕΠ. Παρά την οικονομική μεγέθυνση όμως που προέβλεπε, η ανεργία αναμένονταν ακόμα πολύ υψηλή. Επομένως οι προβλέψεις για την οικονομική μεγέθυνση, ακόμα και αυτές οι υπεραισιόδοξες, θα κρίνονταν μάλλον ανεπαρκείς. Μόνο το 2018, το ΔΝΤ ανέμενε την αύξηση του ΑΕΠ σε σταθερές τιμές πάνω από 3% και συγκεκριμένα, στο 3,07%. Ένας στόχος λοιπόν, προκειμένου να υπήρχε ικανοποιητική μείωση της ανεργίας σε ορίζοντα πενταετίας θα ήταν μια ετήσια αύξηση του Πραγματικού ΑΕΠ (ΔY) με ρυθμό 4,00%. Για το έτος 2016, ως τον πρώτο χρόνο του προγράμματος προσαρμογής, χάριν ρεαλισμού δε θα υπολογιστούν αποκλίσεις από το αρχικό σενάριο. Επομένως, ως στόχος θα τεθεί, μια ετήσια μεγέθυνση του 4,00% (πραγματικός ρυθμός), μόνο για τα έτη 2017 έως 2020. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η τιμή του αποπληθωριστή του ΑΕΠ θα θεωρηθεί μη αποκλίνουσα από τα επίπεδα των προβλέψεων του ΔΝΤ για όλη την περίοδο της μελέτης.

Έχοντας θέσει το στόχο της ετήσιας πραγματικής οικονομικής μεγέθυνσης, αρχικά υπολογίζεται η διαφορά μεταξύ του ονομαστικού ΑΕΠ που προκύπτει στο Σενάριο 2 και του ονομαστικού ΑΕΠ της πρόβλεψης του ΔΝΤ ($\Delta Y = Y^*-Y$). Για την επίτευξη αυτού του στόχου οικονομικής μεγέθυνσης, είναι απαραίτητο να γίνουν σύμφωνα με τις παρατεθείσες εξισώσεις, συνδυασμοί ταυτόχρονης μεταβολής των δημοσίων εσόδων και δαπανών τέτοιои, ώστε να επιτευχθεί το επιθυμητό αποτέλεσμα. Τούτο μπορεί να σημαίνει, μόνο αύξηση των δημοσίων δαπανών, μόνο μείωση των φόρων, είτε συνδυασμό αυξημένων δαπανών και μειωμένων φόρων, ή και ταυτόχρονη

αύξηση των δημοσίων δαπανών και των φόρων, με δεδομένο ότι οι πολλαπλασιαστές των δυο αυτών δημοσιονομικών μεγεθών δεν είναι ίδιοι.¹⁷

Σύμφωνα με την πρόβλεψη του ΔΝΤ, το 2016 οι δημόσιες δαπάνες θα βρίσκονταν στο 50,53% του ΑΕΠ, ενώ τα δημόσια έσοδα στο 47,17%. Μόνο αύξηση των δαπανών, μόνο μείωση φόρων ή συνδυασμός αύξησης δαπανών και μείωσης φόρων δε μπορεί να θεωρηθεί ρεαλιστική για την περίπτωση της Ελλάδας, λόγω των θεσμικών περιορισμών που έχουν περιγραφεί.¹⁸ Έτσι, για την προσομοίωση του Σεναρίου 2, θα χρησιμοποιηθεί η τελευταία επιλογή, κάνοντας μερική χρήση της λεγόμενης ισορροπημένης επέκτασης του προϋπολογισμού (balanced budget expansion).

Η πολιτική της ισορροπημένης δημοσιονομικής επέκτασης, υποδηλώνει σαν έννοια, την ταυτόχρονη αύξηση των δημοσίων δαπανών και φόρων, με σκοπό την οικονομική ώθηση, χωρίς παράλληλα να αυξάνεται το δημοσιονομικό έλλειμμα. Η ώθηση προκύπτει απ το τελικό θετικό αποτέλεσμα στο ΑΕΠ, εξαιτίας του υψηλότερου, κατά κανόνα, πολλαπλασιαστή δαπανών.¹⁹ Η πολιτική αυτή, προτείνεται από τους Karagounis et.al (2015) για την περίπτωση της Ιταλίας, μιας χώρας που αντιμετώπισε παρόμοιες οικονομικές δυσχέρειες με την Ελλάδα. Συγκεκριμένα, υποστηρίζουν ότι κατά τη διάρκεια της Ιταλικής ύφεσης, η προσαρμογή θα ήταν καταστροφική και θα έπρεπε να αναβληθεί, μέχρις ότου θα είχε επέλθει οικονομική ανάκαμψη και δίνοντας παράλληλα χρόνο στις ιταλικές αρχές για τις απαραίτητες διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις. Σύμφωνα με τους Karagounis et.al (2015), οποιαδήποτε δημοσιονομική προσαρμογή δεν πρέπει να γίνεται παράλληλα με τις μεταρρυθμίσεις, αλλά μόνο όταν αυτές έχουν πραγματοποιηθεί και έχει επανέλθει η οικονομία σε υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης. Την ισορροπημένη δημοσιονομική επέκταση, οι Karagounis et.al (2015), την προτείνουν ως επιλογή, η οποία θα μπορούσε να οδηγήσει σε υψηλούς ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης, εξαιτίας της ενισχυμένης ισχύος της δημοσιονομικής επέκτασης σε περιόδους ύφεσης, αλλά και δε θα παρέβαινε σημαντικά τις δεσμεύσεις του συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης, διότι αυξάνονται παράλληλα και οι δημόσιες δαπάνες, αλλά και οι φόροι. Για την ενίσχυση της επιχειρηματολογίας τους, συγκρίνουν την Ιταλική οικονομία με τη Γερμανική, η οποία επανήλθε γρήγορα μετά την ύφεση του 2009, εξαιτίας της υψηλής εξαγωγικότητας της και το άνοιγμα στις Ασιατικές αγορές, μια δυνατότητα που δεν είχε η Ιταλία και άλλες περιφερειακές χώρες²⁰.

Στην παρούσα εργασία, για την περίπτωση της Ελλάδας, θα εξεταστεί το σενάριο μιας «μερικής» ισορροπημένης δημοσιονομικής επέκτασης. Με όρο «μερική» υποδηλώνονται εννοιολογικά οι ταυτόχρονες αυξήσεις στους φόρους και τις δαπάνες, διαφορετικού όμως μεγέθους, οι οποίες δε θα αφήνουν δηλαδή αμετάβλητο το τελικό δημοσιονομικό αποτέλεσμα. Λαμβάνοντας υπόψη ότι το ΔΝΤ προέβλεπε για το 2016, δημόσια έσοδα της τάξης του 47,17% του ΑΕΠ, με πτωτική πορεία μέχρι το 2020, ένας ρεαλιστικός στόχος, για την Ελλάδα, θα ήταν μια ετήσια αύξηση των δημοσίων εσόδων (ΔΤ) της τάξης του 0,5%, το οποίο σε βάθος τετραετίας θα οδηγούσε σε μια συνολική αύξηση 2% του ΑΕΠ, από 47,17% το 2016 σε 49,17% το 2020. Με δεδομένο ότι αυτός ο

¹⁷ Αν η αύξηση των δαπανών είναι ίδια με την αύξηση των φόρων, το αποτέλεσμα στο ΑΕΠ είναι θετικό, εξαιτίας του υψηλότερου πολλαπλασιαστή δαπανών.

¹⁸ Βλέπε Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης.

¹⁹ Στο μοντέλο της παρούσας εργασίας, έχω θέσει $a_G = 1,25$ και $a_T = 0,60$, τιμές που θεωρώ, συμβατές με τη βιβλιογραφία.

²⁰ Στις «λοιπές περιφερειακές χώρες» είναι λογικό να συμπεράνουμε ότι οι συντάκτες θα περιελάμβαναν και την Ελλάδα.

στόχος θα επιτευχθεί, υπολογίζεται στη συνέχεια η απαιτούμενη μεταβολή στις κρατικές δαπάνες (ΔG), ώστε να επιτευχθεί ο ρυθμός αύξησης του Πραγματικού ΑΕΠ του 4%.

Πρέπει να τονιστεί, ότι ο παραπάνω στόχος της φορολογικής αύξησης της τάξης του 0,5% του ΑΕΠ ετησίως, θεωρείται ρεαλιστικός, καθώς θα μπορούσε να επιτευχθεί χωρίς καν την αύξηση της ετήσιας φορολογίας, αλλά απλά με ένα νέο, προοδευτικό και δίκαιο φορολογικό σύστημα. Επιπλέον, με προσπάθειες για πάταξη της φοροδιαφυγής, καθώς το πρόβλημα αυτό στην Ελλάδα είναι χρόνιο και σημαντικό. Εν γένει, με την αναδιάρθρωση και τον εκσυγχρονισμό του φορολογικού συστήματος, ο στόχος που τέθηκε για την εφαρμογή του μοντέλου, θα ήταν έως και συντηρητικός.

Ο Πίνακας Π.ΙΙΙ.4 εμφανίζει συνοπτικά την εξέλιξη του ΑΕΠ, της ανεργίας, και των λοιπών δημοσιονομικών μεταβλητών στο Σενάριο 2. Η αύξηση στις δημόσιες δαπάνες (ΔG) πρέπει να τονιστεί ότι είναι σε κάποιο βαθμό αυτοχρηματοδοτούμενη, καθώς πηγάζει από την υψηλότερη είσπραξη φόρων, λόγω των κυβερνητικών επιλογών στην πλευρά των εσόδων, αλλά και από την επίδραση της ταχύρρυθμης αύξησης του ΑΕΠ. Σαν αποτέλεσμα, το δημόσιο έλλειμμα θα μειωθεί, και μάλιστα θα βρίσκεται εντός των θεσμικών ορίων της ευρωζώνης, χωρίς όμως να μηδενιστεί ή να επιτευχθεί πλεόνασμα .

Πίνακας Π.ΙΙΙ.4 : Μακροοικονομικές και δημοσιονομικές μεταβλητές της Ελλάδας, στο “Σενάριο 2”

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ρυθμός μεταβολής Πραγματικού ΑΕΠ (%)	-0,40	0,059	4,00	4,00	4,00	4,00
Ποσοστό Ανεργίας (%) ²¹	25,03	23,27	20,58	19,00	17,46	15,72
Δημοσιονομικό Αποτέλεσμα (% ΑΕΠ)	-5,8	-3,36	-2,59	-1,22	-1,19	-1,64
Συνολικά Έσοδα (%ΑΕΠ) ²²	48,30	47,17	47,67	48,17	48,67	49,17
Συνολικά Έξοδα (%ΑΕΠ) ²³	54,10	50,53	50,26	49,39	49,86	50,81
Συνολικό Ακαθάριστο Χρέος (%ΑΕΠ) ²⁴	177	183,44	182,45	180,39	171,85	163,85

Πηγή : Ameco Database για το έτος 2015 και υπολογισμοί δικόι μου για τα έτη 2016-2020

²¹ Για κάθε έτος, υπολογίζεται ο αριθμός εργαζομένων (N*) από την εξίσωση (2) $\frac{Y}{N} = \frac{Y^*}{N^*}$. Για την εξαγωγή του ποσοστού ανεργίας γίνεται συσχέτιση του με την ετήσια πρόβλεψη του συνολικού διαθέσιμου εργατικού δυναμικού.

²² Για κάθε έτος $T^* = T + \Delta T$, όπου $\Delta T = \Delta T^D + \gamma_T \Delta Y$ και ΔT^D υπολογίζεται από τη σχέση (7)

$$\Delta T^D = t^* Y^* - T - \gamma_T \Delta Y$$

²³ Για κάθε έτος $G^* = G + \Delta G$, όπου $\Delta G = \Delta G^D + \gamma_G \Delta Y$ και ΔG^D υπολογίζεται από τη σχέση (8)

$$\Delta G^D = \frac{\Delta Y (1 - \Omega_T \gamma_T) + \Omega_T (t^* Y^* - T)}{\Omega_G}$$

²⁴ Για κάθε έτος η διαφορά ΔB συνυπολογίζεται στην αρχική μεταβολή (πορεία) του χρέους, σύμφωνα με την πρόβλεψη του ΔNT (Σενάριο βάσης).

3.4 Η περίπτωση της Πορτογαλίας

Το έλλειμμα της Πορτογαλίας, έφτασε το 2011, στο -4,2% του ΑΕΠ. Έτσι, η χώρα υπέγραψε το δικό της πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2011α) με στόχους μείωσης του ελλείμματος, σε ορίζοντα τετραετίας. Ο Πίνακας Π.ΙΙΙ.5 εμφανίζει κατ' αντιστοιχία με την Ελλάδα, τις προβλέψεις που έδινε το ΔΝΤ το 2012, ένα χρόνο μετά την υπογραφή του προγράμματος, για την πορεία της Πορτογαλικής οικονομίας, για την περίοδο εφαρμογής του προγράμματος της.

Η Πορτογαλία, όπως φαίνεται, στον Πίνακα Π.ΙΙΙ.5, ήταν το 2011, όπως και η Ελλάδα το 2015, σε φάση οικονομικής ύφεσης. Η ανεργία δεν ήταν αντίστοιχα υψηλή με της Ελλάδας ή οποία είχε το ρεκόρ της Ευρωζώνης, προβλέφθηκε όμως ότι με την πολιτική λιτότητας που εκκινούσε, σε ορίζοντα της τετραετίας θα είχε αυξηθεί, ενώ η ύφεση θα συνεχιζόταν μέχρι το 2013, προτού επιστρέψει η χώρα σε θετικούς αν και μικρούς ρυθμούς ανάπτυξης. Επιπλέον, παρά την πολιτική λιτότητας, δε διαφαίνονταν μείωση του ποσοστού δημόσιου χρέους, εξαιτίας της οικονομικής ύφεσης. Πρόκειται επομένως για μια περίπτωση παρόμοια με της Ελλάδας, οπότε συνάγεται ότι η λιτότητα και η μείωση του ελλείμματος από το 2011, πιθανώς δεν θα έφερνε τα επιθυμητά αποτελέσματα. Για το λόγο αυτό το μοντέλο εξισώσεων που περιγράφηκε θα προεκταθεί και στην περίπτωση της Πορτογαλίας.

Πίνακας Π.ΙΙΙ.5 : Μακροοικονομικές και δημοσιονομικές μεταβλητές της Πορτογαλίας, στο “Σενάριο βάσης”

	2011	2012	2013	2014	2015
Ρυθμός μεταβολής Πραγματικού ΑΕΠ (%)	-1,70	-3,00	-1,015	1,20	1,85
Ποσοστό Ανεργίας (%)	12,74	15,47	16,04	15,30	14,70
Δημοσιονομικό Αποτέλεσμα (% ΑΕΠ)	-4,24	-4,99	-4,48	-2,47	-1,92
Συνολικά Έσοδα (%ΑΕΠ)	44,68	41,70	42,90	43,14	43,08
Συνολικά Έξοδα (% ΑΕΠ)	48,92	46,70	47,38	45,60	45
Συνολικό Ακαθάριστο Χρέος (%ΑΕΠ)	107,82	119,07	123,74	123,56	120,75

Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Οκτ 12)

Ο Πίνακας Π.ΙΙΙ.6, παρουσιάζει τους στόχους δημοσιονομικού αποτελέσματος²⁵, που έθετε το πρόγραμμα προσαρμογής της Πορτογαλίας, για την ετήσια μείωση των ελλειμμάτων. Αντίστοιχα με την περίπτωση της Ελλάδας, οι στόχοι της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, θα τεθούν ως προαπαιτούμενο στο Σενάριο 1 (b*), και οι κυβερνητικές μεταβολές για την επίτευξη τους θα πραγματοποιηθούν από την πλευρά των δαπανών (ΔG^D). Για το Σενάριο 2, θα τεθεί ως ετήσιος στόχος ανάπτυξης το 1,85%, δηλαδή ο μέγιστος ρυθμός που προέβλεπε το ΔΝΤ ότι θα επιτευχθεί, μόνο για ένα έτος του προγράμματος (έτος 2015), με ετήσια αύξηση των φόρων (ΔΤ) ύψους 0,5% του ΑΕΠ. Η σχετικά μειωμένη σε σχέση με την Ελλάδα ανεργία, επιτρέπει μια πιο συντηρητική στοχοθεσία ανάπτυξης. Για τους κυκλικούς πολλαπλασιαστές της Πορτογαλίας και των

²⁵ Το πρόγραμμα προσαρμογής της Πορτογαλίας, όπως και των λοιπών περιφερειακών κρατών (Ιρλανδία, Κύπρος), στόχευε απευθείας στο τελικό δημοσιονομικό αποτέλεσμα και όχι στο πρωτογενές αποτέλεσμα, όπως στην περίπτωση της Ελλάδας

λοιπών περιφερειακών κρατών που μελετώνται, οι εκτιμήσεις θα ληφθούν από τον Moure et.al (2013), όπως και για την περίπτωση της Ελλάδας. Για τους συνολικούς πολλαπλασιαστές, θα χρησιμοποιηθούν, οι ίδιες εκτιμήσεις με την περίπτωση της Ελλάδας.

Πίνακας Π.ΙΙΙ.6: Δημοσιονομικό αποτέλεσμα, Πορτογαλία, 2012-2015.

Προβλέψεις ΔΝΤ και στόχοι Σεναρίου 1		
	Σενάριο βάσης (ΔΝΤ)	Σενάριο 1 (Ευρωπαϊκή Επιτροπή)
2012	-4,99 %	-4,50 %
2013	-4,48 %	-3,00 %
2014	-2,47 %	-2,30 %
2015	-1,92 %	-1,90 %

Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Oct 2012), Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2011α)

Οι Πίνακες Π.ΙΙΙ.7 και Π.ΙΙΙ.8 παρουσιάζουν τα αποτελέσματα της εφαρμογής του Σεναρίου 1 και του Σεναρίου 2 αντίστοιχα.

Πίνακας Π.ΙΙΙ.7 : Μακροοικονομικές και δημοσιονομικές μεταβλητές της Πορτογαλίας, στο “Σενάριο 1”

	2011	2012	2013	2014	2015
Ποσοστιαία μεταβολή Πραγματικού ΑΕΠ	-1,70	-3,88	-2,76	3,64	2,13
Ποσοστό Ανεργίας (%) ²⁶	12,74	16,24	18,27	15,55	14,72
Δημοσιονομικό Αποτέλεσμα (% ΑΕΠ)	-4,24	-4,5	-3,00	-2,30	-1,90
Συνολικά Έσοδα (%ΑΕΠ) ²⁷	44,68	41,71	42,96	43,14	43,09
Συνολικά Έξοδα (% ΑΕΠ) ²⁸	48,92	46,21	45,96	45,44	44,99
Συνολικό Ακαθάριστο Χρέος (%ΑΕΠ) ²⁹	107,82	119,62	124,96	121,70	118,62

Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Οκτ 12), για το έτος 2011 και υπολογισμοί δικό μου για τα έτη 2012-2015

²⁶ Για κάθε έτος, υπολογίζεται ο αριθμός εργαζομένων (N^*) από τη σχέση (2): $\frac{Y}{N} = \frac{Y^*}{N^*}$. Για την εξαγωγή του ποσοστού ανεργίας γίνεται συσχέτιση του με την ετήσια πρόβλεψη του συνολικού διαθέσιμου εργατικού δυναμικού

²⁷ Για κάθε έτος $T^* = T + \Delta T$, όπου $\Delta T = \Delta T^D + \gamma_T \Delta Y$ ή $\Delta T = \gamma_T \Delta Y$, αφού υποθέτουμε ότι $\Delta T^D = 0$

²⁸ Για κάθε έτος $G^* = G + \Delta G$, όπου $\Delta G = \Delta G^D + \gamma_G \Delta Y$ και ΔG^D υπολογίζεται από την εξίσωση 5β):

$$\Delta G^D = \frac{B-b*Y}{1-\Omega_G (\gamma_T - \gamma_G-b*)}$$

²⁹ Για κάθε έτος η διαφορά ΔB συνυπολογίζεται στην αρχική μεταβολή (πορεία) του χρέους, σύμφωνα με την πρόβλεψη του ΔΝΤ (Σενάριο βάσης).

Πίνακας Π.ΙΙΙ.8 : Μακροοικονομικές και δημοσιονομικές μεταβλητές της Πορτογαλίας, στο “Σενάριο 2”

	2011	2012	2013	2014	2015
Πραγματικός ρυθμός ανάπτυξης του ΑΕΠ (%)	-1,70	1,85	1,85	1,85	1,85
Ποσοστό Ανεργίας (%)	12,74	11,24	9,228	7,90	7,24
Δημοσιονομικό Αποτέλεσμα (% ΑΕΠ)	-4,24	-5,73	-6,99	-5,31	-4,52
Συνολικά Έσοδα (%ΑΕΠ) ³⁰	44,68	45,18	45,68	46,18	46,68
Συνολικά Έξοδα (% ΑΕΠ) ³¹	48,92	50,91	52,67	51,50	51,20
Συνολικό Ακαθάριστο Χρέος (%ΑΕΠ) ³²	107,82	114,36	118,32	120,36	120,33

Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Οκτ 12), για το έτος 2011 και υπολογισμοί δικοί μου για τα έτη 2012-2015

3.5 Η περίπτωση της Κύπρου

Η Κύπρος, υπέγραψε το δικό της Πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής το 2013 (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2013), ένα χρόνο μετά την Πορτογαλία και την Ιρλανδία .

Ο Πίνακας Π.ΙΙΙ.9 παρουσιάζει τις μακροοικονομικές και δημοσιονομικές μεταβλητές της χώρας το 2012, καθώς και τις προβλέψεις του ΔΝΤ (WEO, Oct 13) για την πορεία τους, αμέσως μετά την εφαρμογή του προγράμματος, και για τη διάρκεια της εφαρμογής του.

Από τα ανωτέρω δεδομένα, συνάγεται, ότι η Κύπρος το 2012 βρισκόταν σε ύφεση μεγαλύτερη από της Ελλάδας το 2015 και της Πορτογαλίας το 2011. Το έτος 2012, το Κυπριακό ΑΕΠ (πραγματικό) είχε συρρικνωθεί κατά -2,43%, σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Ο δείκτης χρέους όμως, δεν ήταν υπερβολικά υψηλός και σε κάθε περίπτωση ήταν χαμηλότερος από της Ελλάδας και της Πορτογαλίας, ενώ χαμηλότερο ήταν και το ποσοστό ανεργίας. Το ΔΝΤ προέβλεψε, ότι η δημοσιονομική προσαρμογή θα είχε καταστροφικά αποτελέσματα συρρίκνωσης της Κυπριακής οικονομίας (μείωση του πραγματικού ΑΕΠ κατά 8,71%, τον αμέσως επόμενο χρόνο) και εκτόξευσης της ανεργίας. Επιπλέον, ο δείκτης χρέους θα εκτινασσόταν αφενός λόγω της συρρίκνωσης του παρονομαστή (ΑΕΠ), αφετέρου και λόγω αύξησης της απόλυτης τιμής του, λόγω του νέου δανεισμού.

Από το θεωρητικό υπόβαθρο, που παρουσιάστηκε στα προηγούμενα κεφάλαια και τη σύγκριση με τις αντίστοιχες προβλέψεις για το πρόγραμμα της Πορτογαλίας και της Ελλάδας, μπορούμε να συμπεράνουμε με μια πρώτη ματιά, ότι οι καταστροφικές προβλέψεις οφείλονταν στο ότι εφαρμόστηκε πρόγραμμα προσαρμογής, σε μια περίοδο βαθιάς ύφεσης. Οι προβλεπόμενες συνέπειες συρρίκνωσης ήταν μεγαλύτερες τόσο από

³⁰ Για κάθε έτος $T^* = T + \Delta T$, όπου $\Delta T = \Delta T^D + \gamma_T \Delta Y$ και ΔT^D υπολογίζεται από την σχέση (7):

$$\Delta T^D = t^* Y^* - T - \gamma_T \Delta Y$$

³¹ Για κάθε έτος $G^* = G + \Delta G$, όπου $\Delta G = \Delta G^D + \gamma_G \Delta Y$ και ΔG^D υπολογίζεται από την εξίσωση (8)

$$\Delta G^D = \frac{\Delta Y (1 - \Omega_T \gamma_T) + \Omega_T (t^* Y^* - T)}{\Omega_G}$$

³² Για κάθε έτος η διαφορά ΔB συνυπολογίζεται στην αρχική μεταβολή (πορεία) του χρέους, σύμφωνα με την πρόβλεψη του ΔΝΤ (Σενάριο βάσης).

την περίπτωση της Πορτογαλίας, όσο και από την περίπτωση της Ελλάδας, η οποία υπέγραφε το 2015 το τρίτο κατά σειρά πρόγραμμα και ερχόταν από μια πενταετία συνεχούς συρρίκνωσης και αύξησης της ανεργίας.

Πίνακας Π.ΙΙΙ.9 : Μακροοικονομικές και δημοσιονομικές μεταβλητές της Κύπρου στο “Σενάριο βάσης”

	2012	2013	2014	2015	2016
Πραγματικός ρυθμός ανάπτυξης του ΑΕΠ (%)	-2,43	-8,71	-3,89	1,08	1,86
Ποσοστό Ανεργίας (%)	11,89	17	19,52	18,70	17,46
Δημοσιονομικό Αποτέλεσμα (% ΑΕΠ)	-6,30	-6,66	-7,47	-5,34	-2,32
Συνολικά Έσοδα (%ΑΕΠ)	39,98	40,65	39,31	40,10	41,54
Συνολικά Έξοδα (% ΑΕΠ)	46,28	47,29	46,78	45,44	43,86
Συνολικό Ακαθάριστο Χρέος (%ΑΕΠ)	85,82	114,13	122,99	125,67	121,70

Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Οκτ 13)

Αντίστοιχα, οι στόχοι του προγράμματος, όσον αφορά το δημοσιονομικό αποτέλεσμα, σε αντιδιαστολή με τις προβλέψεις του ΔΝΤ για το ίδιο διάστημα, φαίνονται στον Πίνακα Π.ΙΙΙ.10. Στην περίπτωση όμως της Κύπρου, το ΔΝΤ προέβλεψε ότι οι δημοσιονομικοί στόχοι του προγράμματος προσαρμογής θα επιτυγχάνονταν. Το δημοσιονομικό αποτέλεσμα μέχρι το 2016 που τελείωνε το πρόγραμμα, θα είχε, σύμφωνα με την πρόβλεψη, μειωθεί εντός των ορίων του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης, και μάλιστα αρκετά περισσότερο από το στόχο του προγράμματος προσαρμογής για το ίδιο έτος (-2,32% έναντι -2,90% που έθετε ως στόχο το πρόγραμμα της Κύπρου). Για το λόγο αυτό δε θα εξεταστεί το Σενάριο 1, αλλά μόνο ένα Σενάριο επέκτασης, που θα βασίζεται όπως και στις προηγούμενες περιπτώσεις στη μερικώς εξισορροπημένη αύξηση του προϋπολογισμού (partially balanced budget expansion). Αυτό εδράζεται στην υφεσιακή κατάσταση της Κυπριακής οικονομίας και στην ανάγκη για τόνωση της ζήτησης και μείωση της ανεργίας. Τα δημόσια έσοδα της Κύπρου το 2012 βρίσκονταν αρκετά κάτω από το μέσο όρο της Ευρωζώνης (39,98% έναντι 46,3%). Θα υποθεθεί επομένως, για διάστημα αντίστοιχο του προγράμματος (έτη 2012 έως 2016) μια ετήσια αύξηση των δημοσιονομικών εσόδων (ΔΤ) κατά 2% του ετήσιου ονομαστικού ΑΕΠ.

Πίνακας Π.ΙΙΙ.10: Δημοσιονομικό αποτέλεσμα, Κύπρος, 2013-2016.
Προβλέψεις ΔΝΤ και στόχοι Σεναρίου 1

	Σενάριο βάσης (ΔΝΤ)	Σενάριο 1 (Ευρωπαϊκή Επιτροπή)
2013	-6,66 %	-6,50 %
2014	-7,47 %	-8,40 %
2015	-5,39 %	-6,30 %
2016	-2,32 %	-2,90 %

Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Oct 2013), Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2012)

Ως ρυθμός αύξησης του πραγματικού ΑΕΠ, θα επιλεγεί μια πολύ συντηρητική τιμή στο 1% ετησίως, καθότι αφενός η ανεργία δεν ήταν ιδιαίτερα υψηλή, ώστε να απαιτείται υπερβολικά υψηλότερος ρυθμός, αφετέρου ένας τέτοιος, θα ήταν και δυσανάλογος με τις δυσοίωνες προβλέψεις του ΔΝΤ, δίνοντας πολύ μεγάλες αποκλίσεις στην προσομοίωση σε σχέση με το αρχικό Σενάριο βάσης (προβλέψεις ΔΝΤ). Τα αποτελέσματα του Σεναρίου επέκτασης φαίνονται στον Πίνακα Π.ΙΙΙ.11.

Πίνακας Π.ΙΙΙ.11 : Μακροοικονομικές και δημοσιονομικές μεταβλητές της Κύπρου, στο “Σενάριο επέκτασης”

	2012	2013	2014	2015	2016
Πραγματικός ρυθμός ανάπτυξης του ΑΕΠ (%)	-2.43	1,00	1,00	1,00	1,00
Ποσοστό Ανεργίας (%) ³³	11,89	8,19	6,43	5,51	4,91
Δημοσιονομικό Αποτέλεσμα (% ΑΕΠ) ³⁴	-6.30	-10,98	-12,33	-9,77	-6,36
Συνολικά Έσοδα (%ΑΕΠ) ³⁵	39,98	41,98	43,98	45,98	47,98
Συνολικά Έξοδα (% ΑΕΠ) ³⁶	46,28	52,96	56,31	55,75	54,34
Συνολικό Ακαθάριστο Χρέος (%ΑΕΠ) ³⁷	85,82	108,11	116,55	123,84	125,26

Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Οκτ 13), για το έτος 2012 και υπολογισμοί δικό μου για τα έτη 2013-2016

3.6 Η περίπτωση της Ιρλανδίας

Η Ιρλανδία είναι η τελευταία περιφερειακή χώρα, που λόγω υψηλών ελλειμμάτων, υπέγραψε, το 2011, πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής, με στόχους μείωσης αυτών, σε ορίζοντα τετραετίας, μέχρι το 2015.

Ο Πίνακας Π.ΙΙΙ.12 παρουσιάζει τις προβλέψεις του ΔΝΤ για την οικονομία της Ιρλανδίας, στο διάστημα εφαρμογής του προγράμματος. Η διαφορά της Ιρλανδίας, σε σχέση με τις προηγούμενες περιπτώσεις που εξετάστηκαν, είναι ότι όταν υπέγραψε το πρόγραμμα προσαρμογής δεν ήταν σε φάση ύφεσης. Το ΔΝΤ επομένως, προέβλεπε ότι παρά τα μέτρα λιτότητας, η οικονομία θα συνέχιζε να έχει θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης, αν και το 2012 ο ρυθμός θα ήταν πολύ μικρότερος από το 2011, προφανώς, σε κάποιο βαθμό, λόγω και των δημοσιονομικών μέτρων. Επιπλέον, αξίζει να αναφερθεί, ότι το

³³ Για κάθε έτος, υπολογίζεται ο αριθμός εργαζομένων (N^*) από την εξίσωση (2) $\frac{Y}{N} = \frac{Y^*}{N^*}$. Για την εξαγωγή του ποσοστού ανεργίας γίνεται συσχέτιση του με την ετήσια πρόβλεψη του συνολικού διαθέσιμου εργατικού δυναμικού.

³⁴ Για κάθε έτος $T^* = T + \Delta T$, όπου $\Delta T = \Delta T^D + \gamma_T \Delta Y$ και ΔT^D υπολογίζεται από την εξίσωση (7) $\Delta T^D = t^* Y^* - T - \gamma_T \Delta Y$

³⁵ Για κάθε έτος $T^* = T + \Delta T$, όπου $\Delta T = \Delta T^D + \gamma_T \Delta Y$ και ΔT^D υπολογίζεται από την σχέση (7):

$$\Delta T^D = t^* Y^* - T - \gamma_T \Delta Y$$

³⁶ Για κάθε έτος $G^* = G + \Delta G$, όπου $\Delta G = \Delta G^D + \gamma_G \Delta Y$ και ΔG^D υπολογίζεται από την εξίσωση (8), $\Delta G^D = \frac{\Delta Y (1 - \Omega_T \gamma_T) + \Omega_T (t^* Y^* - T)}{\Omega_G}$

³⁷ Για κάθε έτος η διαφορά ΔB συνυπολογίζεται στην αρχική μεταβολή (πορεία) του χρέους, σύμφωνα με την πρόβλεψη του ΔΝΤ (Σενάριο βάσης).

δημοσιονομικό έλλειμμα στην περίπτωση της Ιρλανδίας, ήταν αρκετά υψηλότερο από της Πορτογαλίας το 2011 (-4,24%), από της Ελλάδας το 2015 (-5,8%), αλλά και από της Κύπρου το 2012 (-6,3%). Η ανεργία το 2011, ήταν αρκετά υψηλή, σε ποσοστό 14,39%³⁸ και το ΔΝΤ προέβλεπε μείωση μέχρι το 2015, αλλά όχι ικανοποιητικά μεγάλη.

Πίνακας Π.ΙΙΙ.12 : Μακροοικονομικές και δημοσιονομικές μεταβλητές της Ιρλανδίας, στο “Σενάριο βάσης”

	2011	2012	2013	2014	2015
Πραγματικός ρυθμός ανάπτυξης του ΑΕΠ (%)	1,43	0,35	1,39	2,49	2,84
Ποσοστό Ανεργίας (%)	14,39	14,81	14,41	13,68	13,09
Δημοσιονομικό Αποτέλεσμα (% ΑΕΠ)	-12,75	-8,30	-7,52	-4,97	-3,00
Συνολικά Έσοδα (%ΑΕΠ)	34,12	34,53	34,54	34,81	34,67
Συνολικά Έξοδα (% ΑΕΠ)	46,87	42,83	42,06	39,80	37,67
Συνολικό Ακαθάριστο Χρέος (%ΑΕΠ)	106,46	117,74	119,31	118,41	114,97

Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Οκτ 12)

Ο Πίνακας Π.ΙΙΙ.13 παρουσιάζει τη στοχοθεσία του προγράμματος της Ιρλανδίας, σε αντιδιαστολή με τις προβλέψεις του ΔΝΤ, για την ίδια περίοδο. Και σε αυτή την περίπτωση, ομοίως με την Κύπρο, το ΔΝΤ θεωρούσε ότι η Ιρλανδία θα μπορούσε να επιτύχει σε μεγάλο βαθμό τους στόχους του προγράμματος, αν και όχι να βρίσκεται απολύτως εντός αυτών, όπως η Κύπρος. Αυτό πιθανώς να οφείλεται στην κατάσταση της Ιρλανδικής οικονομίας, η οποία, ούσα σε φάση ανάπτυξης την περίοδο της υπογραφής του, δε θα βίωνε σύμφωνα με την πρόβλεψη, υφεσιακές συνέπειες στην οικονομία της, παρά μόνο μείωση του ρυθμού για ένα έτος (από 1,43% το 2011 σε 0,35% το 2012). Μια τέτοια πρόβλεψη με μια πρώτη ματιά, φαίνεται συμβατή με την παρατεθείσα βιβλιογραφία, σύμφωνα με την οποία οι δημοσιονομικοί πολλαπλασιαστές είναι μεγαλύτεροι σε περιόδους ύφεσης και μικρότεροι σε περιόδους ανάπτυξης. Επομένως, σ’ αυτή την περίπτωση οι οικονομικές συνθήκες ίσως και να καθιστούσαν δυνατή τη χωρίς συνέπειες δημοσιονομική προσαρμογή.

Πίνακας Π.ΙΙΙ.13: Δημοσιονομικό αποτέλεσμα, Ιρλανδία, 2012-2015.
Προβλέψεις ΔΝΤ και στόχοι Σεναρίου 1

	Σενάριο βάσης (ΔΝΤ)	Σενάριο 1 (Ευρωπαϊκή Επιτροπή)
2012	-8,30 %	-8,60 %
2013	-7,60 %	-7,50 %
2014	-5,00 %	-4,60 %
2015	-3,00 %	-2,90 %

Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Oct 2012), Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2011β)

³⁸ Στο ίδιο έτος ο μ.ο. της Ευρωζώνης, ήταν 10,2%.

Αντίστοιχα με τις προηγούμενες περιπτώσεις, στο Σενάριο 1 θα τεθεί ως στόχος η επίτευξη των δημοσιονομικών αποτελεσμάτων του προγράμματος προσαρμογής (b*), όπως φαίνονται στον Πίνακα Π.ΙΙΙ.13. Συγκριτικά με τις προηγούμενες περιπτώσεις, για την Ιρλανδία μπορούμε να υποθέσουμε ότι οποιαδήποτε περαιτέρω βελτίωση του δημοσιονομικού αποτελέσματος θα μπορούσε να επιτευχθεί μέσω της μεταβολής μόνο των δημοσίων εσόδων (ΔT^D), τα οποία ήταν αρκετά χαμηλά το 2011, σε ποσοστό 34,12% του ΑΕΠ της χώρας.³⁹ Τα αποτελέσματα του Σεναρίου 1, καταγράφονται στον Πίνακα Π.ΙΙΙ.14. Επειδή οι αποκλίσεις του ελλείμματος, από τις προβλέψεις του ΔΝΤ δεν είναι ιδιαίτερα μεγάλες το Σενάριο αυτό δε διαφέρει σημαντικά από το Σενάριο Βάσης

Πίνακας Π.ΙΙΙ.14 : Μακροοικονομικές και δημοσιονομικές μεταβλητές της Ιρλανδίας, στο “Σενάριο 1”

	2011	2012	2013	2014	2015
Ρυθμός μεταβολής Πραγματικού ΑΕΠ	1,43	0,54	1,19	2,27	3,00
Ποσοστό Ανεργίας (%)	14,39	14,65	14,42	13,82	13,15
Δημοσιονομικό Αποτέλεσμα (% ΑΕΠ)	-12,75	-8,6	-7,5	-4,6	-2,90
Συνολικά Έσοδα (%ΑΕΠ)	34,12	34,15	34,57	35,27	34,79
Συνολικά Έξοδα (% ΑΕΠ)	46,87	42,75	42,07	39,87	37,69
Συνολικό Ακαθάριστο Χρέος (%ΑΕΠ)	106,46	117,84	119,60	118,57	114,83

Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Οκτ 12), για το έτος 2011 και υπολογισμοί δικό μου για τα έτη 2012-2015

Πίνακας Π.ΙΙΙ.15 : Μακροοικονομικές και δημοσιονομικές μεταβλητές της Ιρλανδίας, στο “Σενάριο 2”

	2011	2012	2013	2014	2015
Ρυθμός μεταβολής του Πραγματικού ΑΕΠ (%)	1,43	3,00	3,00	3,00	3,00
Ποσοστό Ανεργίας (%)	14,39	12,57	10,76	9,54	8,79
Δημοσιονομικό Αποτέλεσμα (% ΑΕΠ)	-12,75	-9,38	-8,93	-6,37	-3,98
Συνολικά Έσοδα (%ΑΕΠ) ⁴⁰	34,12	35,12	36,12	37,12	38,12
Συνολικά Έξοδα (% ΑΕΠ) ⁴¹	46,87	44,50	45,05	43,49	42,11

³⁹ Στην περίπτωση αυτή, θα χρησιμοποιηθεί για το Σενάριο 1 η εξίσωση (5γ) αντί της εξίσωσης (5β) που χρησιμοποιήθηκε στις προηγούμενες περιπτώσεις, καθώς η επίτευξη του στόχου (b*) θα πραγματοποιηθεί με κυβερνητικές μεταβολές από την πλευρά των φόρων

$$\Delta T^D = \frac{b \cdot Y - B}{1 - \Omega_T (\gamma_T - \gamma_G - b^*)}$$

⁴⁰ Για κάθε έτος $T^* = T + \Delta T$, όπου $\Delta T = \Delta T^D + \gamma_T \Delta Y$ και ΔT^D υπολογίζεται από την σχέση (7):

$$\Delta T^D = t^* Y^* - T - \gamma_T \Delta Y$$

Συνολικό Ακαθάριστο Χρέος (%ΑΕΠ) ⁴²	106,46	116,00	117,38	117,45	114,93
---	--------	--------	--------	--------	--------

Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Οκτ 12), για το έτος 2011 και υπολογισμοί δικοί μου για τα έτη 2012-2015

Παρά την προβλεπόμενη ανάπτυξη, η ανεργία της Ιρλανδίας το 2015, σύμφωνα με την πρόβλεψη του ΔΝΤ, θα είχε μειωθεί μόνο κατά 1,3%. Μπορεί να υποτεθεί λοιπόν, ότι ένα Σενάριο 2, αντίστοιχο με τις προηγούμενες περιπτώσεις, θα είχε λογική, αν θεωρήσουμε ως κατάλληλο χρόνο για να εκκινήσει μια διαδικασία δημοσιονομικής προσαρμογής, όχι μόνο την περίοδο που επιστρέφει η οικονομική ανάπτυξη, αλλά και όταν έχει μειωθεί αισθητά η ανεργία. Οπότε, το Σενάριο 2, θα έχει και πάλι στόχο την επίτευξη μεγαλύτερων ρυθμών ανάπτυξης και περαιτέρω μείωση της ανεργίας συνακόλουθα. Ως ετήσιος ρυθμός αύξησης του πραγματικού ΑΕΠ στο Σενάριο 2, θα επιλεγεί η μέγιστη ανάπτυξη που αποτυπώθηκε στο Σενάριο 1, δηλαδή το 3%. Για το λόγο αυτό θα υποθέσουμε ότι αυξάνονται ετησίως από το 2011 τα δημόσια έσοδα (ΔΤ) κατά 1% και θα υπολογίσουμε τις απαιτούμενες μεταβολές των δημοσίων δαπανών (ΔG), ώστε να επιτευχθεί ο στόχος. Τα αποτελέσματα του Σεναρίου 2 εμφανίζονται στον Πίνακα Π.ΙΙΙ.15.

⁴¹ Για κάθε έτος $G^* = G + \Delta G$, όπου $\Delta G = \Delta G^D + \gamma_G \Delta Y$ και ΔG^D υπολογίζεται από τη σχέση (8)

$$\Delta G^D = \frac{\Delta Y (1 - \Omega_T \gamma_T) + \Omega_T (t^* Y^* - T)}{\Omega_G}$$

⁴² Για κάθε έτος η διαφορά ΔB συνυπολογίζεται στην αρχική μεταβολή (πορεία) του χρέους, σύμφωνα με την πρόβλεψη του ΔΝΤ (Σενάριο βάσης).

Κεφάλαιο Τέταρτο

Έλεγχος εμπειρικών ευρημάτων

Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύονται τα ευρήματα των δύο εναλλακτικών σεναρίων για τη δημοσιονομική πολιτική της Ελλάδας και των λοιπών περιφερειακών κρατών – μελών της Ευρωζώνης (Ισπανίας, Πορτογαλίας, Κύπρου, Ιρλανδίας), που υπέγραψαν πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής και συγκρίνονται με την πραγματική πορεία των οικονομιών τα αντίστοιχα έτη. Με βάση την ανάλυση, εξάγονται συμπεράσματα σχετικά με το εργαλείο της δημοσιονομικής πολιτικής και την επίδραση του στην οικονομία σε περιόδους άνθησης και ύφεσης.

4.1. Σύγκριση των ευρημάτων των εναλλακτικών σεναρίων δημοσιονομικής πολιτικής στην Ελλάδα

Οι προβλέψεις του ΔΝΤ, μετά την εφαρμογή των προγραμμάτων του τεσσάρων περιφερειακών κρατών, ακολουθούσαν το ίδιο μοτίβο. Το ΔΝΤ προέβλεπε ύφεση αμέσως μετά την εφαρμογή του προγράμματος και ανάκαμψη σε βάθος δύο ή τριών ετών. Για την περίπτωση της Ιρλανδίας, δεν προβλέφθηκε ύφεση, αλλά προβλέφθηκε ισχυρή μείωση του ρυθμού ανάπτυξης. Εξάιρεση αποτέλεσε η Ελλάδα, όπου προβλέφθηκε από το επόμενο κιόλας έτος της εφαρμογής του προγράμματος επιστροφή σε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης, ενώ η χώρα, εκκινούσε το πρόγραμμα, από κατάσταση ύφεσης. Παρόμοια εικόνα εμφάνιζαν οι προβλέψεις και για την ανεργία. Αύξηση κατά την εφαρμογή του προγράμματος και για τα δύο περίπου πρώτα έτη, και μείωση στη συνέχεια.

Ο Πίνακας Π.ΙV.1, παρουσιάζει σε αντιπαραβολή, την κατάσταση της οικονομίας της Ελλάδας, για τις ακόλουθες περιπτώσεις:

- Οικονομική κατάσταση κατά το αρχικό έτος εφαρμογής του προγράμματος (2015)
- Τελική κατάσταση το έτος 2019, σύμφωνα με το Σενάριο βάσης (προβλέψεις ΔΝΤ κατά την έναρξη εφαρμογής του προγράμματος)
- Τελική κατάσταση το έτος 2019, στο Σενάριο 1 (Δημοσιονομική προσαρμογή με στόχο την επίτευξη των δημοσιονομικών στόχων)
- Τελική κατάσταση το έτος 2019, στο Σενάριο 2 (Στοχοθεσία ανάπτυξης)
- Πραγματική διαμορφωθείσα κατάσταση, σύμφωνα με το ΔΝΤ (WEO, Apr 21)

Για την περίπτωση της Ελλάδας, ως τελικό έτος λογίζεται το 2019, καθώς το 2020, η δημοσιονομική διαχείριση αποτέλεσε εξαιρετική περίπτωση, εξαιτίας της πανδημίας του Covid 19 και δε μπορεί να θεωρηθεί αντιπροσωπευτική της κανονικότητας.. Αντίστοιχα, τα Διαγράμματα Δ.ΙV.1 μέχρι Δ.ΙV.6 παρουσιάζουν την πορεία των δημοσίων εσόδων και εξόδων για την τετραετία σε κάθε μια από τις τέσσερις περιπτώσεις.

Σύμφωνα με τον Πίνακα Π.ΙV.1, μια πολύ αυστηρή προσαρμογή που στοχεύει στην επίτευξη των δημοσιονομικών αποτελεσμάτων, φαίνεται να παρακωλύει την οικονομική μεγέθυνση, όπως φαίνεται από το Σενάριο 1, όπου ο μέσος ρυθμός ετήσιας ανάπτυξης είναι 1,41%, μειωμένος σε σχέση με την αρχική πρόβλεψη του ΔΝΤ. Επιπλέον, η ανεργία μειώνεται με χαμηλότερο ρυθμό. Το χρέος, μειώνεται σε σχέση με το Σενάριο βάσης, ο δείκτης χρέους/ΑΕΠ όμως, αυξάνεται εξαιτίας του μειωμένου ρυθμού αύξησης του ΑΕΠ. Αν και στο Σενάριο 1 υποθέσαμε ότι δεν υφίστανται θεσμικές μεταβολές στα έσοδα σε σχέση με την πρόβλεψη του Σεναρίου βάσης, εντούτοις μειώνονται την τετραετία 2016 μέχρι 2019 σωρευτικά κατά 4,48 δις ευρώ, εξαιτίας των κυκλικών επιδράσεων, σε σχέση με το ΑΕΠ.

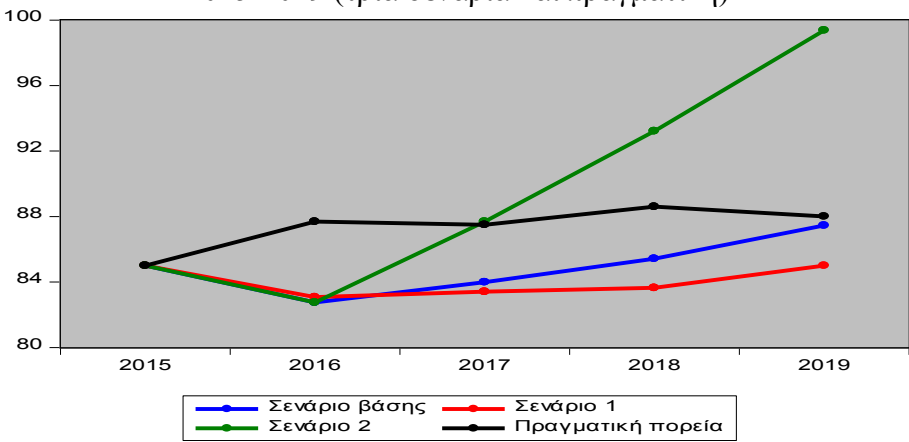
Πίνακας Π.ΙV.1 Κύριες μακροοικονομικές και δημοσιονομικές μεταβλητές στην Ελλάδα κατά τα έτη 2015 και 2019

	2019									
	2015 (ΔΝΤ)		Σενάριο βάσης (ΔΝΤ)		Σενάριο 1 (Λιτότητα)		Σενάριο 2 (μεγέθυνση)		Πραγματική διαμορφωθείσα κατάσταση	
	Δις €	%ΑΕΠ	Δις €	%ΑΕΠ	Δις €	%ΑΕΠ	Δις €	%ΑΕΠ	Δις €	%ΑΕΠ
Έσοδα	85	48,3%	87,46	44,25%	85	44,32%	99,37	48,67%	88	47,98%
Έξοδα	95,3	54,1%	90,85	45,96%	85	44,32%	101,79	49,86%	86,9	47,38%
Δημ. Αποτ.	-10,2	-5,8%	-3,4	-1,71%	0	0,00%	-2,42	-1,19%	1,1	0,6%
Δημ. Χρέος	311,7	177%	352,88	178,5%	346,68	180,7%	350,88	171,9%	339,1	184,9%
ΑΕΠ	176,1		197,65		191,81		204,18		183,41	
Μέσος ρυθμός Μεταβολής (2012-2015)	-0,4%									
	(αφορά στο έτος 2015)		2,17%		1,41%		3,02%		1,05%	
Ανεργία	25,03%		20,1%		22,46%		17,46%		17,33%	

Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Oct 16 και WEO, Apr 21) και επεξεργασία δική μου

Οι δημόσιες δαπάνες σωρευτικά μειώνονται κατά 10,68 δις ευρώ, προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι, λαμβάνοντας υπόψη και τα μειωμένα κυκλικά έσοδα.

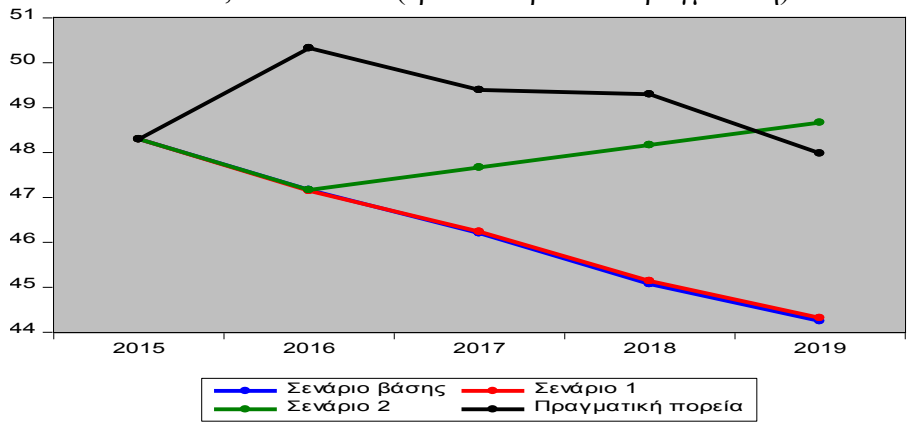
Διάγραμμα Δ.IV.1: Η πορεία των δημοσιονομικών εσόδων (σε δις ευρώ), Ελλάδα, 2015-2019 (τρία σενάρια και πραγματική)

Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Οκτ 16 και WEO, Απρ 21) και επεξεργασία δική μου

Αντίθετα, στο Σενάριο 2, αυτό της μερικώς ισορροπημένης δημοσιονομικής επέκτασης, τα αποτελέσματα στο ρυθμό ανάπτυξης του πραγματικού ΑΕΠ, και την καταπολέμηση της ανεργίας, θα ήταν υψηλότερα, εξαιτίας της ισχυρότερης επίδρασης του πολλαπλασιαστή δαπανών, σε σχέση με τον πολλαπλασιαστή δημοσίων εσόδων. Στο Σενάριο 2, το ονομαστικό ΑΕΠ θα αυξάνονταν σωρευτικά, σε ποσοστό 15,95% (204,18% έναντι 176,1% αρχικά). Επιπλέον, το δημόσιο χρέος, όπως είναι λογικό, θα εμφάνιζε αύξηση σε απόλυτα νούμερα, καθώς η πολιτική δε θα είχε πρωταρχικό στόχο τη μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος, όμως, οι υψηλοί ρυθμοί οικονομικής μεγέθυνσης θα οδηγούσαν, σε μείωση του δείκτη χρέος/ΑΕΠ, σε σχέση με το Σενάριο βάσης των προβλέψεων του ΔΝΤ και το Σενάριο 1. Το ανωτέρω αποτέλεσμα συνιστά μια ισχυρή ένδειξη της βιωσιμότητας μιας πιο επεκτατικής πολιτικής, έως ότου επανέλθει η ανάπτυξη.

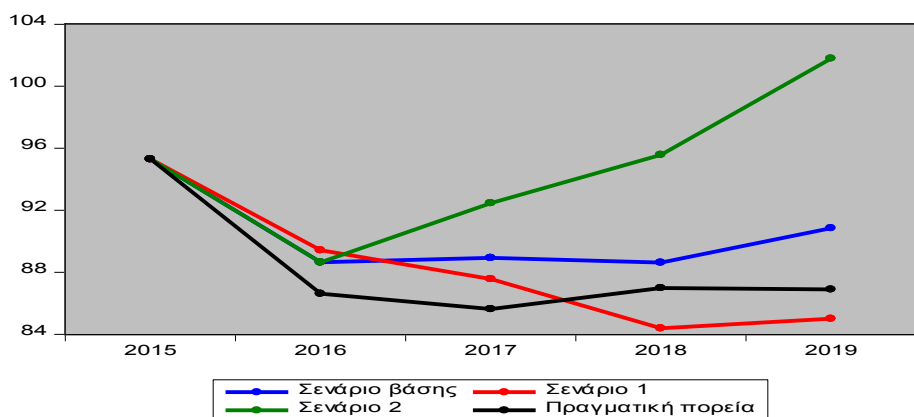
Διάγραμμα Δ.IV.2: Η πορεία των δημοσιονομικών εσόδων ως ποσοστό του ΑΕΠ, Ελλάδα, 2015-2019 (τρία σενάρια και πραγματική)

Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Οκτ 16 και WEO, Απρ 21) και επεξεργασία δική μου

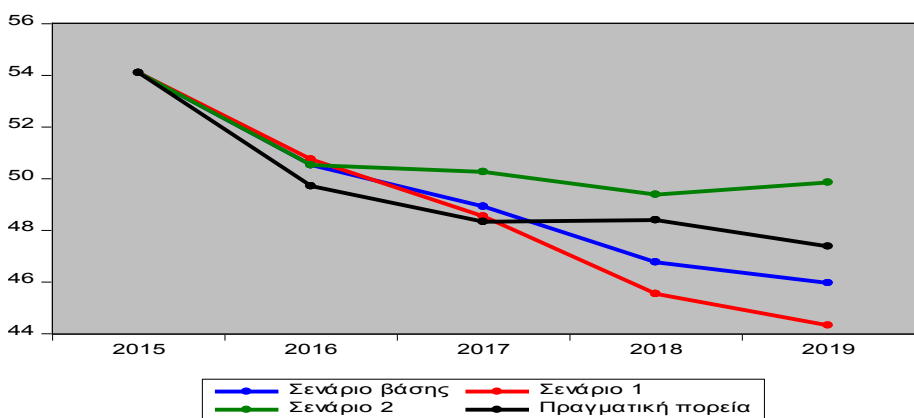
Όσον αφορά τη δημοσιονομική λειτουργία του κράτους, στο Σενάριο 2, η λειτουργία των δημοσιονομικών πολλαπλασιαστών, θα σήμαινε την αύξηση εσόδων από φόρους, με λιγότερες απαιτούμενες δαπάνες, έτσι ώστε να επιτευχθεί ο απαιτούμενος ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης. Αυτό εξηγείται, λόγω της δυναμικής οικονομικής λειτουργίας.

Διάγραμμα Δ.IV.3: Η πορεία των δημοσιονομικών εξόδων (σε δις ευρώ), Ελλάδα, 2015-2019 (τρία σενάρια και πραγματική)

Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Οκτ 16 και WEO, Απρ 21) και επεξεργασία δική μου

Διάγραμμα Δ.IV.4: Η πορεία των δημοσιονομικών εξόδων ως ποσοστό του ΑΕΠ , Ελλάδα, 2015-2019 (τρία σενάρια και πραγματική)

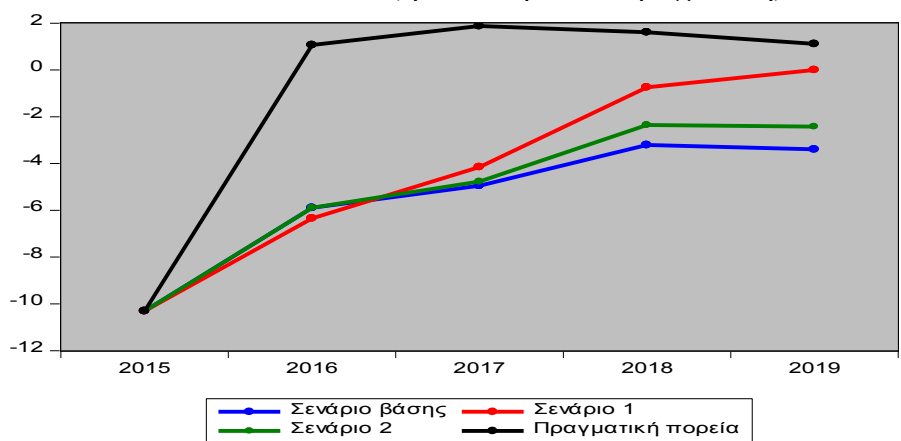

Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Οκτ 16 και WEO, Απρ 21) και επεξεργασία δική μου

Για το έτος 2019, τα δημόσια έσοδα, όπως φαίνεται και από το Διάγραμμα Δ.IV.1, θα ήταν στο Σενάριο 2, αυξημένα σε σχέση με το 2015, κατά 14,37 δις ευρώ (99,37 δις ευρώ έναντι 85 δις ευρώ αρχικά), ενώ οι δημόσιες δαπάνες, σύμφωνα με τις πληροφορίες που μας δίνει το Διάγραμμα Δ. IV. 3, κατά 6,5 δις ευρώ (101 δις ευρώ έναντι 95,3 δις ευρώ αρχικά). Συνολικά, ο συνδυασμός των κυβερνητικών μεταβολών στις δημόσιες δαπάνες και τα δημόσια έσοδα με τις αντίστοιχες κυκλικές επιδράσεις, θα αύξαναν στον ορίζοντα της τετραετίας 2016-2019 τα έσοδα κατά 23,42 δις ευρώ, ενώ τις δαπάνες κατά 21,42 δις

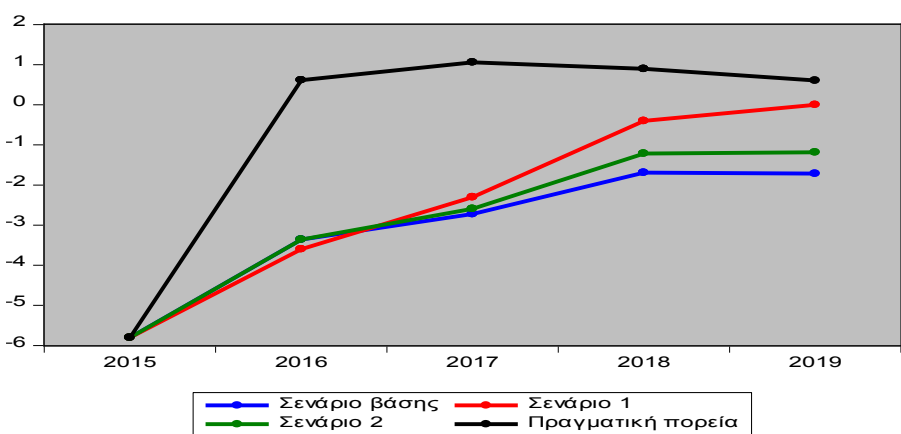
ευρώ σε σχέση με το Σενάριο βάσης⁴³. Αυτό σημαίνει συνολικά μικρότερο δημοσιονομικό κόστος κατά 2 δις ευρώ, σε σχέση με το Σενάριο βάσης, καθώς και ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα, θα μειωνόταν και σε αυτή την περίπτωση, με μικρότερο όμως ρυθμό, σε σχέση με το Σενάριο 1 της προσαρμογής.

Διάγραμμα Δ.ΙV.5: Η πορεία του δημοσιονομικού αποτελέσματος (σε δις ευρώ), Ελλάδα, 2015-2019 (τρία σενάρια και πραγματική)

Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Οκτ 16 και WEO, Απρ 21) και επεξεργασία δική μου
 Σημείωση : Τα ποσά είναι σε δις ευρώ

Διάγραμμα Δ.ΙV.6: Η πορεία του δημοσιονομικού αποτελέσματος ως ποσοστό του ΑΕΠ, Ελλάδα, 2015-2019 (τρία σενάρια και πραγματική)

Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Οκτ 16 και WEO, Απρ 21) και επεξεργασία δική μου

Όπως προκύπτει από τον Πίνακα Π.ΙV.1 και από τα σχετικά Διαγράμματα Δ.ΙV.1 έως Δ.ΙV.6), η ελληνική οικονομία, συμπεριφέρθηκε την τετραετία του προγράμματος με τρόπο που προσιδιάζει στο Σενάριο 1. Εφαρμόστηκε μια σκληρή δημοσιονομική λιτότητα, κυρίως από την πλευρά της φορολογίας. Ειδικότερα, τα δημόσια έσοδα, υπερέβησαν και τα τρία σενάρια ως ποσοστό του ετήσιου ΑΕΠ (βλ. Διάγραμμα Δ.ΙV.2).

⁴³ Υπενθυμίζεται ότι η κυκλική επίδραση των εσόδων (γ_T) έχει υπολογισθεί σε 0,42 για την Ελλάδα, ενώ η κυκλική επίδραση των δαπανών (γ_G) σε -0,01

Αξίζει όμως να αναφερθεί, ότι από το 2017, στο Σενάριο 2, τα έσοδα είναι σε απόλυτα ποσά υψηλότερα (βλ. Διάγραμμα Δ.IV.1) Είναι το διάστημα, από το οποίο και έπειτα, το Σενάριο 2 υπέθεσε την επεκτατική πολιτική, που έφερνε υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης (4% ετησίως). Οι δημόσιες δαπάνες συμπεριφέρθηκαν και αυτές, περίπου σύμφωνα με το Σενάριο 1 (βλ. Διάγραμμα Δ.IV.3), ξεπερνώντας σαν ποσοστό του ΑΕΠ, κατά τα έτη 2018 και 2019 και το Σενάριο 1 και το Σενάριο βάσης, εξαιτίας της χαμηλής αναπτυξιακής πορείας (βλ. Διάγραμμα Δ.IV.4). Η ελληνική οικονομία ακολούθησε ουσιαστικά, ένα πιο αυστηρό Σενάριο 1, κυρίως την πλευρά της φορολογίας, έχοντας στην πραγματική πορεία της τετραετίας, ίδιο συνολικό ποσό δημόσιων δαπανών με αυτό το Σενάριο (περίπου 346 δις ευρώ), με αυξημένα κατά 16,7 δις ευρώ, τα έσοδα από φόρους. Αυτό είχε ξεκάθαρο αντίκτυπο στο ρυθμό ανάπτυξης, ο οποίος ήταν αισθητά μειωμένος ακόμα και από το συντηρητικό Σενάριο 1.

Πράγματι, ο μέσος ετήσιος ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης στην Ελλάδα, ήταν στην πραγματική πορεία της οικονομίας, σημαντικά μειωμένος και από την πρόβλεψη του ΔΝΤ (Σενάριο βάσης) και από την προσομοίωση του Σεναρίου 1, που υπέθετε αποκλίσεις από το Σενάριο βάσης, ώστε να επιτευχθούν επακριβώς οι δημοσιονομικοί στόχοι. Η ελληνική οικονομία υπερέβη τους στόχους του προγράμματος, όπως προαναφέρθηκε στο κεφάλαιο 3⁴⁴, θυσιάζοντας όμως τους ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης, ακόμα και του συντηρητικού Σεναρίου 1. Αντίστοιχα, το δημόσιο χρέος μειώθηκε σε απόλυτη τιμή, ο δείκτης όμως χρέους/ΑΕΠ αυξήθηκε περισσότερο από κάθε σενάριο, εξαιτίας της μείωσης του παρονομαστή (ΑΕΠ). Αντίθετα, η ανεργία δείχνει να συμπεριφέρθηκε ανορθόδοξα σε σχέση με τη λογική των σεναρίων, παρουσιάζοντας μείωση δυσανάλογη του χαμηλού ρυθμού ανάπτυξης. Το ίδιο το ΔΝΤ, προβλέποντας μέσο ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης 2,17% μέχρι το 2019, προέβλεπε την ανεργία εκείνο το έτος στο 20,1%. Με το επιτευχθέντα ετήσιο ρυθμό, 1,05% η ανεργία τελικώς έπεσε πολύ περισσότερο από τις προβλέψεις στο 17,33%.

4.2 Σύγκριση των ευρημάτων των εναλλακτικών σεναρίων δημοσιονομικής πολιτικής στην Πορτογαλία

Η περίπτωση της Πορτογαλίας, είναι αντίστοιχη με της Ελλάδας. Εκκινώντας το πρόγραμμα από την κατάσταση ύφεσης, η οικονομία της χώρας συρρικνώθηκε και δε μπόρεσε να ανακάμψει. Σύμφωνα με τον Πίνακα Π.IV.2, ο μέσος ρυθμός πραγματικής ανάπτυξης κατά τη διάρκεια του προγράμματος, ήταν -2,4%. Η ανεργία καθηλώθηκε στο ποσοστό του 2011, ενώ το χρέος, αυξήθηκε και ως απόλυτο νούμερο και ως ποσοστό του ΑΕΠ. Το ονομαστικό ΑΕΠ, αυξήθηκε μόνο εξαιτίας του υψηλού πληθωρισμού, καθώς η πραγματική εγχώρια παραγωγή το αντίστοιχο διάστημα μειώθηκε. Από τα Διαγράμματα Δ.IV.7 και Δ.IV.8 φαίνεται, ότι τα δημόσια έσοδα κινήθηκαν στην πορεία του Σεναρίου 1 της επίτευξης των δημοσιονομικών στόχων, ήταν όμως αρκετά υψηλότερα σε ποσοστό του ΑΕΠ, και τα τρία έτη.

Ειδικότερα, σύμφωνα με το Διάγραμμα Δ.IV.7, το κράτος, συγκέντρωσε περισσότερα χρήματα από φόρους, σε σχέση με το Σενάριο 1 στην τετραετία του προγράμματος (303,8 δις έναντι 287,6 δις), με το ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης όμως πολύ μειωμένο (-2,4% έναντι -0,22% στο Σενάριο 1).

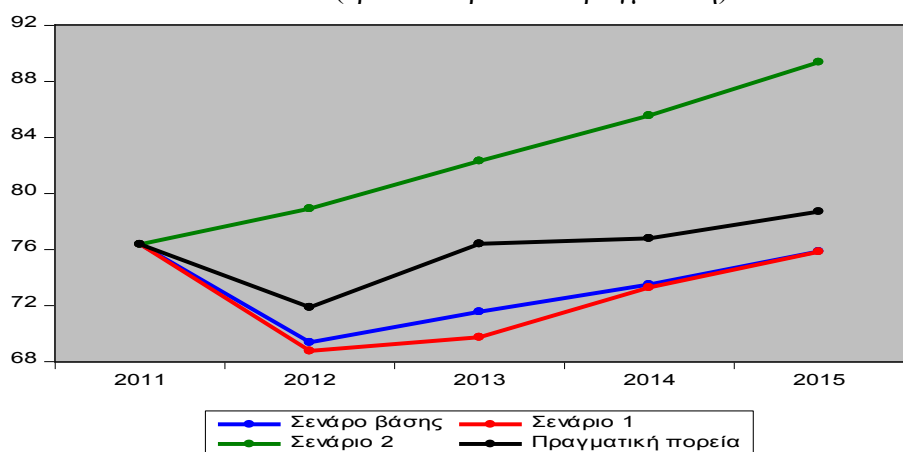
⁴⁴ Το δημοσιονομικό αποτέλεσμα ήταν 0,61%, 1,06%, 0,90% και 0,60% για τα έτη 2016 έως 2019 αντίστοιχα.

Πίνακας Π.ΙV.2 Κύριες μακροοικονομικές και δημοσιονομικές μεταβλητές στην Πορτογαλία κατά τα έτη 2011 και 2015

	2015									
	2011 (ΔΝΤ)		Σενάριο βάσης (ΔΝΤ)		Σενάριο 1 (Λιτότητα)		Σενάριο 2 (μεγέθυνση)		Πραγματική διαμορφωθείσα κατάσταση	
	Δις €	%ΑΕΠ	Δις €	%ΑΕΠ	Δις €	%ΑΕΠ	Δις €	%ΑΕΠ	Δις €	%ΑΕΠ
Έσοδα	76,37	44,68%	75,87	43,08%	75,85	43,09%	89,37	46,68%	78,71	43,8%
Έξοδα	83,62	48,92%	79,24	45%	79,19	44,99%	98,03	51,2%	86,62	48,20%
Δημ. Αποτ.	-7,25	-4,24%	-3,37	-1,92%	-3,34	-1,90%	-8,66	-4,52%	-7,91	-4,40%
Δημ. Χρέος	184,3	107,8%	212,6	120,8%	208,8	118,62%	230,4	120,33%	235,7	184,9%
ΑΕΠ	170,93		176,07		176,02		191,46		179,71	
Μέσος ρυθμός Μεταβολής (2012-2015)	-1,70% (αφορά στο έτος 2011)		-0,24%		-0,22%		1,85%		-2,4%	
Ανεργία	12,74%		14,70%		14,72%		7,24%		12,44%	

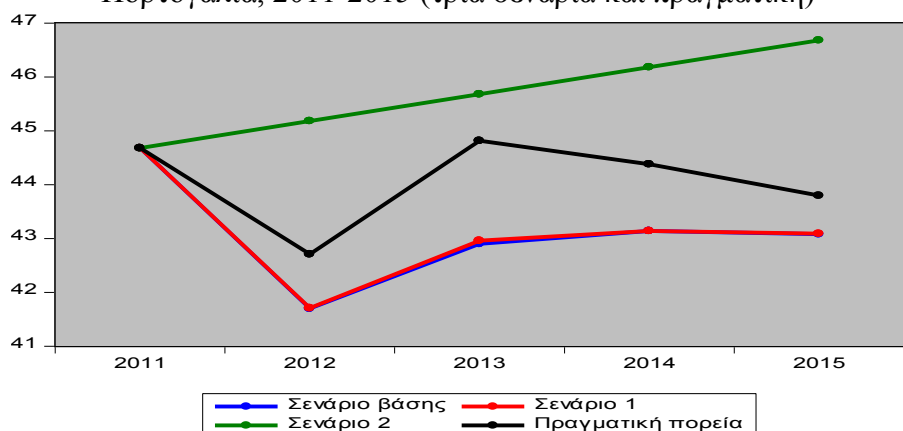
Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Oct 12 και WEO, Apr 21) και επεξεργασία δική μου

Διάγραμμα Δ.ΙV.7: Η πορεία των δημοσιονομικών εσόδων (σε δις ευρώ), Πορτογαλία, 2011-2015 (τρία σενάρια και πραγματική)

Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Οκτ 12 και WEO, Απρ 21) και επεξεργασία δική μου

Διάγραμμα Δ.ΙV.8: Η πορεία των δημοσιονομικών εσόδων ως ποσοστό του ΑΕΠ, Πορτογαλία, 2011-2015 (τρία σενάρια και πραγματική)

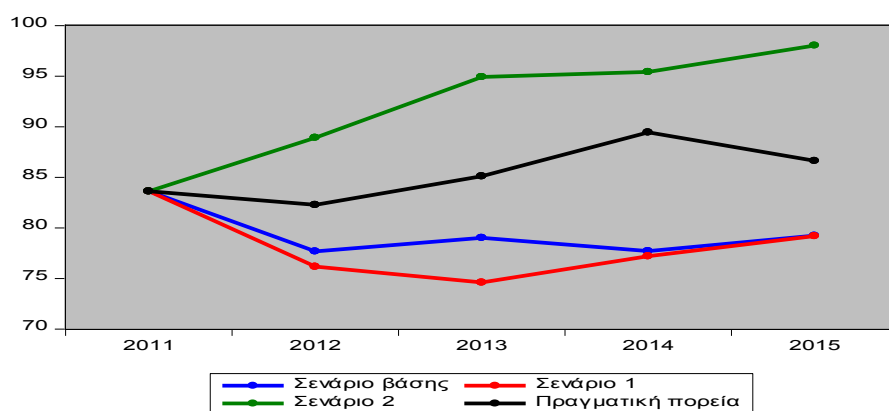

Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Οκτ 12 και WEO, Απρ 21) και επεξεργασία δική μου

Αντίστοιχη ήταν και η εικόνα των εσόδων ως ποσοστό του ΑΕΠ, όπως προκύπτει από το Διάγραμμα Δ.ΙV.8. Ακολουθήθηκε δηλαδή, μια αρκετά σκληρή φορολογική πολιτική, η οποία δε συνδυάστηκε με την απαιτούμενη μεγαλύτερη αύξηση δαπανών που θα οδηγούσε την οικονομία σε ανάκαμψη⁴⁵.

⁴⁵ Η περίπτωση αυτή θα ήταν στην ουσία μια συνολική δημοσιονομική πολιτική αντίστοιχη με την πορεία του Σεναρίου 2, δηλαδή μερικώς ισορροπημένη δημοσιονομική επέκταση. Θα υπήρχε δηλαδή των φόρων, αλλά και μεγαλύτερη αύξηση των δαπανών, έτσι ώστε να επιτευχθεί μεγέθυνση, λόγω των υψηλότερων δημοσιονομικών πολλαπλασιαστών στις δαπάνες, ενώ ταυτόχρονα θα αποφεύγονταν τα υπερβολικά μεγάλα ελλείμματα.

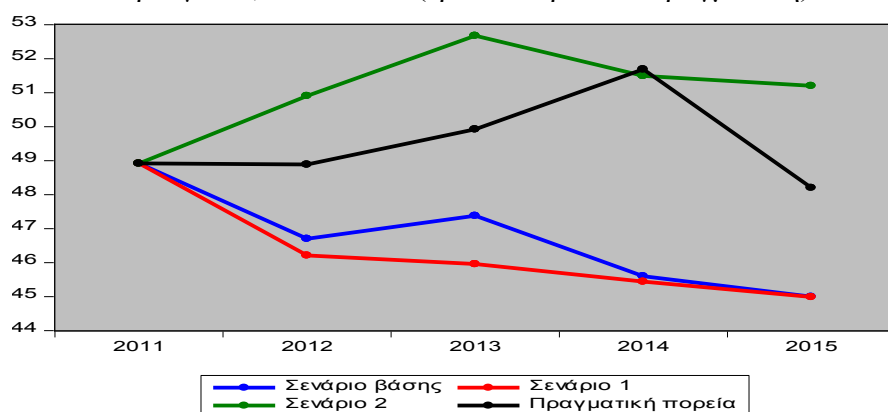
Διάγραμμα Δ.IV.9: Η πορεία των δημοσιονομικών εξόδων (σε δις ευρώ), Πορτογαλία 2011-2015 (τρία σενάρια και πραγματική)

Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Οκτ 12 και WEO, Απρ 21) και επεξεργασία δική μου

Ως αποτέλεσμα, η ύφεση βάθαινε κάθε χρόνο. Πράγματι, σύμφωνα με το Διάγραμμα Δ.IV.10, οι δημόσιες δαπάνες σε ποσοστό του ΑΕΠ, ήταν μεν υψηλότερες από του Σεναρίου 1, όχι όμως σε επίπεδο που θα έπρεπε, έτσι ώστε να αρχίσει έτος με το έτος να αντιστρέφεται η οικονομική πορεία. Σύμφωνα με το Διάγραμμα Δ.IV.9, τα πραγματικά χρήματα που δαπάνησε το κράτος ήταν λιγότερα σε σχέση με τα απαιτούμενα του Σεναρίου 2 για μεγέθυνση, με αποτέλεσμα η ύφεση να βαθαίνει συνεχώς περισσότερο. Το κράτος συνολικά δαπάνησε κατά τα έτη του προγράμματος, 33 δις ευρώ λιγότερα από αυτά που υπέθετε το Σενάριο 2 της μεγέθυνσης (343,46 δις ευρώ έναντι 377,8 δις ευρώ στο Σενάριο 2).

Διάγραμμα Δ.IV.10: Η πορεία των δημοσιονομικών εξόδων ως ποσοστό του ΑΕΠ, Πορτογαλία, 2011-2015 (τρία σενάρια και πραγματική)

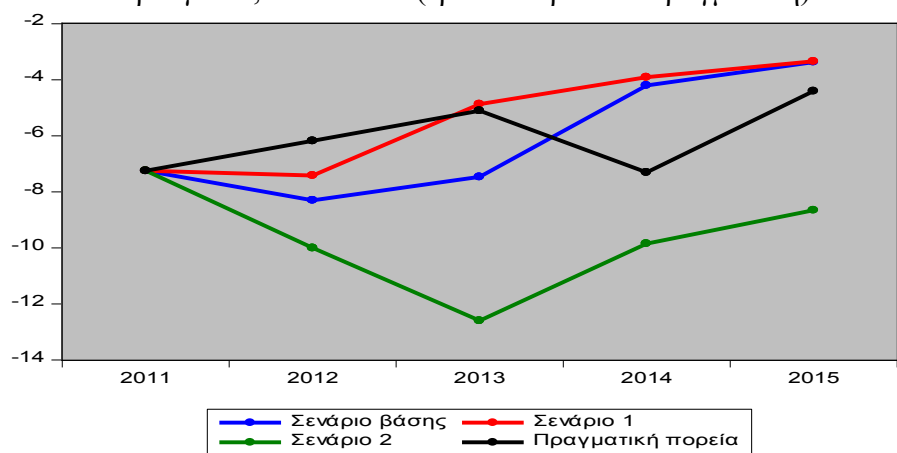

Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Οκτ 12 και WEO, Απρ 21) και επεξεργασία δική μου

Εν γένει η περίπτωση της Πορτογαλίας, φαίνεται να επιβεβαιώνει την ανάλυση του κεφαλαίου 3 για το μέγεθος των πολλαπλασιαστών. Εκκινώντας, από υφεσιακή κατάσταση το πρόγραμμα, αύξησε τη φορολογία με όχι την αναγκαία ταυτόχρονη αύξηση των δαπανών, ώστε οι μεγαλύτεροι πολλαπλασιαστές τους να αρχίσουν να αντιστρέφουν την οικονομική πορεία. Έτσι τελικά, και η ύφεση βάθυνε και οι δημοσιονομικοί στόχοι δεν επετεύχθησαν ποτέ. Σύμφωνα με το Διάγραμμα Δ.IV.12 το δημοσιονομικό αποτέλεσμα ήταν κάτω από τους στόχους του προγράμματος (Σενάριο 1) και προσέγγισε τα επίπεδα του επεκτατικού Σεναρίου 2. Η κατάσταση αυτή ήταν

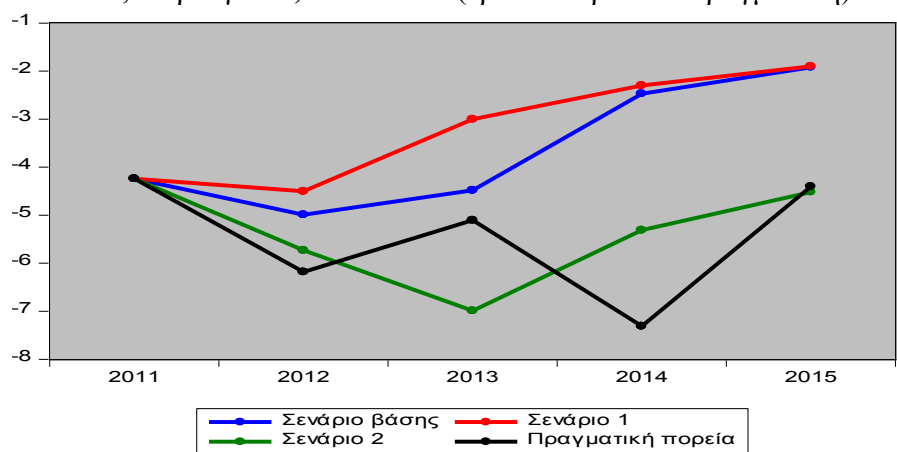
αποτέλεσμα της ύφεσης, χωρίς να αντικατοπτρίζει τα πραγματικά απαιτούμενα ποσά για την επίτευξη μεγέθυνσης. Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα Δ.ΙV.11, ενώ το Σενάριο 2 συνολικά στην τετραετία υπολόγιζε καθαρό έλλειμμα 41,1 δις ευρώ για να υπάρξει μεγέθυνση, στην πραγματικότητα αυτό διαμορφώθηκε στα 23 δις ευρώ, πολύ πιο κοντά στα επίπεδα του Σεναρίου 1 της επίτευξης των δημοσιονομικών στόχων.

Διάγραμμα Δ.ΙV.11: Η πορεία του δημοσιονομικού αποτελέσματος (σε δις ευρώ), Πορτογαλία, 2011-2015 (τρία σενάρια και πραγματική)

Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Οκτ 12 και WEO, Απρ 21) και επεξεργασία δική μου

Διάγραμμα Δ.ΙV.12: Η πορεία του δημοσιονομικού αποτελέσματος ως ποσοστό του ΑΕΠ, Πορτογαλία, 2011-2015 (τρία σενάρια και πραγματική)

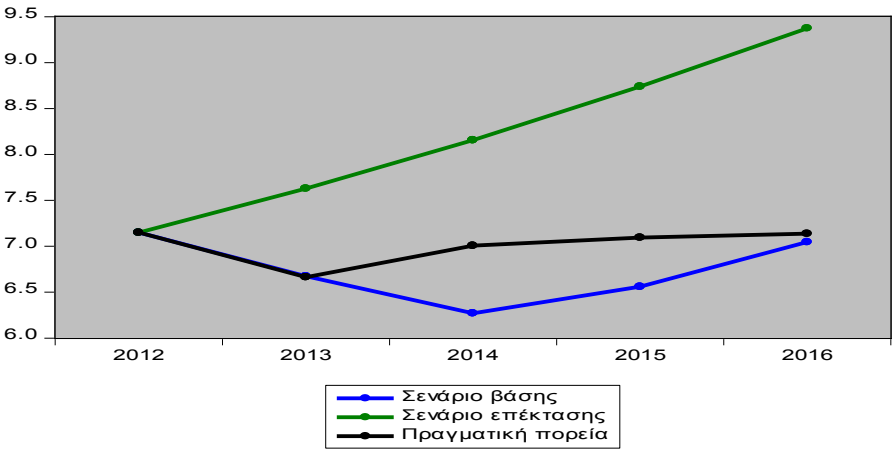
Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Οκτ 12 και WEO, Απρ 21) και επεξεργασία δική μου

4.3 Σύγκριση των ευρημάτων των εναλλακτικών σεναρίων δημοσιονομικής πολιτικής στην Κύπρο

Στην περίπτωση της Κύπρου, η οικονομία κατά το έτος εφαρμογής του προγράμματος, ήταν επίσης σε κατάσταση ύφεσης (-2,43% το 2012). Όπως φαίνεται στον Πίνακα Π.ΙV.3, ο μέσος ρυθμός ανάπτυξης της τετραετίας του προγράμματος ήταν θετικός στο 0,32%, με την ανεργία όμως να σημειώνει αύξηση το ίδιο διάστημα από 11,89% σε 12,95%. Το δημόσιο χρέος, σημείωσε μείωση ως ποσοστό του ΑΕΠ, σε σχέση με την πρόβλεψη του ΔΝΤ, εξαιτίας του θετικού ρυθμού ανάπτυξης,. Τα δημόσια έσοδα σύμφωνα με τα Διαγράμματα Δ.ΙV.13 και Δ.ΙV.14, ήταν γενικά χαμηλότερα από το

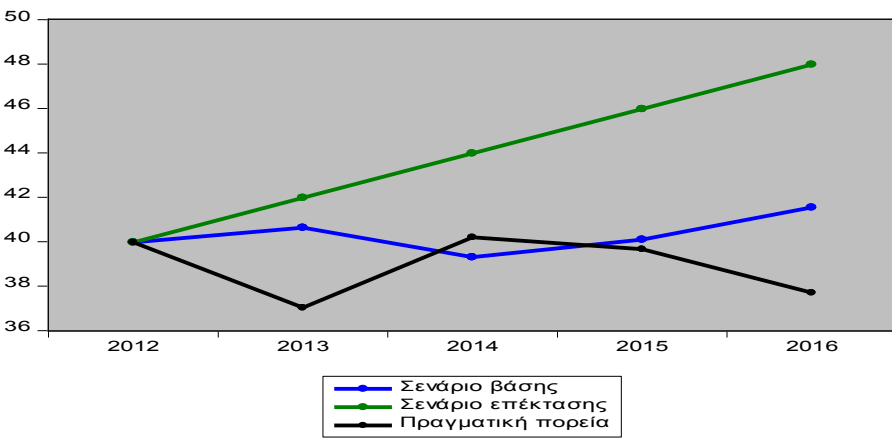
Σενάριο επέκτασης, δεν υπήρχε δηλαδή τόσο ισχυρός περιορισμός στη μεγέθυνση από αυτή την πλευρά⁴⁶.

Διάγραμμα Δ.ΙV.13: Η πορεία των δημοσιονομικών εσόδων (σε δις ευρώ), Κύπρος, 2012-2016 (δύο σενάρια και πραγματική)

Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Οκτ 13 και WEO, Απρ 21) και επεξεργασία δική μου

Διάγραμμα Δ.ΙV.14: Η πορεία των δημοσιονομικών εσόδων ως ποσοστό του ΑΕΠ, Κύπρος, 2012-2016 (δύο σενάρια και πραγματική)

Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Οκτ 13 και WEO, Απρ 21) και επεξεργασία δική μου

⁴⁶ Υπενθυμίζεται ότι όλα τα επεκτατικά σενάρια υπέθεταν αύξηση των δημοσίων δαπανών, αλλά και ταυτόχρονη αύξηση των εσόδων, έτσι ώστε να μην αποκλίνουν, όσο είναι δυνατόν, από το πάντα υπαρκτό περιοριστικό πλαίσιο του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης των κρατών μελών της Ευρωζώνης. Η αύξηση του ΑΕΠ ήταν αποτέλεσμα του μεγαλύτερου κατά απόλυτη τιμή επεκτατικού πολλαπλασιαστική δαπανών σε σχέση με τον περιοριστικό πολλαπλασιαστή φόρων.

Πίνακας Π.ΙV.3: Κύριες μακροοικονομικές και δημοσιονομικές μεταβλητές στην Κύπρο κατά τα έτη 2012 και 2016

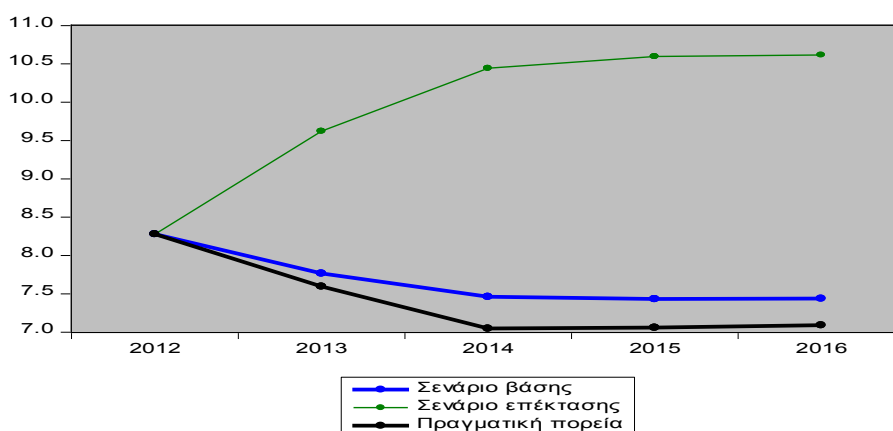
	2016							
	2012 (ΔΝΤ)		Σενάριο βάσης (ΔΝΤ)		Σενάριο επέκτασης		Πραγματική διαμορφωθείσα κατάσταση	
	Δις €	%ΑΕΠ	Δις €	%ΑΕΠ	Δις €	%ΑΕΠ	Δις €	%ΑΕΠ
Έσοδα	7,15	39,98	7,05	41,55	9,37	47,98	7,14	37,71
Έξοδα	8,28	46,28	7,44	43,86	10,62	54,34	7,09	37,47
Δημ. Αποτ.	-1,13	-6,30	-0,39	-2,32	-1,25	-6,36	0,05	0,24
Δημ. Χρέος	15,35	85,82	20,64	121,70	24,47	125,26	19,51	103,06
ΑΕΠ	17,89		16,96		19,54		18,93	
Μέσος ρυθμός Μεταβολής περιόδου 2013-2016	-2.43%		-2,42		1		0,32	
	(αφορά στο έτος 2012)							
Ανεργία	11,89%		17,46%		4,92%		12,95%	

Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Oct 13 και WEO, Apr 21) και επεξεργασία δική μου

Η Κύπρος, εφάρμοσε μια πολιτική πολύ μικρότερης φορολογίας σε σχέση με το Σενάριο επέκτασης που υπολογίστηκε, η οποία ήταν χαμηλότερη ακόμα και από αυτή που υπέθετε αρχικά το ΔΝΤ (Σενάριο βάσης). Αυτό εν μέρει, είχε ως αποτέλεσμα να συγκρατηθεί η υψηλή υφεσιακή πορεία της πρόβλεψης του ΔΝΤ για μέσο ετήσιο ρυθμό -2,42% (βλ. Πίνακα Π.IV.13). Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα Δ.IV.13, συνολικά στην τετραετία του προγράμματος, η Κύπρος συγκέντρωσε έσοδα μόλις 1,35 δις ευρώ περισσότερο από τις προβλέψεις του ΔΝΤ (27,9 δις ευρώ έναντι 26,55 δις ευρώ της πρόβλεψης), έχοντας όμως μέσο ρυθμό ανάπτυξης θετικό, ύψους 0,32%, αναντίστοιχο με την πρόβλεψη για μεγάλη ύφεση μέσου ρυθμού -2,42%. Αντίστοιχα, σε σχέση με το Σενάριο επέκτασης συγκέντρωσε περίπου 6 δις ευρώ λιγότερα (27,9 δις ευρώ έναντι 33,9 δις ευρώ του Σεναρίου της επέκτασης). Η ίδια πορεία των εσόδων αποτυπώνεται και ως ποσοστό του ΑΕΠ (βλ. Διάγραμμα Δ.IV.14), όπου τα δημόσια έσοδα φαίνεται ότι κινήθηκαν πολύ πιο χαμηλά από το Σενάριο επέκτασης. Αυτό υποδεικνύει μια πολύ πιο χαλαρή γενικά φορολογική πολιτική από την πρόβλεψη. Ειδικότερα, τα δημόσια έσοδα της Κύπρου μόνο το 2014, υπήρξαν σε ποσοστό του ΑΕΠ στο επίπεδο του 2012 (έτος έναρξης του προγράμματος), και όλα τα υπόλοιπα έτη αισθητά μειωμένα (βλ. πραγματική πορεία εσόδων στο Διάγραμμα Δ.IV.14).

Από την άλλη πλευρά όμως, σύμφωνα με τα Διαγράμματα Δ.IV.15 και Δ.IV.16 και πάλι δεν υπήρχε το απαιτούμενο υπόβαθρο δαπανών, έτσι ώστε να επιτευχθεί υψηλός ρυθμός μεγέθυνσης αντίστοιχος του Σεναρίου επέκτασης. Αυτό εν μέρει ίσως εξηγεί τη χαμηλότερη μέση ετήσια ανάπτυξη που πραγματικά επετεύχθη, σε σχέση με τον υπολογισμό του Σεναρίου επέκτασης [0,32% έναντι 1%, (βλ. Πίνακα Π.IV.13)].

Διάγραμμα Δ.IV.15: Η πορεία των δημοσιονομικών εξόδων (σε δις ευρώ), Κύπρος, 2012-2016 (δύο σενάρια και πραγματική)

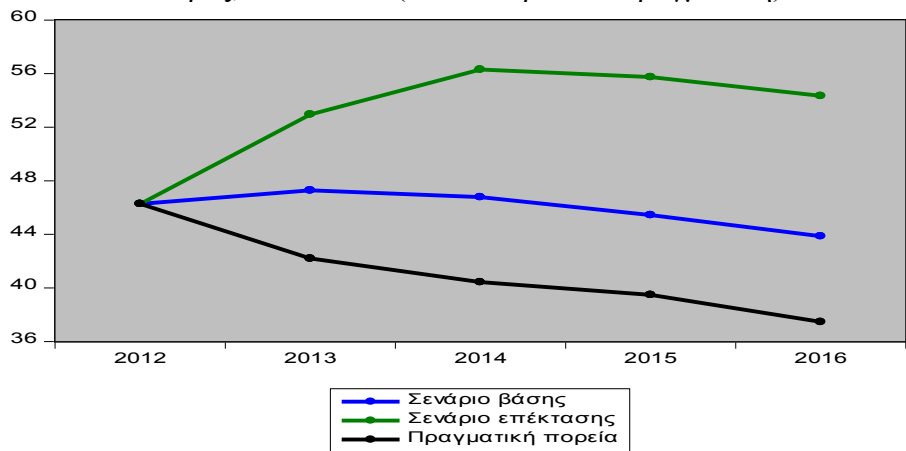

Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Οκτ 13 και WEO, Απρ 21) και επεξεργασία δική μου
Σημείωση : Τα ποσά είναι σε δις ευρώ

Οι δημόσιες δαπάνες, κινήθηκαν πολύ χαμηλότερα από το ύψος για το οποίο υποθέσαμε στο Σενάριο επέκτασης, ότι θα μπορούσε να αντιστραφεί η πορεία και να επιτευχθεί ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης 1%. Η Κύπρος προέβη σε περικοπές δαπανών, μεγαλύτερες ακόμα και από την πρόβλεψη του ΔΝΤ (Σενάριο βάσης), οι οποίες εν τέλει διαμορφώθηκαν πολύ πιο κάτω από αυτές που υπέθετε το Σενάριο επέκτασης ότι απαιτούνται, προκειμένου να επιτευχθεί ένας ικανός ρυθμός ανάπτυξης 1%. Ειδικότερα, όπως φαίνεται στο Διάγραμμα Δ.IV.15 οι συνολικές δημόσιες δαπάνες στην τετραετία του προγράμματος ήταν 28,8 δις ευρώ, ενώ το Σενάριο της επέκτασης υπολόγιζε απαιτούμενες συνολικές δαπάνες 41,28 δις ευρώ. Βέβαια, με δεδομένο ότι υπήρχε

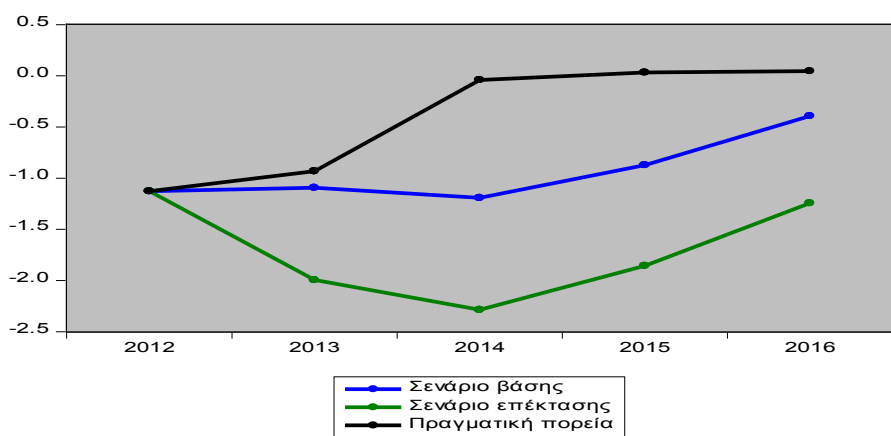
χαλαρότερη φορολογική πολιτική απ αυτή του Σεναρίου επέκτασης, θα απαιτούνταν και μικρότερη σχετικά αύξηση των δημοσίων δαπανών, απ αυτή που υπέθεσε το Σενάριο επέκτασης. Οι δημόσιες δαπάνες όμως, ήταν υπερβολικά χαμηλές, χαμηλότερες ακόμα και από αυτές της πρόβλεψης του ΔΝΤ. Αντίστοιχη εικόνα για τις δημόσιες δαπάνες δίνει και το Διάγραμμα Δ.ΙV.16, ως ποσοστό του ΑΕΠ. Εν γένει, η Κύπρος, μείωσε τους φόρους της, μείωσε όμως υπερβολικά και τις δαπάνες της.

Διάγραμμα Δ.ΙV.16: Η πορεία των δημοσιονομικών εξόδων ως ποσοστό του ΑΕΠ, Κύπρος, 2012-2016 (δύο σενάρια και πραγματική)

Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Οκτ 13 και WEO, Απρ 21) και επεξεργασία δική μου

Διάγραμμα Δ.ΙV.17: Η πορεία του δημοσιονομικού αποτελέσματος (σε δις ευρώ), Κύπρος, 2012-2016 (δύο σενάρια και πραγματική)

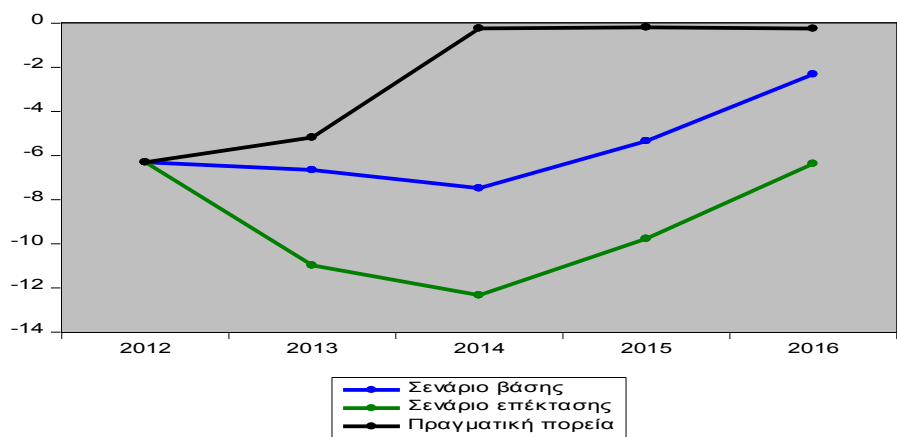

Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Οκτ 13 και WEO, Απρ 21) και επεξεργασία δική μου

Τελικά, οι στόχοι του προγράμματος, όσον αφορά το δημοσιονομικό έλλειμμα, υπερκαλύφθηκαν, με το κόστος που αναφέρθηκε στο ρυθμό ανάπτυξης (μόλις 0,32% σε σχέση με το 1% του Σεναρίου επέκτασης). Σύμφωνα με το Διάγραμμα Δ.ΙV.17, ενώ το Σενάριο της επέκτασης υπολόγιζε συνολικό έλλειμμα στην τετραετία του προγράμματος ύψους -7,38 δις ευρώ, στην πραγματικότητα αυτό διαμορφώθηκε στα -0,89 δις ευρώ, κυρίως εξαιτίας της πολύ πιο περιοριστικής πολιτικής από την πλευρά των δαπανών. Αντίστοιχη ήταν η πορεία του δημοσιονομικού αποτελέσματος και ως ποσοστό του ΑΕΠ, με την Κύπρο να εξισορροπεί το δημοσιονομικό αποτέλεσμα της, σύμφωνα με το

Διάγραμμα Δ.ΙV.18, σε αναντιστοιχία με την πολιτική του Σεναρίου επέκτασης, που υπολόγιζε μεγάλη αύξηση του δημοσιονομικού ελλείμματος.

Διάγραμμα Δ.ΙV.18: Η πορεία του δημοσιονομικού αποτελέσματος ως ποσοστό του ΑΕΠ, Κύπρος, 2012-2016 (δύο σενάρια και πραγματική)

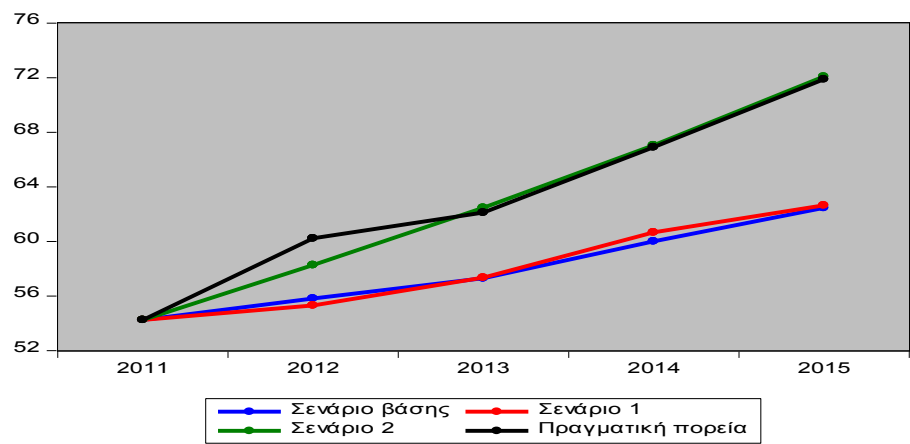
Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Οκτ 13 και WEO, Απρ 21) και επεξεργασία δική μου

4.4 Σύγκριση των ευρημάτων των εναλλακτικών σεναρίων δημοσιονομικής πολιτικής στην Ιρλανδία

Η Ιρλανδία αποτελεί μια διαφορετική περίπτωση, καθώς εκκινούσε το πρόγραμμα της από θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης. Όπως φαίνεται στον Πίνακα Π.ΙV.4, ο ρυθμός αύξησης του πραγματικού ΑΕΠ, είχε διαμορφωθεί το 2011 στο 1,43%. Επιπλέον, στο τέλος του προγράμματος, ο μέσος ρυθμός ανάπτυξης της τετραετίας είχε διαμορφωθεί στο 8,95%, με την ανεργία, να πέφτει σε σχέση με το 2011 4,5% περίπου. Το χρέος, αν και αυξήθηκε σε απόλυτο νούμερο μειώθηκε αισθητά ως ποσοστό του ΑΕΠ, εξαιτίας της αύξησης του παρονομαστή (ΑΕΠ).

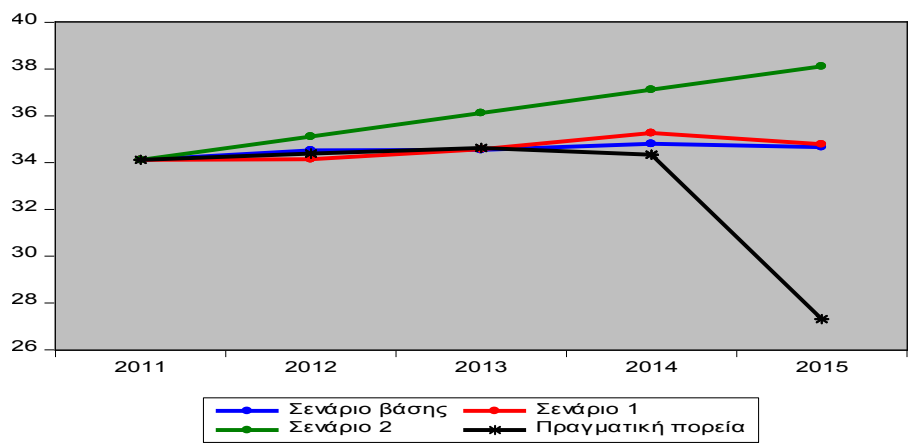
Τα δημόσια έσοδα σε ποσοστό του ΑΕΠ, κινήθηκαν πολύ χαμηλά, όπως φαίνεται στο Διάγραμμα Δ.ΙV.20, με αποκορύφωμα το 2015, τελευταίο έτος του προγράμματος, όπου ο πρωτοφανής ρυθμός ανάπτυξης 25,3% του συγκεκριμένου έτους, τα κατέβασε στο 27% του ΑΕΠ. Σε απόλυτα νούμερα, τα έσοδα βρίσκονταν στο επίπεδο του Σεναρίου 2. Ειδικότερα, σύμφωνα με το Διάγραμμα Δ.ΙV.19, το πραγματικό ύψος δηλαδή των δημοσίων εσόδων, προσεγγίζει αυτό του αναπτυξιακού Σεναρίου 2 της προσομοίωσης (περίπου 260 δις ευρώ στην τετραετία), πλην όμως σε ποσοστό του ΑΕΠ, τα έσοδα ήταν τελικά πολύ χαμηλότερα, εξαιτίας του υπερβολικά υψηλού ρυθμού ανάπτυξης της Ιρλανδικής οικονομίας.

Διάγραμμα Δ.IV.19: Η πορεία των δημοσιονομικών εσόδων (σε δις ευρώ), Ιρλανδία, 2011-2015 (τρία σενάρια και πραγματική)

Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Οκτ 12 και WEO, Απρ 21) και επεξεργασία δική μου

Διάγραμμα Δ.IV.20: Η πορεία των δημοσιονομικών εσόδων ως ποσοστό του ΑΕΠ, Ιρλανδία, 2011-2015 (τρία σενάρια και πραγματική)

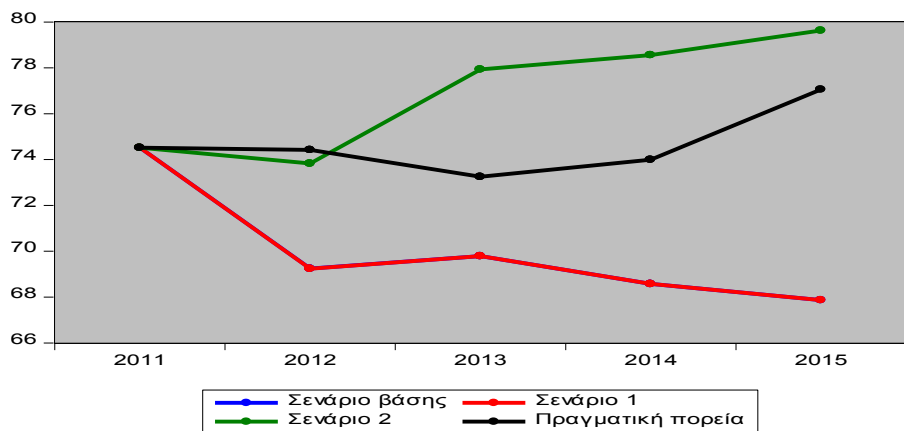
Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Οκτ 12 και WEO, Απρ 21) και επεξεργασία δική μου

Πίνακας Π.ΙV.4 Κύριες μακροοικονομικές και δημοσιονομικές μεταβλητές στην Ιρλανδία κατά τα έτη 2011 και 2015

	2015									
	2011 (ΔΝΤ)		Σενάριο βάσης (ΔΝΤ)		Σενάριο 1 (Λιτότητα)		Σενάριο 2 (μεγέθυνση)		Πραγματική διαμορφωθείσα κατάσταση	
	Δις €	%ΑΕΠ	Δις €	%ΑΕΠ	Δις €	%ΑΕΠ	Δις €	%ΑΕΠ	Δις €	%ΑΕΠ
Έσοδα	54,25	34,12%	62,46	34,66%	62,65	34,79%	72,09	38,12%	71,88	27,31%
Έξοδα	74,52	46,87%	67,87	37,66%	67,87	37,69%	79,63	42,11%	77,06	29,28%
Δημ. Αποτ.	-20,3	-12,8%	-5,41	-3%	-5,22	-2,9%	-7,54	-3,99%	-5,18	-1,97%
Δημ. Χρέος	169,3	106,5%	207,17	114,9%	206,8	114,83%	217,4	114,93%	201,6	76,61%
ΑΕΠ	158,99		180,20		180,09		189,12		263,19	
Μέσος ρυθμός Μεταβολής (2012- 2015)	1,43%		1,77%		1,75%		3,00%		8,82%	
	(αφορά στο Έτος 2011)									
Ανεργία	14,39%		13,1%		13,15%		8,79%		9,95%	

Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Oct 12 και WEO, Apr 21) και επεξεργασία δική μου

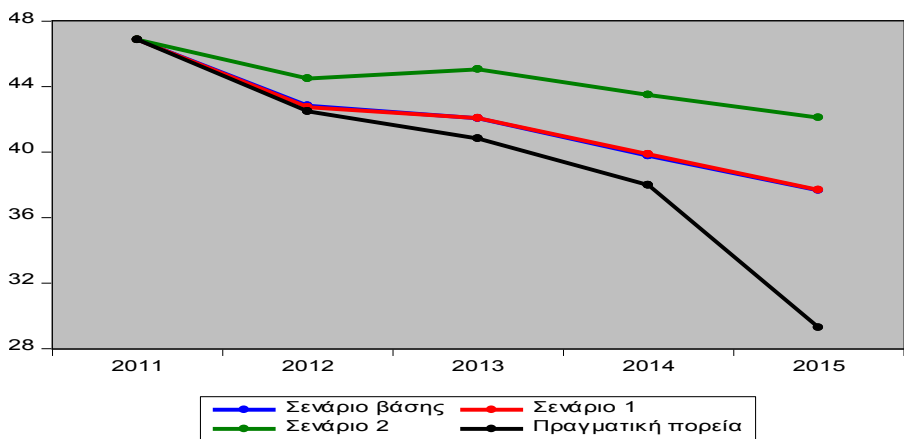
Διάγραμμα Δ.IV.21: Η πορεία των δημοσιονομικών εξόδων (σε δις ευρώ), Ιρλανδία, 2011-2015 (τρία σενάρια και πραγματική)

Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Οκτ 12 και WEO, Απρ 21) και επεξεργασία δική μου

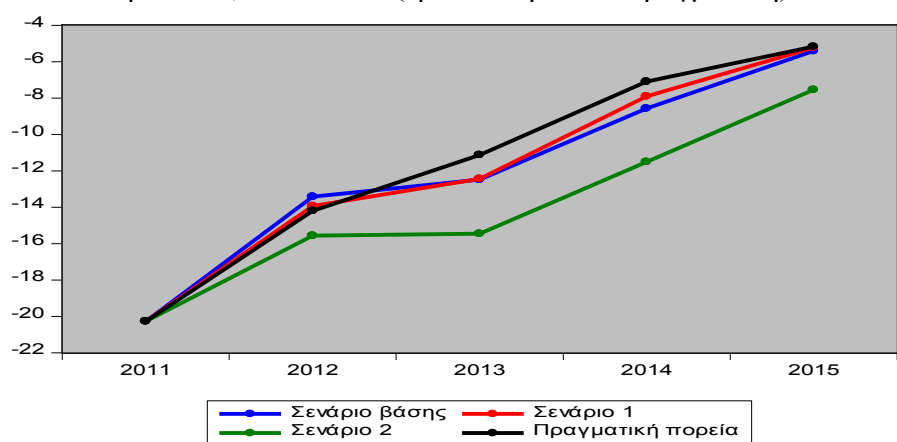
.Κάτι αντίστοιχο ισχύει και για τις δημόσιες δαπάνες. Το κράτος δαπανούσε χρηματικά ποσά, περίπου όπως στο Σενάριο 2, όπως φαίνεται και στο Διάγραμμα Δ.IV.21(298 δις ευρώ στην τετραετία του προγράμματος, έναντι 309 δις ευρώ που προέβλεπε το Σενάριο 2), όμως ο πολύ υψηλός ρυθμός ανάπτυξης τα κρατούσε χαμηλά σε ποσοστό του ΑΕΠ (βλ. Διάγραμμα Δ.IV.22).

Διάγραμμα Δ.IV.22: Η πορεία των δημοσιονομικών εξόδων ως ποσοστό του ΑΕΠ, Ιρλανδία, 2011-2015 (τρία σενάρια και πραγματική)

Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Οκτ 12 και WEO, Απρ 21) και επεξεργασία δική μου

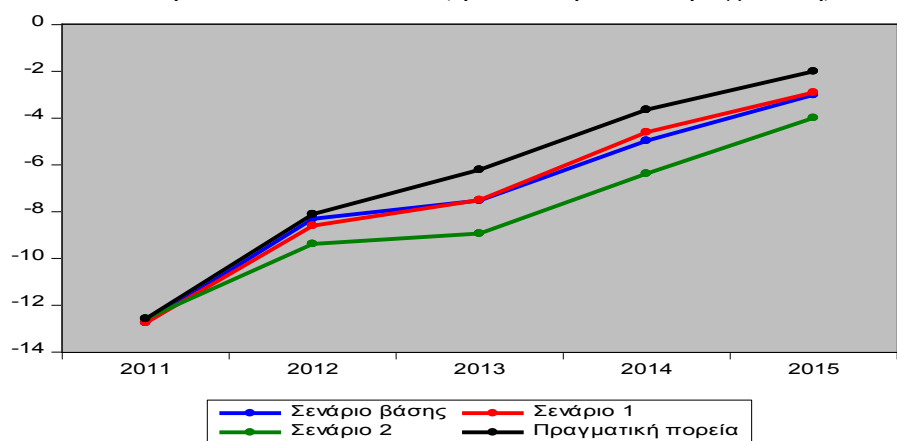
Διάγραμμα Δ.IV.23: Η πορεία του δημοσιονομικού αποτελέσματος (σε δις ευρώ), Ιρλανδία, 2011-2015 (τρία σενάρια και πραγματική)

Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Οκτ 12 και WEO, Απρ 21) και επεξεργασία δική μου

Τελικά, η Ιρλανδία υπερέκλυψε τους δημοσιονομικούς στόχους του προγράμματος της, όπως φαίνεται στα Διαγράμματα Δ.IV.23 και Δ.IV.24. Ειδικότερα, σύμφωνα με το Διάγραμμα Δ.IV.23, το δημοσιονομικό έλλειμμα, μειώθηκε πολύ περισσότερο, από την πρόβλεψη του επεκτατικού Σεναρίου 2 (συνολικός καθαρός δανεισμός 37,59 δις ευρώ στην τετραετία του προγράμματος, έναντι 50,06 δις ευρώ που προέβλεπε το Σενάριο 2). Αντίστοιχη ήταν η πορεία του δημοσιονομικού αποτελέσματος και ως ποσοστό του ΑΕΠ (βλ. Διάγραμμα Δ.IV.24), με τον πολύ υψηλό ρυθμό μεγέθυνσης να υποβοηθάει τη μείωση του ελλείμματος και να οδηγεί στην υπερέκλυψη για κάθε έτος των δημοσιονομικών στόχων του προγράμματος της χώρας. Η πορεία της χώρας δεν επιβεβαίωσε τη θεωρία για υψηλούς δημοσιονομικούς πολλαπλασιαστές.

Διάγραμμα Δ.IV.24: Η πορεία του δημοσιονομικού αποτελέσματος ως ποσοστό του ΑΕΠ, Ιρλανδία, 2011-2015 (τρία σενάρια και πραγματική)

Πηγή : ΔΝΤ (WEO, Οκτ 12 και WEO, Απρ 21) και επεξεργασία δική μου

4.5 Συμπεράσματα

Η δημοσιονομική πολιτική φαίνεται να επηρεάζει την οικονομική πορεία του κράτους. Για την περίπτωση της Ελλάδας και της Πορτογαλίας, τα αποτελέσματα ήταν εμφανέστερα και συμβατά με τις προσομοιώσεις. Οι δημοσιονομικοί πολλαπλασιαστές ήταν όντως υψηλοί και επηρέασαν αρνητικά την πορεία των οικονομιών τους. Η Ελλάδα εφάρμοσε μια πολιτική αυστηρής λιτότητας, όμοια με αυτή που υπέθετε το Σενάριο 1 της δημοσιονομικής συρρίκνωσης, προκαλώντας μια έντονη και παρατεταμένη οικονομική ύφεση. Παρά το γεγονός ότι τόσο οι δαπάνες, όσο και οι φόροι μεταβλήθηκαν σε σχέση με τις αρχικές προβλέψεις του ΔΝΤ στη λογική των μεταβολών που υποθέσαμε στο Σενάριο 1 της λιτότητας, έχοντας παρόμοια αποτελέσματα στην οικονομική πορεία.

Αντίστοιχη και πιο εμφανής, ήταν και η περίπτωση της Πορτογαλίας, όπου η πολλαπλασιαστική λειτουργία της συρρίκνωσης δαπανών και φόρων, βάθυνε χρόνο με το χρόνο την ύφεση βυθίζοντας την οικονομία. Και σε αυτή την περίπτωση, οι αποκλίσεις από τις αρχικές προβλέψεις του ΔΝΤ, ακολούθησαν τη λογική του Σεναρίου 1, έχοντας όμως πιο βαθιά αποτελέσματα συρρίκνωσης, με αποτέλεσμα η Πορτογαλία να μην πιάσει τους δημοσιονομικούς στόχους εξαιτίας, της ύφεσης.

Η περίπτωση της Κύπρου, ήταν ενδιαμέση. Το Σενάριο επέκτασης που υποθέσαμε απαιτούσε πολύ υψηλές δαπάνες, έχοντας όμως λάβει υπόψη του και υψηλή φορολογία (περιοριστική για την οικονομική μεγέθυνση), την οποία η Κύπρος δεν εφάρμοσε. Εφάρμοσε όμως, μεγάλες περικοπές δαπανών, οι οποίες δεν επέτρεψαν την οικονομική μεγέθυνση να φτάσει στα επίπεδα που υπέθετε το Σενάριο 3 της δημοσιονομικής επέκτασης. Παρ' όλα αυτά επετεύχθη ένας θετικός μέσος ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης στην Κύπρο, αν και όχι ο αναμενόμενος. Η Κύπρος, ανήκοντας στις περιπτώσεις στις οποίες επιβεβαιώνεται η υπόθεση του υψηλότερου πολλαπλασιαστή δαπανών σε σύγκριση με τον πολλαπλασιαστή φόρων, η σχετικά μεγαλύτερη μείωση των δαπανών, σε σχέση με την περικοπή φόρων είχε συνολικά αρνητικές επιδράσεις στην οικονομική ανάκαμψη. Ο θετικός μέσος ρυθμός μεταβολής του Πραγματικού ΑΕΠ (0,32%) που πέτυχε η Κύπρο οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στις επιδόσεις της κυπριακής οικονομίας κατά το τελευταίο έτος του προγράμματος το 2016, κατά τη διάρκεια του οποίου το Πραγματικό ΑΕΠ αυξήθηκε σε σύγκριση με τον προηγούμενο χρόνο 6,44%. Αντιθέτως όμως τα δύο πρώτα έτη εφαρμογής του προγράμματος, υπήρξαν εντόνως υφεσιακά για την Κυπριακή οικονομία, με ρυθμούς το 2013 και το 2014 ύψους -6,56% και -1,83% αντίστοιχα.

Η Ιρλανδία συνιστά ειδική περίπτωση, δεδομένου ότι γνώρισε κατά την διάρκεια του προγράμματος υπερβολικά υψηλούς ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης. Τα δημόσια έσοδα και οι δημόσιες δαπάνες της χώρας, κινήθηκαν ακριβώς στα επίπεδα που υποθέσαμε στο επεκτατικό Σενάριο 2, επιβεβαιώνοντας το ως προς την αναπτυξιακή πορεία του. Παρ' όλα αυτά, ο πραγματικός ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης ήταν πολύ μεγαλύτερος από τον αναμενόμενο στο πλαίσιο του σεναρίου αυτού. Η οικονομία της όμως, ήταν σε μεγέθυνση από την αρχή της εφαρμογής του προγράμματος δημοσιονομικής προσαρμογής. Η ανάλυση μας στην συγκεκριμένη χώρα βασίστηκε στην υπόθεση των υψηλών πολλαπλασιαστών, οι οποίοι δικαιολογούνται κυρίως σε περιόδους οικονομικής ύφεσης και όχι μεγέθυνσης, όπως έχει ήδη επισημανθεί στα πρώτα κεφάλαια της διπλωματικής αυτής εργασίας.

Με βάσει τα εμπειρικά αυτά ευρήματα καταλήγουμε στα εξής συμπεράσματα.

Πρώτον, η πιστή εφαρμογή των δημοσιονομικών μέτρων λιτότητας, είχε ένα ισχυρό περιοριστικό αποτέλεσμα στις οικονομίες που βρίσκονταν σε ύφεση και δεν μείωσε τους υψηλούς δείκτες ανεργίας. Η οικονομική ύφεση ήταν ιδιαίτερα έντονα στην περίπτωση

της Πορτογαλίας και της Ελλάδας, με την Κύπρο να εφαρμόζει μια ενδιάμεση πολιτική και να επιτυγχάνει μια μέτρια οικονομική μεγέθυνση σε βάθος τετραετίας. Η Ιρλανδική οικονομία, ευρισκόμενη εξαρχής σε αναπτυξιακή πορεία συνέχισε να επεκτείνεται σημαντικά κατά τη διάρκεια του δικού της προγράμματος,

Δεύτερον, η δημοσιονομική πολιτική, μπορεί συνιστά ένα αποτελεσματικό μέσο για την αντιστροφή της οικονομικής συγκυρίας σε χώρες με ύφεση. Η οικονομική πορεία των κρατών που εφάρμοσαν προγράμματα λιτότητας, είχε κοινά χαρακτηριστικά με τις προσομοιώσεις οικονομικής πορείας, που βασίστηκαν σε ένα μοντέλο το οποίο υπέθετε υψηλούς δημοσιονομικούς πολλαπλασιαστές. Οι ισχυρότερες συσχετίσεις, βρέθηκαν για τις χώρες που είχαν ύφεση στην αρχή του προγράμματος τους. Αυτό, συμφωνεί με την θεωρητική παραδοχή ότι οι δημοσιονομικοί πολλαπλασιαστές είναι μεγαλύτεροι σε περιόδους ύφεσης και μικρότεροι σε περιόδους οικονομικής μεγέθυνσης. Εν γένει, τα εμπειρικά αποτελέσματα της παρούσας έρευνας δικαιολογούν την ιδέα ότι οποιαδήποτε δημοσιονομική προσαρμογή θα πρέπει να περιμένει έως ότου μια χώρα έχει επιστρέψει σε αναπτυξιακή πορεία και μειώσει αρκετά την ανεργία της. Ακόμα και αν το έλλειμμα ενός έτους είναι υψηλό, αν η χώρα βρίσκεται σε κατάσταση ύφεσης δε φαίνεται να υπάρχουν στοιχεία που να δικαιολογούν την άμεση δημοσιονομική προσαρμογή. Αντίθετα, ίσως πρέπει το εν λόγω έλλειμμα, να αυξηθεί ακόμα περισσότερο, μέχρις ότου επιστρέψει η ανάπτυξη και μειωθεί η ανεργία. Η οικονομική μεγέθυνση άλλωστε, θα οδηγούσε σε μεγαλύτερα δημόσια έσοδα και μικρότερα κυκλικά έξοδα (Uxo et.al, 2018). Η ίδια η αποδέσμευση από ετήσιους δημοσιονομικούς στόχους θα άφηνε τις οικονομίες να ανασάνουν και θα βελτίωνε το οικονομικό κλίμα και τις προσδοκίες (Uxo et.al, 2018).

Ως συνέπεια των δύο ανωτέρων πορισμάτων συνάγεται ότι πρόταση πολιτικής ότι οι δημοσιονομικοί πολλαπλασιαστές σε περιόδους ύφεσης είναι όντως υψηλοί και συμβατοί με τις εκτιμήσεις που χρησιμοποιήθηκαν στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας και ως εκ τούτου διαφαίνεται ότι η επεκτατική δημοσιονομική πολιτική καθίσταται εν γένει χρήσιμο εργαλείο για την αντιμετώπιση της οικονομικής ύφεσης. Αντιθέτως η επιβολή εξ αρχής δημοσιονομικών κανόνων που πρέπει να τηρούνται κάθε έτος και ανεξάρτητα από την οικονομική κατάσταση ενός Έθνους δεν αποδεικνύεται από τα εμπειρικά δεδομένα μια ορθολογική πολιτική επιλογή. Όπως επισημαίνει ο Sawyer (2013) η ορθή λειτουργία της Ευρωζώνης προϋποθέτει την απεμπλοκή από «αυθαίρετους» δημοσιονομικούς κανόνες και καθστά αναγκαί την αξιοποίηση συνολικά στο επίπεδο της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης, του εργαλείου της δημοσιονομικής πολιτικής με τη δημιουργία κοινού Ευρωπαϊκού προϋπολογισμού, με κεντρική σχεδίαση και εκτέλεση, και στόχο την εξισορρόπηση της οικονομικής λειτουργίας των κρατών-μελών. Σύμφωνα με την εναλλακτική αυτή, και στο πνεύμα της παρούσας εργασίας, τα δημοσιονομικά ελλείμματα, δημιουργούνται ως αποτέλεσμα των οικονομικών κρίσεων και δεν είναι το αίτιο τους, αλλά αντιθέτως πηγάζουν από ανισορροπίες στα εξωτερικά ισοζύγια και από το πλεόνασμα αποταμιεύσεων σε σχέση με τις επενδύσεις. Πρέπει επομένως, μια κεντρική Ευρωπαϊκή αρχή να διαχειρίζεται τον συνολικό προϋπολογισμό της Ένωσης, μοιράζοντας τον όπως είναι αναγκαίο προκειμένου να θεραπεύει τέτοιου είδους ανισότητες. Λαμβάνοντας υπόψη ότι η πλήρης κατάργηση των δημοσιονομικών κανόνων και η εκτέλεση δημοσιονομικής πολιτικής στο επίπεδο της Ένωσης, προσκρούει σε πολλά θεσμικά και κοινωνικά εμπόδια, θα μπορούσε να συζητηθεί η θέσπιση όχι αυστηρών ετήσιων αλλά μόνο μεσομακροπρόθεσμων δημοσιονομικών κανόνων σε ορίζοντα για παράδειγμα δεκαετίας ή εικοσαετίας.

Επίλογος

Η διπλωματική εργασία, ασχολήθηκε με τη χρήση του εργαλείου της δημοσιονομικής πολιτικής σε περιόδους ύφεσης για την τόνωση υφεσιακών οικονομιών, στο πνεύμα της Κεϋνσιανής θεωρίας, και της ετερόδοξης Μετακεϋνσιανής σχολής οικονομικών που υποστηρίζει τέτοιου είδους πολιτικές. Με βάση εκτιμήσεις για το ύψος των δημοσιονομικών πολλαπλασιαστών, η παρούσα έρευνα χρησιμοποίησε ένα μοντέλο εξισώσεων, με το οποίο υπολόγιζε, για τις Ευρωπαϊκές οικονομίες που υπέγραψαν πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής στο πλαίσιο της Ευρωζώνης, την απόκλιση της πορείας τους από μια αρχική πρόβλεψη, μόνο μεταβάλλοντας το ύψος των δημοσίων δαπανών και των δημοσίων εσόδων, με σκοπό να επιτευχθούν συγκεκριμένοι στόχοι.

Η ίδια μεθοδολογία είχε ακολουθηθεί από τους Uxo et.al (2017) και Uxo et.al (2018), με στόχο να αμφισβητήσουν την ανάγκη μιας περιοριστικής δημοσιονομικής πολιτικής που είχε εξαγγείλει η Ισπανική κυβέρνηση το 2016 με ορίζοντα τετραετίας. Ειδικότερα, οι προαναφερόμενοι ερευνητές προχώρησαν στην αξιολόγηση της επίδρασης των δημοσιονομικών πολιτικών στην οικονομική μεγέθυνση εκλαμβάνοντας ως σενάριο βάσης τις προβλέψεις του ΔΝΤ τους έτους 2016 για την πορεία της Ισπανικής οικονομίας.

Στην παρούσα διπλωματική εργασία διερευνάται υπό την ίδια οπτική η πορεία των περιφερειακών κρατών (Ελλάδα, Πορτογαλία, Κύπρος, Ιρλανδία), που εφαρμόσαν προγράμματα δημοσιονομικής προσαρμογής. Ειδικότερα όσον αφορά την Ελλάδα αξιολογήθηκε το τρίτο πρόγραμμα προσαρμογής του 2015 και εξετάστηκαν οι επιπτώσεις στην οικονομική μεγέθυνση που μπορεί να επέφερε η υιοθέτηση μιας επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής. Συγκεκριμένα, χρησιμοποιώντας τις προβλέψεις που είχε κάνει το ΔΝΤ, κατά το έτος υπογραφής του προγράμματος της κάθε χώρας, οι οποίες ονομάστηκαν Σενάριο βάσης, και με τη χρήση του μοντέλου εξισώσεων, δημιουργήθηκαν για κάθε οικονομία δυο διαφορετικά σενάρια δημοσιονομικής λειτουργίας.

Το πρώτο σενάριο, υπολόγιζε τις απαιτούμενες αποκλίσεις από το Σενάριο βάσης, στα δημοσιονομικά μεγέθη κάθε χώρας, προκειμένου να επιτυγχάνονταν απολύτως ο στόχος της πορείας του δημοσιονομικού ελλείμματος, σύμφωνα με το πρόγραμμα της. Αυτό το συντηρητικό σενάριο λιτότητας ονομάστηκε Σενάριο 1. Το δεύτερο Σενάριο, υπολόγιζε τις απαιτούμενες αποκλίσεις από το Σενάριο βάσης, προκειμένου να επιτυγχάνονταν για κάθε κράτος, ένας ρεαλιστικός ετήσιος ρυθμός μεγέθυνσης. Το πιο επεκτατικό αυτό σενάριο το ονομάστηκε Σενάριο 2. Στη συνέχεια, επεκτείνοντας τη μελέτη των Uxo et.al (2017) και Uxo et.al (2018), ελέγχθηκε η πραγματική πορεία κάθε οικονομίας από αυτές που μελετήθηκαν, κατά τα έτη εφαρμογής του προγράμματος της. Στόχος ήταν να διαπιστωθεί, κατά πόσο είναι πραγματικά χρήσιμο το εργαλείο της δημοσιονομικής πολιτικής, βλέποντας προς τα πού κινήθηκαν τα δημοσιονομικά μεγέθη και αν τα τελικά οικονομικά στοιχεία κάθε κράτους, ήταν συμβατά με κάποιο από τα σενάρια. Αν εν γένει η δημοσιονομική πολιτική, περιοριστική ή επεκτατική, όντως επηρεάζει μια οικονομία και πότε. Σε γενικό πλαίσιο, για κάθε μια από τις υπό τις μελέτη περιπτώσεις, όταν η οικονομία ξεκινούσε από ύφεση, η πραγματική πορεία της οικονομίας, έδειξε να ακολουθεί την πορεία κάποιου εκ των δύο σεναρίων. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι οι δημοσιονομικοί πολλαπλασιαστές υπήρξαν πράγματι υψηλοί και η πορεία των υπό μελέτη οικονομιών επηρεάστηκε από τη δημοσιονομική πολιτική. Το γενικό συμπέρασμα που εξάγεται, είναι ότι κάθε κυβέρνηση, πρέπει να χρηματοδοτεί το κράτος με τις απαιτούμενες δημόσιες δαπάνες ή να μειώνει τους φόρους, προκειμένου να σταθεροποιεί την οικονομία, ειδικά όταν αυτή βρίσκεται σε ύφεση, και ανεξάρτητα από το ύψος των δαπανών και φόρων σε σχέση με το ΑΕΠ (άρα και το τελικό δημοσιονομικό έλλειμμα). Η επιλογή αφορά στην προτεραιοποίηση. Η λιτότητα,

εμφανίζεται συνεχώς ως αναπόφευκτη, ενώ προτάσεις για πιο επεκτατικές πολιτικές με στόχο την ανάπτυξη και τη δημιουργία θέσεων εργασίας, αλλά και άλλους κοινωνικούς και δομικούς σκοπούς, εμφανίζονται ως ουτοπική σκέψη. Ειδικά για τα κράτη μέλη της Ευρωζώνης, που μελέτησε η διπλωματική υφίσταται ο νομικός περιορισμός που πηγάζει από τους δημοσιονομικούς κανόνες του Προγράμματος Σταθερότητας και Ανάπτυξης, αποτρέποντας τα κράτη που χρειάζονται τέτοιες πολιτικές να τις εφαρμόσουν. Επομένως, για τις χώρες οι οποίες υποφέρουν από υψηλή ανεργία και ύφεση, προτείνεται η αλλαγή της πολιτικής και η εστίαση σε πιο κοινωνικά φιλικές και διαρθρωτικές πολιτικές. Είναι σημαντικό να τονιστεί όμως, ότι η οικονομική μεγέθυνση, όταν επιτυγχάνεται, ακόμα και με τη συνεισφορά της δημοσιονομικής πολιτικής, πρέπει να διασφαλίζεται σε μια σταθερή και μακροχρόνια δομή.

Συνοψίζοντας, η δημοσιονομική πολιτική, μπορεί να συνεισφέρει στην αντιστροφή της οικονομικής πορείας, και η πολιτική λιτότητας ιδιαίτερα σε περιόδους ύφεσης πρέπει να αποφεύγεται, ανεξάρτητα από τη δημοσιονομική κατάσταση της χώρας εκείνης της περιόδου. Ωστόσο η δημοσιονομική πολιτική δεν είναι από μόνη της επαρκής για την επίτευξη στέρεας και μακροχρόνιας οικονομικής μεγέθυνσης, αλλά συνιστά απλώς ένα επιπλέον χρήσιμο εργαλείο μιας κυβέρνησης. Από κει και πέρα, απαιτείται η δημιουργία μιας στερεής βάσης, που περιλαμβάνει τον εκσυγχρονισμό της παραγωγικής βάσης ή οποιεσδήποτε άλλες αναπτυξιακές ενέργειες, η μελέτη των οποίων εκφεύγει του θέματος της παρούσας μελέτης. Όσον αφορά δε την Ελλάδα, δεδομένου ότι η παραγωγική της βάση χαρακτηρίζεται από τομείς χαμηλής προστιθέμενης αξίας και παραγωγικότητας, νέες βιομηχανικές πολιτικές εκσυγχρονισμού της παραγωγικής δομής και βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας είναι πάντα απαραίτητες. Για να επιτευχθούν όμως τέτοιες πολιτικές απαιτείται εν περιβάλλον φιλικό προς τις επενδύσεις, που φυσικά δε μπορούν να ευοδωθούν υπό καθεστώς δημοσιονομικής λιτότητας (Uxo et.al, 2018). Τέλος, αξίζει αναφοράς μια επίπτωση της δημοσιονομικής λιτότητας που συνήθως δε λαμβάνεται υπόψη σε αυστηρό οικονομικό πλαίσιο. Αφορά στην κοινωνική της πλευρά, δηλαδή στην υγεία, την παιδεία, τις κοινωνικές υπηρεσίες κλπ. Στην Ελλάδα, τη δεκαετία 2010-2018, με τα τρία συνεχή προγράμματα δημοσιονομικής πολιτικής, οι φτώχεια και οι ανισότητες αυξήθηκαν δραματικά, ενώ οι κοινωνικές υπηρεσίες υποβαθμίστηκαν πρωτοφανώς.

Η δημοσιονομική πολιτική, πέρα από την τόνωση της οικονομίας επιφέρει και ενίσχυση των κοινωνικών υπηρεσιών, αυξάνοντας το επίπεδο διαβίωσης των πολιτών. Οι Feigl & Truger (2015) υποστηρίζουν σε αυτό το πλαίσιο, ότι οι δημόσιες επενδύσεις θα πρέπει να χρηματοδοτούνται μέσω της αύξηση του δημόσιου χρέους και η χρηματοδότηση αυτή, να μην προσμετρείται στο ετήσιο δημοσιονομικό αποτέλεσμα, στο πλαίσιο του κανόνα των κρατών- μελών της Ευρωζώνης, για μέγιστο έλλειμμα 3%. Σύμφωνα με τον ισχυρισμό τους, κάτι τέτοιο θα ενίσχυε την ανάπτυξη των κρατών μελών μέσω της υψηλής πολλαπλασιαστικής ισχύος της δημόσιας επένδυσης, αλλά και θα οδηγούσε σε μια «διαγενιακή δικαιοσύνη», με όλες τις γενεές να επωμίζονται τα οφέλη από υψηλού επιπέδου κοινωνικές δομές (δημόσια νοσοκομεία, σχολεία κλπ), αλλά και να επιβαρύνονται το κόστος τους ισότιμα (εξαιτίας της χρηματοδότησης τους μέσω της δημιουργίας δημόσιου χρέους που κατά κανόνα επιβαρύνει πολλές γενεές).

Η οικονομική πολιτική συχνά συνεπάγεται την ανάγκη να θεσπιστούν προτεραιότητες ανάμεσα σε διαφορετικές στοχοθεσίες. Στην περίπτωση της δημοσιονομικής πολιτικής, η επιλογή βρίσκεται ανάμεσα στην περίπτωση που μειώνεται το έλλειμμα και στην περίπτωση κατά την οποία μπορεί να υποβοηθηθεί η οικονομική ανάπτυξη, να μειωθεί σημαντικά η ανεργία και να ωφεληθεί το κοινωνικό σύνολο.

Βιβλιογραφία

- Δαλαμάνγκας, Β.Α. (2003). *Εισαγωγή στη δημοσιονομική πολιτική*, Αθήνα:Κριτική.
- Λαμπρινίδης, Μ.Ι. (1985). *Δημοσιονομική Πολιτική για τη σταθεροποίηση της οικονομίας: Η Κεϋνσιανή θεωρία*, Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ.Ν.Σάκκουλα.
- Alesina, A. (2010). Fiscal Adjustments : Lessons from Recent History. Prepared for the Ecofin Meeting in Madrid, 15 Apr 2010.
- Alesina, A., Broeck, M.D., Prati, A., Tabellini, G., Obstfeld, M., & Rebelo., S. (1992). Default Risk on Government Debt in OECD Countries. *Economic Policy*, 7(15), 427-463.
- Alesina, A., & Perroti, R. (1997). Fiscal Adjustments in OECD Countries: Composition and Macroeconomic Effects. *IMF Staff Papers*, 44(2), 210-248.
- Auerbach, A.J., & Gorodnichenko, Y. (2012). Measuring the Output Responses to Fiscal Policy. *American Economic Journal: Economic Policy*, 4(2), 1-27.
- Ball, L., (2014). Long Term Damage from the Great Recession in OECD Countries. *European Journal of Economics and Economic Policies*, 11(2), 149-160.
- Blanchard, O., (1990). Comment on Giavanni & Pagano, NBER Macroeconomic Annual, Cambridge, MA: MIT Press.
- Blanchard, O., & Leigh, D. (2013). Growth Forecast Errors and Fiscal Multipliers. IMF Working Paper 13/1.
- Blot, C.M., Cochard, M., Creel, J., Ducoudre, B., Schweisguth, D., & Timbeau, X. (2014). Fiscal Consolidation in Times of Crises: Is the Sooner Really the Better. *Review de l' OFC/Debates and Policies*, 132, 159-192.
- Charles, S., Dallery, T., & Marie, J. (2015). Why the Keynesian Multiplier Increases During Hard Times: A Theoretical Explanation Based on Rentiers Saving Behaviour. *Metroeconomica*, 66(3), 451-473.
- Coenen, G., Erceg, C., Freedman, D., Furceri, M., Kumfof, R., Lalonde, D., ... tVeld, J. (2010). Effects of Fiscal Stimulus in Structural Models. IMF Working Paper 10/73.
- Cogan, J.F., Cwik, T., Taylor, J.B., & Wieland, V. (2009). New Keynesian versus Old Keynesian Government Spending Multipliers. NBER Working Paper No 14782.
- Delong, B., & Summers, L. (2012). Fiscal Policy in a Depressed Economy. *Brooking Papers on Economic Activity*, 44(1), 233-297.
- European Commision. (2010). The Economic Adjustment Programme for Greece. Occasional Paper No 61. Brussels.
- European Commision. (2011α). The Economic Adjustment Programme for Portugal. Occasional Paper No 79. Brussels.
- European Commision. (2011β). The Economic Adjustment Programme for Ireland. Occasional Paper No 84. Brussels.
- European Commision. (2012). The Second Economic Adjustment Programme for Greece. Occasional Paper No 94. Brussels.
- European Commision. (2013). The Economic Adjustment Programme for Cyprus. Occasional Paper No 149. Brussels.
- European Commission. (2015). Memorandum of Understanding Between the European Commission, Acting on Behalf of the European Stability Mechanism and the Hellenic Republic and the Bank of Greece. Brussels.
- European Commission. (2016). Towards a Positive Fiscal Stance for the Euro Area. Com (2016) 727 Final.

- European Council. (2008). Conclusions of the European Council (11 and 12 December 2008). Brussels.
- European Council. (2015). Council Decision Giving Notice to Greece to Take Measures for the Deficit Reduction Judged Necessary to Remedy the Situation of Excessive deficit. Council Decision (EU) 2015/1410.
- Feigl, G., & Truger, A. (2015). The Golden Rule of Public Investment. Protecting Fiscal Leeway and Public Infrastructure in the EU. ETUI Policy Brief, No. 12/2015.
- Gechert, S. & Rannenberg, A. (2014). Are Fiscal Multipliers Regime-Dependent? A Meta Regression Analysis, IMK Working Paper, No 139.
- Giavazzi, F., & Pagano, M. (1990). Can Severe Fiscal Contactions Be Expansionary ? Tales of Two Small European Countries. NBER Macroeconomic Annual. Cambridge, MA: MIT Press, 95-122.
- Giavazzi, F., & Pagano, M. (1996). Non-Keynesian Effects of Fiscal Policy Changes: International Evidence and the Swedish Experience. *Swedish Economic Policy Review*, 3, 67-112.
- Friedman, M. (1957). A Theory of the Consumption Function. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Friedman, M. (1968). The Role of Monetary Policy. *The American Economic Review*, 58 (1), 1-17.
- Hall, R.E. (2009). By How Much Does GDP Rise if the Government Buys More Output? NBER Working Paper, No 15496.
- Hemming, R., Kell, M., & Mahfouz, S. (2002). The Effectiveness of Fiscal Policy in Stimulating Economic Activity: A Review of the Literature. IMF Working Paper 02/208.
- Hemming, R., Mahfouz, S., & Schimmdlpfennig, A. (2002). Fiscal Policy and Economic Activity in Advanced Economies. IMF Working Paper 02/87.
- Holland, D., & Portes, J. (2012). Self Defeating Austerity ? *National Institute Economic Review*, 222(1), F4-F10.
- International Monetary Fund. (2012). Fiscal Monitor: Balancing Fiscal Policy Risks. Washington DC.
- International Monetary Fund. (2016). World Economic Outlook. Ανακτήθηκε από <https://www.imf.org>
- Karagounis, K., Syrrakos, D., & Simister, J. (2015). The Stability and Growth Pact and Balanced Budget Fiscal Stimulus: Evidence from Germany and Italy. *Intereconomics. Review of European Economic Policy*, 50(1), 32-39.
- Kohler, K., & Stockhammer, E. (2020). Growth Models in Advanced Countries Before and After the 2008 Crisis: Competitiveness, Financial Cycles and Austerity. Working Paper No 2008. Post Keynesian Economics Society.
- Mitchell, W. (2015). Is Modern Monetary Theory Applicable to the Eurozone?. Ανακτήθηκε από <http://bilbo.economicoutlook.net>
- Moore, B.J. (1988). Horizontalists and Verticalists: The Macroeconomics of Credit Money. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mourre, G., Isbasoiu, G.M., Peternoster, D., & Salto, M. (2013). The Cyclically-Adjusted Budget Balance Used in the EU Fiscal Framework: An Update. Directorate General for Economic and Financial Affairs. Economic Paper No 478. Brussels.
- Palley, T. I. (2013α). Europe's Crisis Without end: The Consequences of Neoliberalism Run Amok. IMK Working Paper No 111.
- Palley, T. I. (2013β). Keynesian, Classical and New Keynesian Approaches to Fiscal Policy. *Review of Political Economy*, 25(2), 179-204.

- Qazizada, W., & Stockhammer, E. (2015). Government Spending Multipliers in Contraction and Expansion. *International Review of Applied Economics*, 29 (2), 238-258.
- Romer, C.D., & Romer, D.H. (2010). The Macroeconomic Effects of Tax Changes: Estimates Based on a New Measure of Fiscal Shocks. *American Economic Review*, 100, 763-801.
- Rosnich, D., & Weibstrot, M. (2013). Policy Alternatives for a Return to Full Employment in Spain. Center for Economic and Policy Research. Washington, DC.
- Sawyer, M. (2011). Progressive Approaches to Budget Deficits. In *Stabilising an Unequal Economy? Public Debt, Financial Regulation, and Income Distribution*. Edited by Torsten Niechoj, Özlem Onaran, Engelbert Stockhammer, Achim Truger, and Till van Treeck, 143-159. Marburg: Metropolis.
- Sawyer, M. (2013). Alternative Economic Policies for the Economic and Monetary Union. *Contributions to Political Economy*, 32, 11-27.
- Screpanti, E., & Zamagni, S. (2005). *An Outline of the History of Economic Thought*. 2nd Edition Revised and Expanded . Oxford: Oxford University Press.
- Stockhammer, E. (2016). Neoliberal Growth Models, Monetary Union and the Euro Crisis. A Post-Keynesian Perspective. *New Political Economy*, 21(4), 365–379.
- Stockhammer, E., Constantine, C., & Reissl, S. (2016a). Explaining the Euro Crisis: Current Account Imbalances, Credit Booms and Economic Policy in Different Economic Paradigms. Working Paper No. 1617, Post Keynesian Economics Study Group.
- Stockhammer, E., Qazizada, W., and Gechert, S. (2016b). Demand Effects of Fiscal Policy. Working Paper No. 1607, Post Keynesian Economics Study Group.
- Thomakos, D. (2012). Fiscal Multipliers in Deep Economic Recessions and the Case for a 2-year Extension in Greece's Austerity Programme. Eurobank EFG Economic Research, 8 (4), 1-44.
- Uxo, J., Alvarez, I. (2017). Is the End of Fiscal Austerity Feasible in Spain ? An Alternative Plan to the Current Stability Programme (2015-2018). *Cambridge Journal of Economics*, 41(4), 999-1020.
- Uxo, J., Alvarez, I. & Febrero, E. (2018). Fiscal Space on the Eurozone Periphery and the Use of the (Partially) Balanced Budget Multiplier: the Case of Spain. *Journal of Post Keynesian Economics*, 41(1), 99-125.